

LELKIPÁSZTOR

• EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT •

5

BUDA ANNAMÁRIA

Diakóniai munka a II. világháború után közvetlenül, az államosítás időszakában és azt követően. A diakóniai munka újjászervezése a megváltozott politikai környezetben

FABINY MÁRTON

A vallási identitás vizsgálata az egyháztól eltávolodó fiatal felnőtteknél. Módszertani kísérlet – 1. rész

THURÁNSZKY ISTVÁN

Lelki élmények jelentősége az elfogyó keresztény gyülekezetek megmaradásában

BOGNÁRNÉ HORGOSI ANIKÓ

*Új és hithű eretnekség
Palgrave-kézikönyv a radikális teológiához*

Kedves Olvasó!

„A II. világháborút követően, a Magyarországi Evangélikus Egyház is olyan társadalmi rendszer része lett, melynek hivatalos ideológiája az ateizmus volt” – fogalmaz dolgozatában Buda Annamária. A szocialista államrend megszilárdulása idején, 1951-ben az egyesületek működését, így az egyháziakat is betiltották. A diakonisszaközösségek működésének betiltását követően az egyház megbízásából Szehtlo Gábor szervezte, felügyelte a diakóniai munkát. Az új helyzetben az egyház diakóniai szervezetének magját ő alakította ki, és fogta össze. Ennek az időszaknak az eseményeit és jelentőségét foglalja össze és mutatja be a szerző.

Fabiny Márton *A vallási identitás vizsgálata az egyháztól eltávolodó fiatal felnőtteknél* című tanulmányának első részében az egyháztól eltávolodó fiatal felnőttek vallási és személyes identitásának összefüggéseit vizsgálja a narratív életútinterjú és a hermeneutikai esetrekonstrukció módszertanának segítségével. Ezek megértéséhez részletesen bemutatja munkájában a narratív identitás fogalmát. A kérdésfelvetést egy illusztratív eseten vizsgálva a feltáró jellegű esettanulmány „módszertani kísérletként” értelmezhető.

Leiki élmények jelentősége az elfogyó keresztény gyülekezetek megmaradásában című tanulmányában Thuránszky István megállapítja, hogy a munkájában említett lelki élmények arról győzhetik meg az olvasót, hogy az egyház hajójának útját az élet viharainál nagyobb erők kísérik, és azzal biztatják, hogy hajótörés nélkül célba ér. Minden „vízen járás”, akár mi tapasztaljuk meg azt, akár mások tesznek arról tanúságot, a hajóban ülők biztonságérzetét és a célba érés reményét erősíti. Így válhat a gyülekezet a bátor és bizakodó utazók együtt hajózásra hívogató eszközévé és környezetévé.

Bognárné Horgosi Anikó recenziója a Palgrave Maxmillan kiadó *Radikális teológiai és filozófiai* sorozatában megjelent kötetet mutat be, amely biztos kiindulópontot nyújtó szakkönyv mindazok számára, akik meg kívánnak ismerkedni a radikális teológiák történetével, fontosabb irányzataival és jelentősebb képviselőivel. A szerző különös figyelmet fordít Cláudio Carvalhaes munkájára.

Az igehirdetési előkészítők a *húsvét ünnepe utáni 3. vasárnapról pünkösd ünnepéig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Májusi számunk szerzői

Barcsik Zoltán lelkész – Nagybörzsöny

Bognárné Horgosi Anikó doktorandusz – Budapest

Buda Annamária szociológus, intézményvezető – Budapest

Fabiny Márton teológushallgató – Budapest

Kollár Zsolt lelkész – Gyöngy

Matisz Jánosné Széll Éva Anna lelkész, hitoktató

– Komárom

Ponicsán Erzsébet lelkész – Budapest

Szalay Tamás nyugalmazott protestáns tábori püspökhelyettes, főtanácsos, áldozatvédelmi referens – Budapest

Thuránszky István lelkész, doktorandusz – Bér

Vancsai József lelkész, az Országos Lelkeszi Munkaközösség elnöke – Győr

Verasztóné Magyar Melinda lelkész – Uraiújfalu

A Lelkipásztorban publikált tartalmakra a Creative Commons BY-NC-ND 4.0 licenc feltételei érvényesek.

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

Rovatszerkesztő: Jasper-Makay Emese – Szakács Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai

Angyal-Cseke Csaba
Csáky-Pallavicini Zsófia
Fabiny Tamás
Johann Gyula
Kodácsy-Simon Eszter
Kondor Péter

Korányi András
Kőszeghy Miklós
László Virgil
Pángyánszky Ágnes
Percze Sándor
Szabó B. András
Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050, e-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Borítóterv: Jánosi Nikolett

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 17 500 Ft; fél évre: 8750 Ft. Egy szám ára: 1650 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Virtuóz Nyomdaipari Kft.

Felelős vezető: a kft. ügyvezetője

ISSN 0133-2821 (nyomtatott)

ISSN 2786-2585 (online)

2 133 282 1 124 053

A Szabadság rabságában

1Kor 6,12

■ VANCSAI JÓZSEF

Középiskolás voltam a rendszerváltozás idején, ami alapjaiban változtatta meg a gondolkodásomat egy-egy eseménnyel, ténnyel kapcsolatban. Tulajdonképpen sok minden előjelet váltott, vagyis pozitívból negatív lett, vagy éppen fordítva. Mivel ez egy elhúzódó folyamat volt, így a mi történelem-oktatásunk megállt valahol a második világháború előtt, 1956 pedig szóba sem került. De az otthoni szocializációnak köszönhetően tudtam arról is, hogy mit kell gondolni a központi narratíva alapján, s azt is, hogy mi volt valójában az események mögött. Emlékszem, ahogyan édesapám annak idején forgatta a rádió antennáját, hogy valahogy a Szabad Európa Rádió adását be tudja fogni, de akkor én még nem nagyon figyeltem oda, nem éreztem megkötözve magam, mert viszonylagos védetségben élhettem mindennapjaimat. Aztán ránk dőlt a szabadság, amely egyre szélesebbre tárta előttünk az ajtót. Mi pedig a nagy szabadságban nem győztük pótolni a vélt vagy valós elmaradásunkat. Ez ma már történelem, de még mindig nem tudunk igazán mit kezdeni ezzel a nagy szabadsággal. Mert olyan hozadékaik vannak, amelyeket nekünk kell megtanulnunk kezelni, s ez nem egyszerű feladat.

A szabadság kétségtelenül simogató érzés, csak azt nem szabad feledni, hogy a fogalmát mindig is relativizálta az adott kor, a történelmi helyzet. Nem volt soha könnyű meghatározni, hogy mit kezdjek a szabadsággal, mit szabad nekem. Ez mutatja azt, hogy a történelem szelei tulajdonképpen bizonytalanságot hoztak csak, nem segítve egyértelműen a döntést, nem adva abszolút alapot, ha pedig adtak valamit, akkor azt véreskezű diktátorok kényszerítették rá az emberre. A megélt szabadság pedig inkább csak a lehetőségek sokféleségét kínálta fel. Bármikor is nézzünk körül a világban, egy nagy kikötővárost látunk, ahol tengerek, kultúrák, vallások érnek össze, az információ-áramlás felfokozott, és ott vagyunk benne mi magunk. Hozzánk pedig úgy érkeznek meg információk, szabadon választható lelki-szellemi értékek, ahogyan a hajók a kikötőbe, melyek aztán újra ki-futnak, és hoznak valami mást.

Persze az evangélium mindenhol kialakítja a maga helyét Krisztus által. Így indulnak el a gyülekezetek, mert megtapasztalják azt a szabadságot, amelyet csak a megváltás ad. A baj mindig a konzekvenciákkal van, s ez a hibás történelmi szocializációnknak is köszönhető. Mert hajlamosak vagyunk mindent csak használni, a magunk kénye-kedve szerint értelmezni úgy, hogy az hasznos legyen. Éppen ezért lesz mindig szükség az apostoli szóra, amely figyelmeztet, amely úton tart, amely visszaterel, amely megmutatja, hogy nem az a szabadság, amikor azt teszek, amit akarok, hanem amikor arra szabadulok fel, hogy vezessen az Isten. A szabadságnak két feltétele van. Az egyik, hogy

használ-e, a másik, hogy szabadnak hagy, vagy akaratunk ellenére valami másnak az uralma alá helyez. Keskeny a határvonal a szabadság és a szabadosság között; azt is mondhatjuk, hogy ez kötéltańc, melyen egyensúlyozni kell, de van, aki vezet, van, aki rajta tart! A felülről kapott szabadság az, amikor nem e világi mintákat követünk, amikor tudunk másként lépni, másként élni. Elvileg régi evidencia, hogy a hit nemcsak a lélek tisztaságát adja meg, hanem a test útját is behatárolja. Tehát a hit gyümölcstermő életet hoz.

Mégis azt látjuk, hogy gyakran nincs meg az összhang a hitéletben. A test romlott viselkedése pedig nem egyszerűen rossz mintát ad, hanem romboló hatású. Rombolja a közösséget, a gyülekezetet, de a lelket is. A test romlott viselkedését pedig nem lehet egyszerűen az ösztönökre fogni, vagyis a test igényeire, ez egyértelműen lelki gyökerű. A parázñaság is, amely manapság már bizonyosan értelmezésre szorul. Nem értjük vagy nem akarjuk már érteni. Nem véletlenül hangzik el helyette sok helyen a gyónási liturgiában felolvasott Tízparancsolatban a „ne légy tisztátalan” vagy a „ne légy házasságtörő”. Világos a törekvés célja, értelmezni szeretnék, hogy érthetőbb legyen, de ezzel el is vesznek belőle, csonkítják. Ezért is lehet fontos, ha beég a tudatunkba, hogy az eredeti görög kifejezésből származik a pornográfia kifejezés is, mert ez is értelmezi számunkra. Mögötte pedig kivétel nélkül hűtlenség van. Hűtlenség emberhez és hűtlenség az Istenhez! Tettben vagy csak gondolatban.

Valóban nincs új a nap alatt, az ember ugyanazokkal a kihívásokkal, kísértésekkel küzd ősidők óta. Az egyház is volt, hogy egy ágyban találta magát világi elvekkel-ideológiákkal. Volt, amikor külső kényszer volt emögött, de volt, amikor saját döntésből, szabadságtudatból történt, gondolva, hogy ennek missziós ereje lesz. Nem lett, de cserében rombolt. Rombolta Krisztus testét, az egyházat magát. Ugyanez történik, amikor a szeretet generálszósával öntünk le mindent és bármit, csak legyen meg a belső békesség. De ez csak a békesség látszata, nem pedig szabadság a békességre. Így csak el-takarunk súlyos problémákat, sőt bűnöket, amelyekre nem a bűnvallás, a bűnbánat és a feloldozás hozta a megoldást Krisztusban, hanem valami furcsa megalkuvás. Így a hibásan megélt szeretet bilincseiben vergődünk, de magunkkal rántunk másokat is, mint a kiterjesztett öngyilkosság elkövetője.

Pál nem valami szent kompromisszumról beszél az igében, amiben majd meglesz az arany középut, így a továbblépés lehetősége. Nem, itt arról van szó, hogy ne a félreértett evangélium szabadságával, hanem a hitben megélt szabadsággal éljünk. Húsvét utáni létezésünk is szűlhet helytelen konzekvenciát, amikor az értünk a Fiát is odaadni képes Istenre tekint. Nem szabad visszaélni ezzel a szeretettel. Nem szabadíthatjuk fel magunkat semmire, ami csak egy pillanatra is beárnyékolhatja a váltságművet. A hitnek egyértelmű következménye maga az Istenre tekintő élet. Vezetve élni azt jelenti, hogy az ő szeretetében járva konzekvensen kérem az erőt, hogy élhessek is akarata szerint. A Krisztusban megélt szeretet pedig bizalmat szűl. Bizalmat szűl a másik emberben, de bennünk is, azzal a reménységgel, hogy ha meg is botlunk, az őszinte bűnbánat nyomán megszületik a megbocsátás is.

Diakóniai munka a II. világháború után közvetlenül, az államosítás időszakában és azt követően

A diakóniai munka újjászervezése a megváltozott politikai környezetben

■ BUDA ANNAMÁRIA

ELTE Társadalomtudományi Kar Szociológiai Doktori Iskola
szociológus, intézményvezető
E-mail: annamaria.buda@lutheran.hu

DOL: 10.61894/LP.2024.99.5.3

► A II. világháborút követően a Magyarországi Evangélikus Egyház is olyan társadalmi rendszer része lett, amelynek hivatalos ideológiája az ateizmus volt. A szocialista államrend megszilárdulása idején, 1945 és 1951 között a civil és egyházi egyesületeket feloszlatták. A reformáció hagyományaként addig a gyülekezetek, majd később diakonisszaegyesületek és egyéb egyesületek, alapítványok végezték a diakóniai munkát.

A diakonisszaközösségek működésének betiltását követően az egyház megbízásából Sztéhlo Gábor szervezte, felügyelte a diakóniai munkát. Az új helyzetben az egyház diakóniai szervezetének magját ő alakította ki és fogta össze. Sajátos egyházpolitikai utat járt be egyházunk, hogy az intézményeket megtarthassa, illetve a még működő civil szervezetektől átmentse a diakóniai tevékenységet.

Kulcsszavak: diakónia / egyházi egyesület / alapítvány / politikai változás / államosítás

Bevezetés

A II. világháborút követően az egyház számára komoly kihívást jelentett nemcsak a fizikai újjáépítés, hanem a rászorulóknak segítése, a menekülők, illetve a kitelepítések nyomán az áttelepülők támogatása is. Egyszerre kellett foglalkozni anyagi természetű kérdésekkel, templomok, egyéb épületek helyzetével, a gyülekezeti tagok, lelkészek egyéni sorsával, tragédiáival, veszteségeivel és a társadalom változásaival.

Radvánszky Albert egyetemes felügyelő 1947-ben, a háborút követő első közgyűlésen elmondott megnyitó beszédében így jellemezte a helyzetet. „Ha a megzavart lelket nézem, némelykor úgy tűnik fel előttem, mintha a nagy válságban tükörterembe tévedt volna, hol a falakat torzító és szépítő tükrök borítják, amelyekben a törpét óriásnak, az óriást törpének látja, a szép mint torzkép vigyorg, a rút mint szép mosolyog rá, az értékes haszontalannak, a haszontalan önértékűnek látszik, a

bűn az erény palástjában díszleg, és amelyekben saját énjére, önmagára sem ismer többé rá a váltságba sodort lélek.”¹

Az egyház tevékenysége a háború után

Az egyház a háború következményeként megjelenő menekültek támogatása érdekében együttműködött a telepítésügyi kormánybiztossággal, valamint a hadifoglyok és a deportált polgári személyek hazaszállítása érdekében is fáradozott.

A nyomort segélyek osztásával igyekeztek enyhíteni. Az első évben főképp a legszükségesebb élelmiszerek és gyógyszerek nyújtására helyezett súlyt az Egyházak Világtanácsa, az amerikai protestánsok elvét tartva szem előtt: „Először az életet kell megmenteni, s azután jön a christianizálás.” Ebben a szellemben cselekedett az evangélikus egyház Magyarországon is.

Az adományozók a segélyeket határozott célmegjelöléssel juttatták Magyarországra. Minden külföldi támogatás központi irányítás mellett jutott el rendeltetési helyére, ezzel megelőzve az esetleges aránytalanságokat vagy rendszertelenségeket. A segélyek szétosztására az egyházvezetés létrehozta az egyetemes segélyelosztó bizottságot.

Az Egyházak Világtanácsa elsősorban az amerikai, svéd, svájci és dán egyházak gyűjtéséből kezelt adományt osztotta szét, később más országok egyházai is jelentős erőforrásokat biztosítottak a támogatásokhoz. Az Egyházak Világtanácsának hazai megbízottja dr. Pap László² volt, aki a Kálvin tér 8. szám alatt végezte a munkát, amely külföldi kapcsolatok gondozásából, illetve a hazai munka szervezéséből állt. Az evangélikusokat Purgly Lajos és Vargha Sándor képviselte az állandó bizottságban.

Az evangélikus egyház segélyosztó bizottságnak tagjai voltak az egyetemes közgyűlés elnöksége mellett Ordass Lajos a Bányai, Purgly Lajos a Dunáninneni, Koritsánszky Ottó a Dunántúli és Vargha Sándor a Tiszai Egyházkerület képviselőit. A külföldi segélyezéssel járó adminisztrációs teendőket, a raktározás, a felosztás feladatait, valamint a rendeltetésszerű felhasználás irányítását Vargha Sándor látta el Kermeszky Éva, majd Uzoni Edit diakonissza testvérek segítségével. 1944–1946 között 372 032,25 svájci frank (1 008 207,91 Ft) értékben érkezett segély.

A gyermekek ellátásának lakhatás és étkezés formájában történő megszervezése az Amerikai Evangélikus Egyház segítségével valósulhatott meg, amely lehetővé tette „gyermekétkeztető konyhák” felállítását, illetve három új gyermekotthon létesítését. Az Amerikai Evangélikus Egyház erre a célra 276 718,40 Ft készpénzt és ugyanakkora értékű élelmiszeradományt juttatott. Budapesten 6 kerületben, vidéken Békéscsabán, Kiskőrösön, Balassagyarmaton, Győrött, Sopronban és Nyíregyházán biztosítottak meleg ételt gyermekeknek. Ezeken a konyhákban naponta ezer adag ebéd került kiosztásra. Az étkeztetés központi irányítását, az anyagbeszerzést, -kiosztást, az elszámolásokat, a könyvelést, illetve legtöbb helyen a konyhák vezetését is a Fébé Diakonisszaegyesület végezte. Három új gyermekotthonban – Budapesten, Piliscsabán, illetve Győrben – a diakonisszák vezetésével százhusz gyermek kapott elhelyezést, ahol kéthavonként váltották egymást az alutáplált gyermekekből álló csoportok.

Az egyetemisták között is folytatódott a szolgálat, amely ezen a területen is elsősorban szociális

¹ A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem 1947. évi április hó 25. napján Budapesten tartott 1944–46. évi egyesített rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. http://medit.lutheran.hu/files/egyetemes_orszagos_kozgyules_jegyzokonyv_1947_04_25.pdf. (Letöltés: 2023. február 23.)

² Református teológiai tanár, a Nemzetközi Vöröskereszt égisze alatt embermentő szolgálatot végzett a 2. világháborúban.

tevékenységből állt. 1946 őszi szemeszterére sikerült megszervezni a protestáns menzát, ahol a kétszáznyolcvan protestáns diák között több mint száz evangélikus hallgató kapott naponként kétszer étkezést. Budapesten hétszáz evangélikus diák tanult, közülük száznyolcvan részesült egyházi jellegű menza-, illetve internátusszolgáltatásban. Számukra bibliaköröket is szerveztek.

A diakonisszaegyesületek tevékenysége a háború után

A háború után a *Fébé-diakonisszák* nyitották meg az első lánynépfőiskolát Budapesten Fénysugár néven. Orosházán fiúk és lányok részére egyaránt szerveztek képzést, Gyenesdiáson lányokat tanítottak. Budapesten új fiú- és lányinternátust is létesítettek, hogy azok a diákok, akiket szintén érintett a lakásínség, elhelyezést kaphassanak.

Mandák Mária evangélikus gyülekezeti tag végrendeletében a főtí villáját evangelizációs, Budapest VIII. kerületében levő házát és telkét árvaház és templom, egyéb ingatlanait pedig a Fébé által létesítendő kórház céljaira hagyományozta. Ezzel az adománnyal három intézményt tudtak megalapozni, amelyek közül a legnagyobb horderejű vállalkozás a budapesti evangélikus kórház terve volt, mely a pozsonyi evangélikus diakonissza kórházat pótolta volna. A Belvedere ingatlant vásárolták meg kórház céljára a Népi Kollégiumok Országos Szövetségétől (Nékosz). Korábbi tervük szerint Hűvösvölgyben építkeztek volna üres telken, de a gyorsabb megvalósítás érdekében ettől a megoldástól elálltak (TASCHNER 1983). Végül nem valósult meg a terv, mert a Nékosz még 1949-ben sem kötött ki az épületből.

1947-ben két új intézményt hoztak létre. Az egyik a „praetuberkulotikus” gyermekotthon volt húsz-huszonöt lány részére, a másik egy bölcsőde volt Rákoskeresztúron huszonöt fős létszámmal. 1948-ban az egyesület házat vásárolt parókia létrehozásának céljára, hét kataszteri holdat kapott népfőiskolai célra és Budapest várostól két kataszteri holdnyi telket kórházcélra.

A diakonisszák tevékenysége az újjáépítés időszakában elkezdett infrastrukturális fejlesztéseken túl is jelentős volt. A Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesületnek és diakonissza anyaháznak százharmincnyolc aktív diakonisszája volt. Az 1947. év folyamán a diakonissza- és diakónusképző tanfolyamot tizenegy fő végezte el (kilenc nő és két férfi), 1948-ban kilenc, 1949-ben tizenöt hallgató vett részt a diakonisszaképző tanfolyamon. Az egyesület saját nyomdával rendelkezett. 1947-ben hat könyvet adtak ki tizenháromezer példányban, 1948-ban tizenhét kötetet harmincháromezer-ötszáz példányban. Könyv- és papírkereskedő tevékenységük csak Budapesten maradt meg, a nyíregyházi megszűntették.³ 1948-ban tizenhat saját intézményben ötvenkilenc diakonissza látott el különféle feladatokat. A Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesület a diakonisszaképzést az anyaházban továbbra is végezte. Az egyesület egy második „rendes” lelkészi állás szervezését határozta el.

Az egyesület új szolgálatot vállalt a gyülekezeti munkában a zuglói, kelenföldi, rákoskeresztúri és hatvani egyházközsegekben. Betegápolásban, mentőszolgálatban és hadifogoly-gondozásban is részt vett. Az egyház által fenntartott Kakas Lídia Szeretetházban és a kelenföldi gyülekezet által fenntartott otthonban is teljesítettek szolgálatot.

A *győri diakonissza anyaház* számára az 1944–46 közötti időszak igen nehéz volt, mégis több tele-

³ A Biblia rendszeres olvasásához használt *Útmutatót* is ők adták ki abban az időben.

pülésen⁴ szolgálatot vállaltak Győrön kívül is, illetve bekapcsolódtak a Dunántúli Egyházkerület ifjúsági munkájába. Tanítottak Vásárosmiskén és Börcsön. Külföldi segélyek felhasználásával üdülési lehetőséget és konyhát üzemeltettek gyermekek számára. A közösség fenntartott egy „aggok, magános nők és sínylődők” számára épített otthon, egy lányinternátust és egy árvaházat is. Győrben a gondozottak létszáma százharminc fő volt, a börcsi árvaházban húsz gyermek élt. 1948-ban új intézményt hoztak létre, egy üdülőt Sopronban, amely gyermekek nyaraltatására, diakonisszák pihenésére és felnőttek üdülésére szolgált. A győri diakonissza anyaház is tervezett egészségügyi fejlesztést: nőgyógyászatot és szülőotthont.

A győri diakonissza anyaházban 1947-ben három, 1948-ban hat diakonisszajelölt volt. 1947-ben tíz, 1948-ban már húsz településen dolgoztak. Győr városa négy diakonissza állandó szolgálatát vette igénybe, hogy előmozdítsák a településen a szociális segítő tevékenység megvalósulását.

Békéscsabán az *Evangelikus Diakonisszaegyesület* szintén szerteágazó munkát végzett. Bethánia anyaháza fenntartott egy árvaházat, amelyben huszonöt-harminc gyermek kapott gondozást, akik beutalással kerülhettek az intézménybe. Az evangélikus „aggok házában” húsz idős férfit és nőt láttak el, a lányinternátusban harminc-negyven fő élt. Emellett a városi kórházban végeztek a diakonisszák betegápolási tevékenységet, a városi szeretetházban pedig gondozói szolgálatot. A magyar normával kapcsolatosan kétszázötven embert támogattak, a városi napközi otthonban negyven-hatvan gyermeket neveltek, gondoztak. Vezették a húszfős Hangya, valamint a húsz-huszonöt fős Rokka napközi otthon gyermekek számára. Mezőgazdasági középiskolai internátust tartott fenn az egyesület harminchat diák számára. Ők is terveztek kórházalapítást, de a háború következményei miatt a megépítését kénytelenek voltak későbbi időkre halasztani, aztán a feloszlás miatt ez már nem valósulhatott meg. A Békéscsabai Diakonisszaegyesület 1948-ban ünnepelte fennállásának húszéves, árvaháza működésének huszonöt éves jubileumát.

Alapítványi, egyesületi tevékenység

Az egyházban a diakonisszák közösségei mellett egyéb közösségek is végeztek diakóniai feladatokat egyesületi formába szerveződve.

Az evangélikus egyház országos ügyként kezelte az árvák helyzetének kérdését is amellett, hogy a diakonisszák és a helyi gyülekezetek is foglalkoztak ilyen jellegű tevékenységgel. Az Országos Luther Szövetség „árvaszakosztálya” is aktív volt. Kapi Béla püspök 1947. elején Jakus Imre lelkészt az árvaügy országos vezetésével bízta meg, a munkát a Luther-szövetség keretei között javasolta végezni. Az Országos Földbirtokrendező Bíróság Mátraszentistvánon tíz házat adott a célokra. Itt üdülőt hoztak létre, amelyben 1948 nyarán hetven gyermek nyaralt. Szandán százholdas árvabirtokon intézményt létesítettek tizenöt fiú befogadására alkalmas, földműves szakképesítést adó fiúárvaház számára. A kezdeményezés 1948-ban súlyos válságba került. Az új rezsim államosítási intézkedéseinek nyomán a szandai földbirtokot az ottani kisbérelő szövetkezet vette át, így a szövetség a birtokot kénytelen volt fölszámolni, a felépített és berendezett árvaházat nem tudták megnyitni. A mátrai üdülőt lepet átadták a bányai kerületnek, hogy azt megmenthessék az egyház céljai számára. Mindez nagy összegű adósságot eredményezett a szövetség számára. Vidéki gyűjtőkörúton szerettek volna forrásokhoz jutni a gyerekek ellátásához, illetve az adósságok kiegyenlítéséhez.

⁴ Sopronban, Szombathelyen, Kőszegen, Pécsen, Orosházán, Mezőlakon.

Az Evangélikus Papnég Országos Szövetsége 1928-ban alakult, céljuk az özvegy papnég segítése és a papnég képzése volt. 1929 áprilisában vásároltak Kistarcsán ingatlant. Az Evangélikus Özvegy Papnég Otthona 1931-ben nyílt meg. A háború alatt és után az egyesületi tagdíjak nagyságrendje jelentősen lecsökkent, így a tevékenységüket elsősorban a kistarcsai otthon fenntartására fókuszálták. A háború alatt az épületben jelentős károk keletkeztek, a központi fűtést nem tudták helyreállítani, emiatt télen nem volt lakható a teljes épület, és a vízvezeték sem volt használható. 1948 őszén több lakó saját költségén tette fűthetővé a szobáját. Akkor hét lakója volt az intézménynek. A szövetség belátta, hogy a maga erejéből sem a felújítási, sem a fenntartási feladatokat nem tudta ellátni, így az egyház számára felajánlotta az épületet azzal, hogy a vezetést továbbra is vállalják.

Gyülekezetek által végzett diakóniai munka

Az egyházban a diakonisszák és egyéb egyesületek által fenntartott diakóniai szolgálatokon kívül a gyülekezetek, illetve más egyházi önkormányzatok által működtetett intézmények is működtek. A háború után a négy egyházkerületben tovább folyt a diakóniai munka az egyház alábbi intézményeiben:

- Prónay Szeretetház – Balassagyarmat
- Baldauf Gusztáv Szeretetotthon – Pécs
- Napközi otthon – Miskolc
- Evangélikus szeretetotthon – Nyíregyháza
- A kelenföldi egyházközség Röck Béla Szeretetotthona
- A Pest megyei Belmissziói Szeretetszövetség kezelésében működő fóti Evangélikus Jungmann Árvaház
- Soproni árvaház
- Szarvasi árvaház
- Vásárosmiskei árvaház
- Belmissziói otthon, Lelkészüdülő (Kapernaum néven) – Gyenesdiás

Egyesületek, alapítványok feloszlása, államosítás

1946-tól folyamatosan indította el az állam az egyesületek és alapítványok felszámolási folyamatát. Az állam ebben az időszakban 20 182 egyesületet számolt fel. Nyolcvannégy egyesület oszlott fel önként. Az a mintegy kétezer-ötszáz egyesület, amely megmaradt a háború előtti kiindulási mennyiséghez képest, a monolitikus rendszerben való továbbműködés feltételeinek teljesítése miatt maradhatott meg.

Vizsgálat és a működés jóváhagyásának céljából a szervezetek alapszabályát, illetve annak kiegészítését be kellett küldeni a Belügyminisztériumba a minisztérium által kiadott szempontok alapján:

- 1939. január 1-jét követően kifejtett tevékenység leírása, bemutatása
- Politikai állásfoglalás történt-e jobboldali, illetve baloldali politikai erők, illetve a háború ellen vagy mellett?
- 1939. január 1-je után a szervezetben végbement személyi változások bemutatása
- A szervezet vezetőinek aktivitása 1939. január 1-jétől eltelt időben, illetve az ő igazolásuk vagy népbíróági eljárásuk megtörtént-e?

- Megtörtént-e a szervezet működésének harmonizálása a demokratikus államrenddel, megtörtént-e a vezetőség átalakítása ennek megfelelően? (MOLNÁR 2005)

A jogszabályok, amelyek alapján a felszámolások megtörténtek, a következők voltak: a 181.000/1937. számú BM-rendelet, az 1938. évi XVII. törvénycikk, valamint az 529/1945., 10.280/1945., 7.330/1946. és 3.3830/1946. számú miniszterelnöki rendeletek.

Az evangélikus egyházban a szervezetek egy részében önkéntes felszámolást indítottak el, mint az Evangélikus Papnék Országos Szövetségének esetében is, hiszen a kötelező felosztatás elől így tudták a vagyont, a tevékenységet az egyházban tartani. Ha a belügyminiszter oszlatta fel ezeket, akkor minden államosításra került az említett jogszabályok alapján.

1948. március 20-án az egyház vezetése jelezte, hogy készek tárgyalásokra az állammal való viszony rendezése céljából. Ezt követően áprilisban egyeztetéseket kezdtek a Fébé egyesület vezetésével, hogyan lehetne átalakítani az egyesületet úgy, hogy az egyház diakonisszaintézményeként működhessen tovább. Ezt a változást az egyház oldaláról szerves fejlődésként, illetve teológiai és gyakorlati szempontból is indokolnak látták (TASCHNER 1983).

A felosztatás előtt az Állami Egyházügyi Hivatal felvetette a diakonissza anyaházak megszüntetésének a kérdését az egyházvezetés számára. A hivatalos tárgyalás előtt az evangélikus egyház vezetői szükségesnek tartották az anyaházakkal, illetve a református egyházzal való egyeztetést. Július 12-én létrejött a találkozó a diakonisszákkal, amelyet Túróczy Zoltán hívott össze. A megbeszélésen összegezték a létszámokat (a diakonisszák és jelöltek száma a Fében százhatvanhét fő, Győrött hatvanhét fő, Békéscsabán hat fő, összesen kétszáznegyvenegy fő volt), és azokat a szempontokat gyűjtötték össze, amelyeket az egyházvezetésnek az állam felé képviselnie kellett. A reformátusokkal való megbeszélés nem jött létre. Július 13-án az egyház püspökei tárgyalták a kérdést, a találkozón részt vettek az anyaházak lelkészei és főnöknői is. Július 30-án került sor egyeztetésre az Állami Egyházügyi Hivatallal, amely inkább az állami szándékok tudomásulvételére szolgált.

Az 1948. év belső fordulatot hozott, amelynek látszólag nem volt köze a külső, politikai helyzethez, ugyanakkor a külső hatások alól nem tudta magát kivonni ez a szervezet sem.⁵ Az egyház törekedett arra, hogy az anyaházi munkát megmentse, ezek az egyeztetések is ezt célozták. Novemberben Zulauf Henrik kérte az egyházat, hogy az egyesület mint egyetemes egyházi intézmény működhessen a továbbiakban, az egyesület eddigi alapszabálya alapján az egyházzal közösen megfogalmazott szabályzat szerint. E döntésnek a következménye volt tizenhárom budapesti és vidéki ingatlan⁶ tulajdonjogának célvagyonként való átadása az evangélikus egyháznak, amelyet külön volt köteles kezelni.

Tekintettel arra, hogy az összes ingó és ingatlanvagyon átkerült az egyházhoz, ezért a működés feltételeit közösen határozták meg. A felhatalmazást adó határozatot az 1948. november 18-án tartott egyetemes közgyűlésen hozták meg: „Az egyetemes presbitérium javaslatára az egyetemes közgyűlés kimondja, hogy a Fébé Evangélikus Diakonissza Egyesület intézeteit és vagyonát átveszi; utasítja az egyetemes egyház elnökségét, hogy a Fébenek, mint egy egyetemes egyház intézményének a szabályzatát a presbitérium határozata értelmében s a Fébé vezetőségével egyetértve készítse el, és a Fébé intézeteinek és vagyonának átadása, illetőleg átvétele tekintetében a szükséges intézkedése-

⁵ 1948. november 22. jegyzőkönyv. In: EOL Fébé jegyzőkönyvek 1924–1951.

⁶ Budapest XII. ker. Vöröshadsereg u. 123., Márvány u. 23., Szilágyi Erzsébet fasor 10.; II. ker. Kuruclesi út 15., Heinrich I. u. 4.; Kerepesi u. 80., 84., 88., 90., 92., 94., 116.; Báthori L. u. 8., a piliscsabai Béthel és Siló otthonok, továbbá ingatlanok Törökbálinton, Albertiben, Kiskőrösön, Bonyhádon, Körösmelléken, Tiszaföldváron, Nyíregyházán. TASCHNER 1983, 139. o.

ket tegye meg.”⁷ A felhatalmazás alapján 1948. december 4-én létrejött a Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesület és a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem között a vagyonátruházási szerződés.

Huszonhárom intézmény került át egyházi fenntartásba:

- Diakonissza anyaház, Pesthidegkút, Báthory László u. 8.
- Diakónusotthon, Budapest XII., Szentmiklós u. 19.
- Belmissziói telep, Klotildliget
- Csecsemőotthon a székesfőváros kezelésében, Budapest XII., Völgy u. 9.
- Csecsemőotthon, Rákoskeresztúr, Pesti u. 89.
- Gyermekotthon, Budapest XII., Szentmiklós u. 1–3.
- Praetuberkulotikus gyermekotthon leányoknak, Budapest XII., Kuruclesi út 11/b
- Fiúotthon, Budapest XII., Szentmiklós u. 9.
- Leányárvaház, Bonyhád, II. Rákóczi F. u. 14.
- Nyomorék Leánygyermek Otthona, Nyíregyháza, Pozsonyi út 1.
- Leányotthon, Budapest XII., Márvány u. 23.
- Leányotthon, Budapest VIII., Krúdy Gy. u. 4.
- Szeretetotthon nők részére, Alberti, Dózsa György út 579.
- Szeretetotthon férfiak részére, Budapest XII., Szentmiklós u. 9.
- Üdülőotthon, Budapest XII., Vöröshadsereg útja 123/a.
- Üdülőotthon, Budapest XII., Modori u. 6.
- Üdülőotthon, Klotildliget
- Üdülő, Mátraszentistván, Bagolyirtás
- Nyomda, Budapest VII., Damjanich u. 28/b
- Könyvkereskedés, Budapest VII., Damjanich u. 23. A könyvkereskedés fiókjai:
 - Budapest IV., Deák tér 4.
 - Kiskőrös, Luther tér 13.
 - Alberti, Dózsa György út 579.

A Békéscsabai Diakonisszaegyesület működési területén 1948 őszén a megváltozott körülmények folytán az internátust már nem tudták megnyitni, ezt a részt államosították.

1948 decemberében megalakult a Magyar Diakonisszaházak Munkaközössége. Az ökumenikus közösség célja egymás munkájának segítése volt.

Az átalakulás nyomán újra kellett gondolni a felügyelet, a működtetés kérdéseit. Reök Iván kezdeményezett átszervezést a szolgáltatások között. Az 1949. március 16-án tartott püspöki értekezlet javaslata alapján az egyetemes közgyűlés az egyházi egyesületek és intézmények pásztori felügyeletével a püspököket bízta meg, először a legfelsőbb szinten alakult ki a felügyeleti rendszer. 1950-ben a Fébé-lelkészek és a diakonisszák is az egyházi utasítás alapján esküt tettek a Magyar Népköztársaságra és annak alkotmányára (TASCHNER 1983). 1950-ben módosították a Fébé alapszabályát, ezt megelőzően már májusban jelezte az egyház vezetése, hogy az előkészített alapszabály nem felel meg az egyesületek feloszlásával kapcsolatos kormányutasításnak, így azt át kellett dolgozni. A szeptember 29-i ülésen igazgatótanácsot is létrehoztak, az alábbi tagokkal: Sztehlo Gábor, dr. Gyimesy Károly, Ferenczy Zoltán, dr. Göttche Ervin, valamint Békési János.

⁷ A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem 1948. évi november hó 18. napján Budapesten tartott rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyve. https://medit.lutheran.hu/files/egyetemes_orzagos_kozgyules_jegyzokonyv_1948_11_18.pdf.

A diakonisszaegyesületek mellett a többi egyesület sem tudta elkerülni a feloszlást. A jogszabályok alapján az önkéntes feloszlátás biztosította a feladatok és a hozzájuk kapcsolódó ingatlanok megőrzését egyházi célokra. Az egyetemes közgyűlés 1950. március 2-i ülésén bejelentették, hogy az Evangélikus Papnék Országos Szövetsége ugyanazon napi közgyűlésén kimondta feloszlását, az önkéntes feloszlást a belügyminiszter 1950. március 9-én jóváhagyta.

Az Országos Protestáns Árvaegetlet⁸ 1949. június 15-én tartott egyesületi közgyűlésén Kuthy Dezső lemondott az elnökségről, és kimondták a szervezet feloszlását. Az árvaház neve is megváltozott, a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Szeretetintézménye lett (KORMÁNYOS 2011).

Az 1950. évi 34. számú törvényerejű rendelet döntött a szerzetesrendek működési engedélyéről, ezzel indult a közösségek felszámolása.

A diakóniai munka megszervezése az új körülmények között

1951-ben a diakóniai munka új formában jelenik meg az egyház közigazgatásában. Óriási nehézséget jelentett az egyház számára a civil szervezetek felszámolása, hiszen a diakóniai munka jelentős része egyesületi formában működött, illetve számos alapítványon keresztül zajlott tevékenység különböző egyházi célok teljesülése érdekében. Sztéhlo Gábor ebben a folyamatban kapcsolódott be a diakóniai munkába a Pax államosítása után. Ettől az időtől kezdődött meg a szervező munka, amely megalapozta az evangélikus egyház szolgáltatási struktúráját napjainkig.

A Fébé diakonissza anyaház lakóinak létszáma a feloszláskor százhetvennégy fő volt, a győri anyaház diakonisszáinak létszáma ötvenhat fő volt a feloszláskor, a békéscsabai anyaházhoz hat diakonissza tartozott. A diakonisszák az anyaházak megszüntetése után nem viselhettek diakonisszaruhát. A volt diakonisszák az egyházi élet területén pasztorális munkát többé nem végezhettek, az egyházon belül dolgozhattak kántorként vagy az egyházi adminisztrációban (gyors- és gépíró, pénztáros, könyvelő stb.). Ha az egyház kötelékeiben maradtak – a meghatározott munkakörben –, egy helyen háromnál több diakonissza nem volt alkalmazható. A diakonisszák az anyaház elhagyása után személyes holmijukon kívül egy lepedőt, egy takarót, valamint segélyt kaptak az új élet megkezdéséhez.

Sajátos helyzet volt, hogy 1949-ben a Fébé mint egyesület megszűnt, egyházi intézményként, annak keretei között zajlott tovább a sokféle tevékenység. Zulauf Henrik Fébé-lelkész kifejtette, hogy a diakónia csak az egyház keretein belül „helyezhető el”, s így a lehető legszorosabb kapcsolatot kell az egyházzal kialakítani. Ha ez nem sikerül, akkor csak a szektává alakulás útja marad (GERGELY 1997).

A felszámolási folyamatot Túróczy Zoltán mint a területért felelős püspök igyekezett lassítani. Ezért szervezte meg a személyes találkozókat is az anyaházak vezetőivel, majd később az állammal kezdeményezett tárgyalást. Állami oldalról azonban ekkorra már mindent eldöntöttek, az egyház csupán a folyamatot ismerhette meg, illetve hajthatta végre.

A megmaradó intézményekben dolgozhattak az addigi létszámkeretben. Az intézményekben dolgozók névsorát be kellett mutatni az államnak. A többi diakonisszának a polgári életben kellett elhelyezkednie, amihez a diakonisszaruha levetése után munkakönyvet kérhettek és kaphattak. Az idős, nem munkaképes diakonisszák számára az állam nyugdíjat folyósított, havi 108 forintot. Az egyház

⁸ 1859-ben alapították Evangéliumi Árvaápoló Egylet Pesten néven Theodor Biberauerer vasúti mérnök, Bauhofer György és Székács József evangélikus lelkészek.

ezért az összegért saját intézményeiben gondoskodott a volt diakonisszákról. Az állam a volt diakonisszák létszámkeretét maximálisan tíz főben állapította meg. A diakonissza anyaházi lelkészi állások az anyaházak feloszlásával együtt megszűntek. A lelkészek kongruáját az állam az év novemberéig utalványozta. A diakonisszáknak juttatott államsegélyeket még augusztusban megkapták, a következő három hónapban az egyház kapta meg, azt követően pedig megszüntették ezeket a juttatásokat.

Az állami rendelkezések fogadtatása belső feszültséget eredményezett. A szolgáltatások átszervezését nem tette hatékonyrá, hogy egy-egy helyen háromnál több diakonissza vagy próbatestvér nem szolgálhatott. Ez a rendelkezés szinte lehetetlenné tette a diakóniai munka folytatását, hiszen a világiai számára abban az időben nem szerveztek képzéseket. Beigazolódott a korábban megfogalmazott aggodalom, de nem volt más alternatíva. Az egyházon belül dolgozó állampárti emberek elősegítették a közösségek, többek között a Fébé feloszlását és vagyonuk államosítását (GERGELY 1997).

A diakonisszamunka átszervezésének végrehajtási határideje 1951. november 30. volt. 1951. október 10-ig polgári ruhába öltözött a legtöbb diakonissza. A diakonissza testvérek megkezdték a világi pályákon való elhelyezkedést.

Az államosítás következményei, a diakóniai osztály megszervezése

Sztehlo Gábor az egyetemes egyház diakóniai szolgálatába bekapcsolódva a munkát – egyéniségéből fakadóan – a teológiai reflexió és a szervezeti kérdések logikus átgondolása mentén végezte, hasonlóan korábbi életszakaszainak fejlesztő tevékenységéhez. Egyszerre volt ő ebben az időszakban a struktúrát átgondoló, a gyakorlati életet szervező, szakmai iránymutatást kereső és adó, hitvalló keresztény vezető, aki szilárd teológiai alapon akarta végezni a gyakorlati munkát.

Az egyetemes közgyűlés elnöksége 1951. november 1-jén létrehozta az Evangélikus Egyetemes Egyházi Szeretetintézmények Bizottságát a Fébé Diakonisszaegyesület megszűnése után fennmaradó intézmények és egyéb egyházi diakóniai intézmények további irányítása céljából. Sztehlo Gábort bízták meg a bizottság ügyvezetői feladataival.

A szervezeti változásokat azzal a fókusszal kellett átgondolni, hogy a diakonisszák egyesületei és egyéb egyesületek által fenntartott intézményekben emberek éltek, akiknek ellátásáról folyamatosan kellett gondoskodni. A folytonosság fenntartásának egyik kulcskérdése volt a munkaerő. A diakonisszák szétszórátása éppen a hivatásuk természetéből, elkötelezettségükből fakadóan nem jelentett kockázatot az ellátás biztosításának folytonosságára. Ők tovább szolgáltak az adott keretek között. A levéltári anyagban fellelhetők azok a dokumentumok, amelyeket 1951. november 28-án Sztehlo Gábor jegyzett, amelyekben ugyanazon az állomáshelyen ugyan, de már mint „segédmunkásokat” bízta meg a diakonisszákat korábbi feladatuk elvégzésével. A diakonissza név helyett új elnevezést alkalmazott: diakóniai munkás. 1952-ben tíz intézményben kétszázöt bentlakót láttak el harminckett munkatárssal. A bevételeket teljes mértékben az egyházi adományok alkották 41 505,65 Ft összegben.⁹

A szervezeti változásokat, az új struktúrát egyházi törvények formájában is rögzítették. Kialakult az egyházi közigazgatás, adminisztráció. Az 1953. évi V., VII., illetve VIII. törvény szabályozta a kialakított munkaterületeket a létrejött egyetemes egyházi iroda részeként. 1953-ban a törvény szerint a

⁹ 2023-as számítás szerint 10 085 873 Ft-t ért volna ez az összeg. <https://artortenet.hu/magyar-penzertekindex-arak-es-devizak-alapjan-1754-tol/>.

szeretetszolgálatot három szervezeti egység jelentette: a diakóniai osztály, a nyugdíjosztály, valamint a Gyülekezeti Segély (mint a „gyámintézeti munka” folytatója). Megszűnt a „szeretetintézmények gondnoksága”, és 1954. április 1-jén megalakult a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Diakóniai Osztálya. A VIII. törvény 12. §-a alapján a diakóniai osztály élén az ügyvivő lelkész állt. Az ügyvivő lelkész kapcsolatot tartott az intézmények, a gyülekezetek és az egyházvezetés között. Felelős volt a költségvetések (akkori szóhasználatban: költség-előirányzat) betartásáért. A diakóniai osztály ügyvivője az egyházegyetem elnökségének megbízása alapján Sztéhlo Gábor lelkész lett, akit az egyházegyetem tanácsa 1954. március 11–12-i ülésén ügyvivő lelkésznek választott meg, és kiadta díjlevelét is.

Az intézmények bevételei, amelyet a bentlakók fizettek az ellátásért, nem fedezték a fenntartási költségeket. Szükségesnek látták, hogy minden intézmény mögött támogató gyülekezet is működjön, valamint a hívek egyéni adakozását is fokozzák.

Az 1953. évi VIII. tc. 6. § szerint minden gyülekezet felelős lett a szeretetintézmények fenntartásáért. Az intézmény fenntartása abban az időben az anyagi háttér biztosítását jelentette. A törvény kimondta, hogy a működő intézmények alapításuktól függetlenül gyülekezeti intézményeknek tekintendők, azokért elsősorban a helyi gyülekezetek a felelősek, amelyek területén az intézmények működtek. A törvény emellett felelősséget helyezett a többi gyülekezetre is az akkor működő és a később megszerveződő szeretetintézményekért úgy, hogy a helyi gyülekezetek az intézmények fenntartásához és működéséhez szervezett módon járuljanak hozzá. Így vált az egyház minden gyülekezete „a szeretetintézmények támogató egyházközségévé”. Maguk a gyülekezetek sem rendelkeztek elegendő forrással a feladat ellátásához, szükséges volt további támogatások biztosítása. A támogató egyházmegyék rendszere ezt a célt szolgálta. Az egyház a támogatási rendszer kialakításával deklarálta az állam felé, hogy a diakóniai munka az egyház keretein belül szerveződött újjá.

1953-ban már tizennyolc intézményben háromszáznolcvanhárom ellátottat gondozott hetvenkét munkatárs, emellett még két üdülő is működött a diakóniai osztály, így Sztéhlo Gábor felügyelete alatt. 1954 végére a gondozottak száma négyszázhuszonnégyre nőtt, akiket nyolcvankét gondozó látott el.

A diakóniai osztály irodája az Üllői úton, az egyetemes székház épületében volt.¹⁰ Az osztály feladata az volt, hogy a diakóniai intézmények számára a háttérter szervezőmunkával, szakmai támogatással biztosítsa. A 1953. évi VIII. törvény 7. §-a meghatározta, hogy minden intézmény anyagi támogatását és ellenőrzését a diakóniai osztály végezte „tanácsként és intézőszervként”. A 9. § biztosította az osztály számára a felügyeleti és ellenőrzési jogot.

Körleveleket fogalmaztak, amelyek különböző témában szóltak a fenntartókhoz (lelkiség, praktikus közlemények, beszámolók). Ezeken keresztül kívánták motiválni a gyülekezeteket a fenntartási feladatokra.

A diakóniai szolgálat új szervezeti keretek közötti stabilizálódása nyomán két feladat körvonalazódott:

1. Tizennyolc intézmény fenntartásának biztosítása a támogató gyülekezetek felelősségének fenntartásával, havi körlevelek kibocsátásával, illetve országos offertóriumon keresztül.
2. A hívek egyéni felelősségérzetének felkeltése, „az áldozatban is megmutatkozó keresztyén életre való nevelése” diakóniai napok és ünnepek, illetve igehirdetési szolgálat útján.

Sztéhlo Gábor munkatársaként az osztályon dolgozott Kuthy Dezsőné adminisztratív munkakörben. (Fizetése havi 668 Ft volt.) Az osztály pénztárosi feladatait először Ocskay Frigyes végezte. Ebben a munkakörben feladata a könyvelés vezetése, az intézményi költségvetések és beszámolók elkészítésének elősegítése, valamint az intézmények könyvelésének és pénztárkezelésének támogatása

¹⁰ Ma az azonos funkciójú országos iroda működési helye. Budapest, Üllői út 24.

volt. Később ezt a tisztséget a budai otthonok gondnoka, Ruzicska László (nyugdíjas vallásnár) töltötte be, az adóügyek intézését Lukovszky Anna végezte, aki mellette a budapesti otthonok beszerzéseit is intézte. Mindketten havonta 250 Ft-ot kaptak munkájukért, ezenfelül lakhatást és teljes ellátást.

Sztehlo Gábor ügyvivő lelkészként megalkotta az 1953. évi VIII. törvény alapján a Magyarországi Evangélikus Egyház szervezeti szabályzatát, amely az intézmények szervezeti kereteit meghatározó dokumentum volt.

Definiálta az igazgatótanácsot mint az intézmények mellett működő, az ügyek intézésére létrejött, „a diakóniai osztálynak mint intézőszervnek az ügyvivő lelkésszel együttműködő helyi kollégiumát”.¹¹

Egy-egy intézményt az igazgatótanácsnak alárendelt „otthonvezető” vezetett. Az otthonvezető általában ápolói végzettséggel rendelkező nő volt. Nagyobb intézmény élén egy igazgató és egy gondnok állt, általában lelkészek. A gondnok az intézmény gazdasági ügyeiért volt felelős. Az intézmény alkalmazottai az egyház fegyelmi rendje alá tartoztak.

A házirendet ki kellett függeszteni az intézményben jól látható helyen, amelyet a gondozottak és az alkalmazottak is kötelesek voltak betartani.

A gazdálkodás szabályosságát a helyi gyülekezet tagjaiból választott számvizsgáló bizottság végezte, az eredményről beszámolt az igazgatótanácsnak.

A létrehozott új struktúrát ismertetni kellett tenni. A VIII. törvénycikk alapján az ügyvivő, Sztehlo Gábor végigjárta az összes egyházmegyét, illetve az egyházmegyéek lelkészértekezleteit. Ezeken az alkalmakon ismertette a készülő egyházi törvényt, és felkérte az egyes egyházmegyéket a területükön lévő intézmények támogatására. Az egyházmegyei támogatások rendszerének működése 1953. április 1-től kezdődött meg.

A diakóniai körlevél az egyéni adományozókat célozta meg, mert a diakóniai osztály számára a VIII. törvény feladatul adta a hívek egyéni támogatásainak kezelését is.

Az otthonok szűk költségvetési kereteit ezek a fenntartó és támogató gyülekezeti adományok egyenúlyban tartották, ugyanakkor a beruházásokat és a fejlesztéseket már nem tudták forrásaikból finanszírozni. Az összes intézmény zárszámadási dokumentumaiban szereplő bevétel 2 162 625 Ft¹² volt Sztehlo beszámolója szerint 1953-ban, amelyből a szeretetszolgálati offertórium 26 000 Ft, az egyéni adományok összege 42 067,60 Ft volt, a gyülekezetek adományai 331 932,40 Ft-ot tettek ki. Úgy értékelte, hogy a teljes volumenhez viszonyítva a gyülekezeti és egyéni adományok nagysága nem túl magas.

Sztehlo Gábor fáradhatatlanul járta az országot a diakónia ügyéért, és közben is írt, buzdított, prédikált szóban és írásban. Összesen kilencvenkét gyülekezetben fordult meg, hogy bemutassa a diakóniai intézmények munkáját. Diakóniai napokat, estéket, igehirdetéssel egybekapcsolt ünnepségeket tartott az osztály a diakónia iránti elköteleződés növelésére. Emellett meglátogatta az intézményeket is, segített tervezni a beruházásokat, áttekinteni a működést. Megszervezte az egyházmegyéekben a diakóniai előadók hálózatát.

1955-ben elkészítette a diakónia „templomi plakátját”, elküldte a perselyt az egyházközségekbe a lelkészek részére ezzel a felhívással: „Gyülekezeti gondjaid közepett ne feledkezz meg arról, hogy az egyház csak akkor egyház, ha ismertetőjele: a diakónia.”¹³

¹¹ Tervezet. A Magyarországi Evangélikus Egyház Szeretetintézményeinek Szervezeti Szabályzata. Dátum nélkül. EOL, I/2 Diakóniai Intézmények (1937) 1951–1960. 72–73.

¹² 2023-as számítás szerint 448 000 000 Ft-ot ért volna ez az összeg. <https://artortenet.hu/magyar-penzertekindex-arak-es-devizak-alapjan-1754-tol/>.

¹³ Sztehlo Gábor levele (72/1955), 1955. szeptember 1. EOL, I/2 Diakóniai intézmények (1937) 1951–1960. 254.

Elkészült a diakóniai osztály ügyrendje is, amelyet 1954-től alkalmaztak az intézmények házirendjével együtt. A diakóniai osztály ügyrendjének megalkotását az 1953. évi VIII. törvénycikkben történt szabályozás gyakorlati alkalmazása tette szükségessé. Az ügyrend a gyakorlatban is megfelelőnek, alkalmazhatónak bizonyult.

A két korábbi cél tovább gazdagodott, hiszen az is nyilvánvalóvá vált, hogy a diakonisszák hiánya hamarosan gondot fog jelenteni a szolgáltatásnyújtásban: új feladatként jelentkezett a szeretetintézmények munkásainak toborzása, illetve a Luther Márton Intézetben keresztül a munkatársak oktatása. Sztéhlo számára a munkatársak képzése felé fordulás már a diakónia tartalmi, szakmai kérdéseinek végiggondolását jelentette a szervezeti keretek megalkotása után.

A diakonisszák közösségeinek felszámolásával hiány keletkezett képzett munkatársakban. A diakonisszák, diakónusok egyszerre voltak a területük szakképzett dolgozói, ugyanakkor egyházuk iránt elkötelezett emberek. Képzésük két évig zajlott, amelyet megelőzött az egy évig tartó előkurzus. Ezen a kurzusokon egészségügyi ismeretek mellett tanultak egyháztörténelmet, magyar történelmet és hittant is (SZÁNTÓNÉ 2012). Ebben az időben jelentkeztek ugyan világi munkatársak megfelelő készségekkel és képességekkel, ugyanakkor a tanulmányaik hiányosak voltak.

A diakóniai osztályra várt a képzések elősegítésének feladata. Sztéhlo 1957-ben készített egy képzési tematikát. A tervezet szerint a tanfolyam két évig tartott volna. Az első évben teológiai, gazdasági, egészségügyi, a második évben szakmai oktatás történt volna. Hét hónap elméletet négy hónap gyakorlat követett a tervezet szerint. A második év nyolc hónapnyi képzése négy hó elméleti és négy hó gyakorlati képzésre oszlott. A második évben záróvizsgával végződött az oktatás.

Sztéhlo Gábor számára nem volt elegendő az egyház iránti elkötelezettség és a szeretet a diakónia területén. Szükségessé tartotta, hogy elkötelezettek legyenek a munkatársak az általuk gondozott célcsoportok iránt is, ezenfelül a hűség és felelősségteljes gondosság jelent meg további elvárásként, képviselt értéként.

Sztéhlo hivatásrendet szerkesztett, amely „[ú]tmutatás, amit a diakóniai munkásnak a munkáról, munkatársairól, az ápolatról tudnia kell, hogy munkáját Isten parancsa és hívása szerint végezze”.¹⁴ A dokumentumban definiálta a diakóniát és leírta a diakóniai munkások jellemzőit.

Sztéhlo az intézmények számára házirendet készített, amelyet szintén át kellett adni a munkatárs számára, amikor munkába lépett a diakóniai intézményi keretek között.

A házirend megsértésének szankcióit is tartalmazza a dokumentum, valamint a fegyelmi kérdéseket is részletezi a házirend részét képező fegyelmi szabályzatban.

Összefoglalás

Az evangélikus egyház reformáció óta fennálló segítő hagyományai a 2. világháború után is nyilvánvalóak voltak, az újjáépítés időszakában is érvényesültek. Az egyetemes egyház, a gyülekezetek és a diakonisszaegyesületek mellett egyéb alapítványok és egyesületek is intenzív munkát végeztek a szükségletek szerint. A totális diktatúra mindezeket a hagyományokat jogszabályi keretekkel és politikai nyomással igyekezett megszüntetni. Az egyházak tevékenysége célzott felszámolásának ez volt az egyik útja. A diakonisszaegyesületek, az egyesületek és alapítványok munkájának felszámolását követően az egyház újragondolta a tevékenységének kereteit, lehetőségeit, hogy megmenthesse, amit meg lehetett.

¹⁴ Hivatásrend. EOL, I/2 Diakóniai intézmények (1937) 1951–1960. 90–107. o.

Sztechlo Gábor kapta a feladatot, hogy a szervezeti kereteket felépítse és az egyházi, diakóniai tartalmat megőrizze és újraértelmezze a diakóniai tevékenységben. Sztechlo számára akár körlevelekről, akár igehirdetésekről, akár szabályzatokról volt szó, mindig az ember állt a középpontban, az ember, aki formálódik, és aki formál másokat. Írásai műfajtól függetlenül biblikus alapúak. A diakónia a szolgálaton keresztül formál. Olyan alapértékeket hordoz a cselekvésen keresztül, mint az irgalmaság, a hűség, az önismeret és a másik ember ismerete.

Sztechlo Gábor struktúraalkotó munkája hetven év távlatából, a rendszerváltás után az állami jogszabályokban is megjelenő szociálpolitikai szabályozások megjelenésével is időtállóan bizonyult. A Magyarországi Evangélikus Egyházban ma is VIII. számú az intézményekről szóló törvény száma,¹⁵ a törvényben ma is szerepel az igazgatótanács mint az intézmények működését támogató testület, a hierarchia annyiban különbözik, hogy az intézményvezetők a fenntartónak vannak alárendelve.

Diaconal Work in the Immediate Aftermath of World War II, during the Period of Nationalisation and Afterwards

Reorganising diaconal work in a changed political context

► After World War II, the Evangelical Lutheran Church in Hungary became part of a social system whose official ideology was atheism. During the consolidation of the socialist state order, between 1945 and 1951 all social and church organisations were dissolved and banned. According to a tradition going back to the Reformation, diaconal work was carried out by congregations, later by deaconess associations and other societies and foundations up until this point.

After the banning of deaconess communities, Gábor Sztechlo was commissioned by the church to organise and supervise diaconal work. He shaped the church's new diaconal organisation, bringing together different areas of social work. It was a particular course of church politics that allowed the church to keep its institutions and transfer the diaconal work from church organisations that were still in operation into its own care.

Keywords: diakonia / church association / foundation / political changes / nationalization

Felhasznált irodalom

- GERGELY Jenő 1997. *Az egyházak Magyarországon Szent Istvántól napjainkig*. Korona Könyvkiadó, Budapest.
- KORMÁNYOS György 2011. *A Protestáns Országos Árvaház története (1859–1952)*. Szakdolgozat (Kodolányi János Főiskola). Kézirat.
- TASCHNER Erzsébet 1983. *A Fébé története (1924–1951)*. Kézirat. Evangélikus Országos Levéltár.

¹⁵ Ma: Az egyház intézményeiről szóló 2005. évi VIII. törvény. <https://zsinat.lutheran.hu/torvenyek/hatalyos-toervenyek/2005.%20evi%20VIII.%20toerveny%20az%20egyhaz%20intezmenyeirol.pdf/view>.

A vallási identitás vizsgálata az egyháztól eltávolodó fiatal felnőtteknél

Módszertani kísérlet – 1. rész

■ FABINY MÁRTON

Evangélikus Hittudományi Egyetem
teológushallgató
E-mail: fabiny.marci@gmail.com

DOI: 10.61894/LP.2024.99.5.1

► A tanulmány az egyháztól eltávolodó fiatal felnőttek vallási és személyes identitásának összefüggéseit vizsgálja a narratív életútinterjú és a hermeneutikai esetrekonstrukció módszertanának segítségével. Ezek megértéséhez részletesen bemutatja a narratív identitás fogalmát, valamint megvilágítja a módszertani és lelkigondozói szempontok párhuzamát. A kérdésfelvetést egy ilusztratív eseten vizsgálva a feltáró jellegű esettanulmány módszertani kísérletként értelmezhető.

Kulcsszavak: narratív identitás / „a maga módján vallásos” / életútinterjú / hermeneutikai esetrekonstrukció / fiatal felnőttek

I. rész

Bevezetés

Bizonyára mindannyian találkoztunk olyan fiatalokkal, akik egészen kiskoruktól kezdve aktívan részt vettek a gyülekezet életében, később valamiért mégis eltávolodtak az egyháztól. Mióta elérhetővé váltak a legutóbbi népszámlálás adatai,¹ talán még égetőbbé vált a kérdés felekezettől és életkortól függetlenül: hova tűnnek az egyháztagok? Ebben a tanulmányban az egyháztól eltávolodó fiatal felnőttek vallási és személyes identitásának összefüggéseit igyekeztem megvizsgálni. Noha a vizsgálatom empirikus, mégsem a számszerű adatokra teszem a hangsúlyt, és a jelenség okait sem kívánom megfejteni. Módszertani „kísérletemmel” inkább egy lehetséges utat szeretnék felvázolni, hogy miként tudnánk ezeket a fiatalokat elérni, megteremteni a lehetőséget számukra, hogy beszéljenek önmagukról, és valóban meghallgatni őket.

Az identitás, (ön)azonosság kérdésével kapcsolatban sokféle elgondolás alakult ki az utóbbi évszázadok filozófiai és szociológiai irányzataiban. Ebben a dolgozatban elsősorban a narratív identitás fogalmát (RICOEUR 1999b) használok, amely az identitásra dinamikus, változó dologként, folyamatosan újraértelmezett, újraírt és újraírandó „személyes történetként” tekint. Munkám során három olyan fiatallal készítettem narratív életútinterjút (KOVÁCS–VAJDA 2002), akik vallásos neveltetésben részesültek, és korábban aktívan részt vettek egy gyülekezet vagy más keresztény közösség életében, de mára – ha nem is tudatosan vagy visszafordíthatatlanul – eltávolodtak vagy távolodóban vannak az egyháztól. A jelenség nem újszerű, a vallási transzmisszió, azaz a vallásosság generációk közötti átadása manapság sokszor kudarcba fullad (PUSZTAI–DEMETER 2019, 82. o.).

Az általam készített interjúkból is kitűnik, hogy rengeteg vallással, hittel kapcsolatos gondolata, története van azoknak is, akik formailag már nem (vagy éppen hogy már *csak* formailag) tagjai az egyház-

¹ <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vegleges-adatok/tablazatok/nsz2022-1.1.7.xlsx>. (Megtekintés: 2024. január 28.).

nak, és ha úgy érzik, meghallgatják őket, szívesen beszélnek is róla. Az interjúfelvételek során azt tapasztaltam, hogy azért is fontos ez az interjú módszer, mert arra tanít, hogyan lehet minél inkább hagyni az interjúalanyt beszélni, hogy kibomolhasson előtűnk az ő története. Hasonlít ez ahhoz a lelkigondozói attitűdhez, mely a másik meghallgatását helyezi előtérbe, hagyva, hogy teljesen feltárja önmagát (FABER 2020, 204. o.), nem „kliensként” tekintve a lelkigondozottra, hanem egyenrangú beszélgetőtársként (GRÖZINGER 1986, 183. o.). A másikat meghallgatni persze sokszor nagyon nehéz. Figyelni, és nem arra várni, mikor szólhatunk végre közbe, mikor egészíthetjük ki, mikor fűzhetjük hozzá a magunk gondolatait. Hajlamosak vagyunk lelkigondozáskor is magunk „strukturálni” a beszélgetés menetét, úgy csinálni, mintha teljesen megértettük volna a problémát, megoldást javasolni, és továbblépni a következő teendő felé. Sokszor végül csak annyit hallunk meg, amennyit meg szeretnénk hallani, saját akaratunkat „erőltetjük rá” a lelkigondozottra, s olykor végül inkább fog szólni az alkalomrólunk, mint az „alanyról”.

Úgy látom, hogy ez utóbbi – jelen esetben természetesen kisarkított – kérdezői attitűd azokhoz a szociológiai módszerekhez hasonlít, amelyek kérdőívekkel vagy strukturált interjúkkal szeretnének megfigyeltetni, értelmezni egy-egy jelenséget. Ebben az esetben is nagymértékben befolyásolják az eredményeket az elhangzott kérdések: nagyrészt olyan válaszokat fogunk kapni, amilyenekben előzetesen gondolkodtunk, amilyeneket szerettünk volna, illetve a kérdéseinkkel „előhívtunk”. Egy pillanatig sem szeretném azt állítani, hogy ezeknek a módszereknek ne lenne relevanciája, de úgy gondolom, egy ilyen kérdésnél, mint a vallási identitás, elengedhetetlen, hogy a lehető legnagyobb érzékenységgel forduljunk interjúalanyainkhoz, hagyva, hogy ők maguk kerülhessenek előtérbe, építhessék fel történetüket, szabadon kifejezve a valláshoz fűződő viszonyukat. Különösen igaz ez akkor, ha olyan emberekkel foglalkozunk, akikről feltételezhetjük, hogy esetleg negatív tapasztalatokkal is rendelkeznek az intézményesült vallásossággal kapcsolatban. A módszer kiválasztásakor azért döntöttem a narratív életútinterjú mellett, mert úgy éreztem, ez teszi a leginkább lehetővé, hogy az elbeszélő saját maga legyen jelen a szövegben, és a kérdező a lehető legkisebb mértékben határozza meg az alany mondandóját. A módszertant és a narratív identitás ehhez kapcsolódó fogalmát részletesen bemutatom a következő fejezetben.

A három elkészült interjú közül egyet – empirikusan a legértékesebbet – választottam, amelyet a hermeneutikai eszerekonstrukció (KOVÁCS–VAJDA 2002, 29. o.) módszerével feldolgoztam. Az ebből készült esettanulmány, a huszoneves Boldi² története a tanulmány következő részében lesz olvasható. Az ok, amiért csak egy esettel foglalkozom ebben az írásban, egyrészt az időigényesség, az interjú felvételéhez, átírásához és elemzéséhez szükséges aprólékos munka, másrészt pedig az, hogy nem általánosságban megfigyeltetni, megmagyarázni szeretném az adott jelenséget, hanem bemutatni, mennyi minden kibomolhat egyetlen élettörténeti elbeszélésből, és hogyan alakulhat, változhat, milyen jelentéseket kaphat a valláshoz való viszony egy adott ember életében. Rendkívül tanulságos és izgalmas munka volt Boldi esetét feldolgozni, mélyen beleásni magam valakinek a vallással kapcsolatos érzéseibe, gondolataiba, élettörténetébe, és egyben megtiszteltetés is, hogy erre lehetőséget kaptam tőle.

Narratív identitás

A modern korban többnyire adottak voltak a feltételek, hogy az ember a maga identitását létrehozza: ha valaki körülnézett a világban, viszonylag könnyedén el tudta helyezni benne önmagát. Adva volt

² Az esettanulmányt anonimizált módon adom közre.

egy nemzet, egy kultúra, egy társadalmi helyzet, amelybe beleszületett, csak ritkább esetekben volt elképzelhető, hogy valaki a veleszületett identitását egyénileg „felülírja”, „felülmúlja”.

A posztmodern kor embere viszont nem megérkezni akar identitásához, hanem igyekszik elkerülni ezt a megérkezést. Átalakulni képes identitást szeretne, örködik a reflektáltsága felett (KOVÁCS–VAJDA 2002, 20. o.). Számptalan lehetőség kínálkozik, ha körülnézünk, hogy az ember „saját maga” legyen, ezek közül sokszor nehéz is választani. Ezt használja ki – és persze erősíti – a fogyasztói társadalom: szerte a világban hirdetik, hogyan tudjuk elérni céljainkat, hogyan éljünk „önmegvalósító” életet. A globális fogyasztás így megteremti a „megosztott identitások” lehetőségét (HALL 1997, 78. o.).

Ha a modern ember identitásában gondolkodunk, nevezhető a mai kor egyfajta identitásválságnak, de a problémát felfoghatjuk úgy is, hogy az eddigi identitással kapcsolatos foglmainkat és gondolatainkat felül kell vizsgálni. A tudomány hajlamos manapság is statikus, kimerevített identitás-fogalmat használni, amelyben az önazonosság alatt kategorikus, származással megöröklött, majd a szocializáción keresztül elsajátított funkciók együttesét értik. Ezek így azonban leginkább csak kívülről ránk aggatott dolgok, tulajdonságok, amelyeket könnyű kutatni, mérni. A posztmodern korban az identitás egyre inkább befejezetlen, töredezett vagy ellentmondásos, és nehezen értelmezhető a „kemény” kategóriákban gondolkodó tudomány számára (KOVÁCS 2007b).

Különösen fontos lenne, ha például keresztény vagy akár evangélikus identitásról szeretnénk beszélni, hogy szembenézzünk azzal, hogy a ma embere nehezebben illeszthető be ilyen vagy olyan kategóriákba, elsősorban azért, mert sokszor az egyén maga is szkeptikus ezekkel kapcsolatban. Ezt láthatjuk a vallás területén is; nem véletlen, hogy a legtöbben nem szeretnék nyíltan elköteleződni egyik felekezet mellett sem, a fiatalok sokkal szívesebben választják saját magukkal kapcsolatban a „maga módján vallásos” lehetőséget (BÖGRE 2017). Hasonlóképpen a nem vallásosak közül is sokkal többen mondják magukat egyszerűen nem vallásosnak, mint meggyőződéses ateistának. Ezek az „átmeneti kategóriák” azonban sokszor kifejezetten nehezen értelmezhetőek (BÖGRE 2017, 31. o.).

A modern identitás fogalma valójában sokszor csak álláspontról, szerepről beszél. Szerepekről szociológiai értelemben Erving Goffman ír, aki a dramaturgiai metaforával arra világít rá, hogy az embernek tulajdonképpen egész társadalmi élete egy színházi előadáshoz hasonlít, amelyben mindig valamilyen társadalmi szerepet játszik el, s persze sokszor azonosul is ezzel a szereppel. Természetesen „kulissza” is van, ahol a szerepalakítások között „meg lehet pihenni”, de nyilvános életünkben valamilyen szerepben vagyunk jelen a többiek előtt. A szerepet elsősorban társadalmi státuszunk határozza meg, amelyet olykor „túl kell dramatizálni”, hogy észrevehető, komolyan vehető legyen (GOFFMAN 1981, 119–125. o.).

Szerepeink összessége azonban még nem egyezik meg identitásunkkal, valódi énünkkel; könnyen előfordulhat, hogy a szerepeket az esetlegesség, véletlenek sorozata határozza meg. Viszont adott esetben szembe is kerülhet egymással a szerep és az én, ilyenkor komoly feszültség keletkezik, amelyet valahogy fel kell oldani (GOFFMAN 1981, 45–52. o.).

Kamarás István a vallás összefüggéseiben beszél szerepről. A vallásos szerep az egyénnél általában egy lesz a sok közül, amelyet az ember bizonyos esetekben felvesz. Hogy ez a szerep mennyire hatja át a többit, kérdés marad (az optimista felfogás szerint az embernek minden cselekedetét át kellene hogy hassa vallásossága) (KAMARÁS 2020). Mindenesetre megjegyezhetjük, hogy a vallásos szerep minél gyakrabban történő felvételét valószínűleg az egyház tanítása szerint vallásosak tartják fontosabbnak, hiszen egy felekezethez, közösséghez tartozás nem elképzelhető anélkül, hogy ezeket a szerepeket folyamatosan felvegyük. Vallásos szerepet ugyanakkor a „maga módján vallásos” ember is felvehet, elég csak az imádságra gondolnunk, melynek egyáltalán nem feltétele az egyházi vagy bármilyen más külső meghatározottság.

„Ugyanazság” és „önmagaság”

A szerep és az én közötti különbség jobb megértése érdekében Paul Ricoeur identitásfogalmaihoz nyúlunk vissza. Ricoeur megkülönbözteti az egyén *idem* és *ipse* identitását (RICOEUR 1999b). Magyarra fordítva *idem* identitáson „ugyanazságot”, *ipse* identitáson pedig „önmagaságot” érthetünk (KOVÁCS–VAJDA 2002, 25. o.).

„Ugyanazságunk” az, ami a külsődleges jelek, tulajdonságok vagy épp a származás egyezésén alapul. *Idem* azonosságunk folytonos és tartós, nyelvi eszközökkel is leírható, térben és időben meghatározható, és sokszor adja a valamihez vagy valakikhez tartozás élményét, a felismerést, hogy hasonlító vagy épp megegyezek valamiben embertársammal (KOVÁCS 2007b). „Önmagaságunk” ezzel szemben érzet, nem vonásokból, hanem belső élményekből keletkezik, amelyeket nyelviileg nem tudunk megragadni. Itt már térben és időben sem tudunk gondolkodni, hanem olyan belső dologról van szó, amelyet a másik ember sosem tud megtapasztalni, s ehhez közel kerülni is nagyon nehéz (KOVÁCS–VAJDA 2002, 24. o.).

Az „ugyanazságra” alapozott azonosságtudat szükségszerűen az *alteritást*, valakinek a másságát is kell, hogy hangsúlyozza – hiszen csak így domborodik ki az „ugyanazság” is. Az ilyen identitástudat ezért más kultúrákkal találkozáskor könnyen sérül. A saját csoporthoz való tartozás felett érzett büszkeség kompenzáláshoz is vezethet, amely gyanakvást idézhet elő, bizalmatlanságot a „másokkal” szemben (KOVÁCS–VAJDA 2002, 25. o.). A vallási identitásnál is sokszor az látszik, hogy az ember valamivel *szemben* fogalmazza meg vallásosságát. Megeshet, hogy valakinek a felekezetiisége azért fontos, hogy a többi felekezethez képest megkülönböztesse magát. Az ökumenikus mozgalmak ellenére továbbra is nagyon erősen jelen van ez a fajta „felekezeti büszkeség” az egyes egyházakon belül (KAMARÁS 2020). A mélyen vallásos ember vallásossága, úgy tűnik, végső soron „önmagaságához” kell, hogy tartozzon.

Érezhetjük, hogy „ugyanazságunk”, amely szerepekbe kényszerít minket, nem levetkőzhető. Nem is az a cél, hogy mindent eldobjunk, ami kicsit is másokra emlékeztet saját magunkban, hanem éppen az, hogy az „önmagaság” és az „ugyanazság” között valahogyan kapcsolatot teremtsünk. „Önmagaságunk” alapja ugyanis „ugyanazságunkkal” megtámogatott „önmagaságunk” megélése (KOVÁCS–VAJDA 2002, 25. o.). A kettő között tehát nagyon is van, kell is, hogy legyen kapcsolat. Így juthatunk el az elbeszélte azonosság, a narratív identitás fogalmához: „önmagaságunk” és „ugyanazságunk” között ugyanis az elbeszélte azonosság teremt kapcsolatot. Történetünk, saját narratívánk az *idem* és az *ipse* identitás között csapong (KOVÁCS 2007b). Ricoeur szerint „az elbeszélte azonosság egyszerre adja kezünkbe a lánc mindkét végét: a jellem időben való állandóságát és az önmegőrzést” (RICOEUR 1999b, 408. o.). Az elbeszélésen keresztül magunkévá tudjuk tenni a velünk történt dolgokat, külső hatásokat, belső folyamatokat, s ezzel „újra tudjuk termelni” önonazonosságunkat.

A történet elbeszélése egyfajta vallomás, amely előretekinés is lehet, megmutatva, hogy hogyan nézünk elébe a dolgoknak. Hasonló ez ahhoz, ahogyan Izrael népe magáévá tette történetét azáltal, hogy leírta, s végül mindent ennek fényében látott – nemcsak a múltat, hanem a jövőt is (PANNENBERG 1998, 93. o.). Ezzel saját történetük, önonazonosságuk lett, amely máig meghatározza a teljes zsidó-keresztény kultúrkört. Utalhatunk itt a narratív teológiára is, ahol az egyes ember története – s annak elbeszélése, amelyet szintén hívhatunk vallomásnak vagy akár hitvallásnak, bizonyágtételnek – Isten „Nagy Történetébe”, az üdvtörténetbe ágyazódva válik fontossá (FABINY 2010, 51. o.). Isten „engedi elmesélni magát”, ezáltal mutatkozik meg, így lesz ismerős az emberek számára (RICOEUR 2010, 55. o.).

Az élettörténetünk elbeszéléseivel arra törekszünk, hogy valamifajta egységet teremtsünk, vagy ha ez esetleg elveszett, helyreállítsuk. Lehetséges, hogy olyan dolgok – vagy TENGELYI László nyomán sors-

események (1998) – történnek velünk, amelyek nem illeszthetők bele addigi narratív identitásunkba. Az élettörténet folyamatos újraírásával, felülvizsgálatával viszont helyreállíthatjuk ezt az egységet s vele „önmagaságunkat”. Elképzelhető, hogy utólag teljesen más jelentőséget tulajdonítunk egy „sorsese-ménynek”, ezért újra kell írunk történetünket. „Önazonosságunk ezen újraírás tétje.” (KOVÁCS 2007b)

Az elbeszélés, a történetmesélés viszont mindig valaki másnak és mindig a nyelven keresztül zajlik. Ha nem lenne a Másik, nem lenne kinek elmesélnünk történetünket, talán magunk sem tartanánk fontosnak megfogalmazni azt.³ Ez a találkozás csakis a nyelv által jöhet létre, s a narratíva nyelve a köztességben, vagyis a két ember között él. Ahogyan egy szöveg valódi értelme nem a szövegben, nem is a szöveg mögött, hanem a szöveg előtt, tehát az olvasó és a szöveg között jön létre, „közös ügyük” lesz az értelem (TRACY 1963, 160. o.), úgy a történet is feltételezi ezt a köztességet.⁴

Sokat számít persze az, hogy kinek, milyen környezetben, miért mondjuk el történetünket. Az élettörténetét elbeszélő Én önmaga és a Másik elvárásai között egyensúlyoz, de a Másik elvárásaival kapcsolatban is magára van utalva, arra, ahogyan a Másikat elképzei. Úgy kell ezért megfelelnie a másik elvárásainak, hogy önmagához is hű maradjon (KOVÁCS–VAJDA 2002, 27. o.).

Ha egy szubjektum valaki másnak a történetéhez vagy egy szöveghez közeledik, abban már hiába keresi az elbeszélőt. A másik „önmagasághoz” végül nem juthatunk el, amit mi magunk megértünk, az már egy új narratíva, amely együtt hordozza az elbeszélőt, a nyelvben megmutatkozó közösséget és önmagunkat (uo. 28. o.). Mégis, a Másikhoz a lehető legközelebb a megélt és elbeszélt történeteken és azoknak minél átfogóbb értelmezésén keresztül kerülhetünk – ezt célozza meg a narratív életútinterjú módszer, mind az interjú felvételében, mind annak értelmezésében.

A narratív életútinterjú módszertana

Azért választottam ezt a módszert, mert úgy gondolom, a vallással kapcsolatban önazonosságunkat kell előhívunk, hogy valóban őszintén tudjunk róla beszélni. Rengeteg fiatal van, akik „a maguk módján vallásosként” tekintenek magukra, sokszor annak ellenére, hogy egyházas neveltetésben részesültek (PUSZTAI 2020, 308. o.). Világosan látszik, hogy a jelenség egyre erősödik a társadalomban, a fiatalok egyre kevésbé tudják önmagukat összeegyeztetni az egyházzal, vallásosságukat többnyire nem a jelenlegi egyházi keretek között képzeli el. A számok nyelvén, kvantitatív módon nehéz bármit megtudni a fiatalok vallásosságának tartalmáról, különösen annak fényében, hogy mindig erősebben vannak jelen az átmeneti kategóriákhoz tartozók, mint az egyértelműen elkötelezettek (BÖGRE 2017, 32. o.). A fiatal egyháztagok csökkenése egyértelmű, a kérdés az, hogy mi van ezek mögött a folyamatok mögött. Hogyan kerülhetünk kicsit közelebb ahhoz, hogy megtudjuk: mit jelent a „maga módján vallásosság”, mit ért ezalatt az egyes ember, s hogyan tartozik vallásossága a személyes identitásához? Ebben lehet segítségünkre a narratív identitás és az ehhez kötődő, általam is alkalmazott interjú módszer.

Az interjú módszer Németországból indult, elsősorban Gabriele Rosenthal munkásságának köszönhetően. Magyarországon Kovács Éva és Vajda Júlia honosították meg, akik közvetlenül Rosenthaltól tanultak (KATONA–BUGARSZKI 2010a). A két hazai szerző legfontosabb kutatásai a zsidóságra, a zsidó identitásra koncentrálnak, különösen a 20. századi események fényében (uo.).

³ Jól illenek ide József Attila *Nem én kiáltok* című versének sorai: „Hiába fűrösztöd önmagadban, / Csak másban moshatod meg arcodat”

⁴ Ez a felfogás GADAMER (2003) nyomán a bibliai hermeneutikának is lényeges eleme.

A módszer elsajátításához, majd az interjúk elkészítéséhez és feldolgozásához időre és gyakorlásra volt szükségem, de úgy érzem, a feldolgozott esettel nem várt mélységekig tudtam elérni. A cél nem az volt, hogy valamilyen reprezentatív mintán általánosítható összefüggéseket fedezzek fel, vagy megfejtsem, mit kell tenni annak érdekében, hogy a fiatalok az egyházban maradjanak, hanem az egyén vallásos és személyes identitásának vizsgálatát tűztem ki célul.

Az interjúalanyok megkeresése és felkérése nem volt egyszerű. A kezdeti próbálkozások után mindeképpen szerettem volna, hogy az interjúban elhangzó történet maradjon a fókuszban, és ne nagyon vetüljön rá személyes viszony, így interjúalanyaimat igyekeztem távolabbi, akár közvetett ismeretségeken keresztül megszólítani, és végül sikerült olyan fiatalokat találni, akik valóban eltávolodóban vannak az egyháztól, és szívesen vállalták, hogy részt vesznek egy ilyen interjúban.

A narratív életútinterjút minden esetben ugyanazzal a nyitókérdéssel kezdtem, amely így hangzott: „Dolgozatomban a vallási és a személyes identitás összefüggéseit vizsgálom. Ennek kapcsán arra szeretnék kérni, meséld el az életed történetét.” Az első reakció erre – talán nem meglepő módon – általában az értetlenséget fejezte ki, később mégis mindegyik beszélgetőtársamnál átszakadt egy gát, és nagyon szívesen meséltek történetükről. A saját élettörténete mindenkinek ismerős, a legismerősebb terep (uo.). A történetmeséltetéssel és azzal, hogy erre valóban nagyon kíváncsiak vagyunk, olyan atmoszférát tudunk teremteni, amely nem teszi kellemetlenné a helyzetet sem az elbeszélő, sem az interjúkészítő számára.

A narratív életútinterjú első felében tulajdonképpen az egyetlen kérdés, amelyet feltettem, a fenti nyitókérdés volt. Ezután az volt a dolgom, hogy figyeljek, és jelét is adjam annak, hogy figyelek, jelen vagyok, s ezáltal facilitáljam a mesélést. Tudtam, ha valamit közbeszúrok, kizökkentem az elbeszélőt, és nem fogom látni, hogy a háttérben milyen folyamatok zajlottak benne (uo.). Ezt az első, csak a nyitókérdéssel orientált részt az elbeszélés főnarratívájának nevezzük, amelyet a melléknarratívák követnek: ezek az élettörténet egyes eseményeire való kronologikus visszakerdezéssel állnak elő. Az egyes élettörténeti eseményekre úgy kérdeztem vissza, hogy azokat visszaidéztem, hozzátevé, hogy eszébe jut-e erről még valami az elbeszélőnek. Fontos volt az is, hogy pontosan és ugyanabban a sorrendben idézzem az őáltala elmondottakat, és hogy semmiképpen ne akarjam magam értelmezni, megfejtani, átfogalmazni az adott eseményt. Olyan eseményekre is visszakerdeztem, amelyek a saját témánk szempontjából látszólag kevésbé fontosak. Ha az illető a főnarratívájában (tehát az első részben) fontosnak találta ezt elmondani, akkor az valóban fontos (uo.). Figyelni kell viszont arra is, hogy semmi esetre se akarjunk olyan dolgot „előhúzni” az elbeszélőből, amit valamiért tudunk vagy tudni vélünk, de az interjúban mégsem tartja fontosnak elmondani.

Hagyni kell tehát, hogy a történet s vele a narratív identitás kibomoljon. Azért is elengedhetetlen, hogy minél több teret adjunk az interjúalanyoknak, mert az értelmezésben már mindeképpen egy új narratíva, történet születik, amelyet nem lehet elvonatkoztatni az értelmező személyétől. Az anyag, amellyel dolgozunk, a lehető legnagyobb mértékben az elbeszélő sajátja kell, hogy legyen, nem pedig valamilyen kívülről ráerőltetett, kérdésekkel strukturált megnyilvánulás.

Az interjúk elkészülte után következett tehát a feldolgozás, amelyet a hermeneutikai esetrekonstrukció módszerével végeztem (KOVÁCS 2007a). Az elemzés első lépéseként kronologikusan rekonstruáltam Boldi életpályáját, pontokba szedve a vele történt eseményeket. Az egyes eseményekhez hipotéziseket „generáltam” arról, hogy hogyan folytatódhatott volna a történet. Ez segített átlátni, nekem is rekonstruálhatóvá tenni a megélt élettörténet mögött húzódó átfogó életrajzi konstrukciót (KOVÁCS 2007a). Ezt követően foglalkoztam az elbeszélt történettel. A hermeneutikai köröket itt már magával a – lehető legpontosabban legépelet – szöveggel foglalkozva tettem meg, megfigyelve az elbeszélő-

si módok, témák váltakozását, vissza-visszatérését. Itt arra a kérdésre kerestem végig a választ, hogy a szöveg szerkezete hogyan épül fel, milyen lehetőségeket rajzol ki a folytatásra (uo.).

Harmadik lépésként a megélt és az elbeszélt élettörténetet hasonlítottam össze, ütköztettem egymással. Azokat a részeket, amelyek valamiért nehezen illettek az értelmezéssel előálló történetbe, úgynevezett finomelemzéssel dolgoztam fel: a kiragadott szövegrészleteket dekontextualizálva, lépésről lépésre haladva, minden lehetséges hipotézist figyelembe véve – így egyre több bomlott ki a szöveg belső kontextusából, s még közelebb kerülhettem a megélt élettörténethez (uo.).

A lépéseken végighaladva született meg a Boldi élettörténetét feldolgozó esettanulmány. Remélem, hogy az olvasó számára is megmutatkozik, az aprólékos munka nem volt hiábavaló. Élmény volt, ahogyan Boldi története kibomlott előttem. Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy ez a történet már a saját magam interpretációja Boldi történetéről, nem érdemes tagadni, hogy én magam is benne vagyok a szövegben. S persze benne van a közösség, a találkozás is, amely a nyelv által lehetővé tette a kapcsolatot köztem és Boldi között.

Pasztorális szempontok

Azért is ragaszkodtam ehhez a módszerhez, mert az volt az érzésem, hogy ez összhangba állítható azzal a keresztény lelkigondozói attitűddel, amely nem „kliensként”, hanem beszélgetőtársként tekint a lelkigondozott félre (GRÖZINGER 1986, 187. o.). Nem rögtön megoldást szeretne javasolni minden egyes kérdésre – azaz strukturálni a lelkigondozói beszélgetést –, hanem meghallgatni és a lehető legjobban megérteni a másikat. A munkafolyamat során kiderült számomra, mennyire nehéz ez a feladat, hiszen hétköznapi beszélgetéseink nem így működnek. A narratív interjú helyzet hasonlít egy pszichoterápiás alkalomhoz, amit egyébként több interjúalanyom is megjegyzett. A kutatási interjú készítőjének semmiképp nem célja, hogy ilyen jellegű tevékenységet végezzen, de kár lenne tagadni, hogy maga a történetmesélés megteremti a lehetőséget az önértelmezésre, amely adott esetben gyógyító erővel is bírhat (ROSENTHAL 2013, 241. o.). Valahol természetes is ez, hiszen a helyzet valóban emlékeztethet egy terápiás beszélgetésre, és ha sikerül megteremteni a biztonságos környezetet, ahol az interjúalany megnyílhat, akkor olyan mélységig juthatunk el, ami máskülönben csak terápiában lenne lehetséges (VAJDA 2006, 124. o.). Azt, hogy Boldinál kifejezetten gyógyító hatása lett volna története elmesélésének, nem tudhatom, de a beszélgetés közben előfordult, hogy megjegyezte, hogy az adott dolgot még nem fogalmazta meg így magának.

A narratív identitás elmélete szerint élettörténetünk elmesélésével önmagunkhoz kerülhetünk közelebb (KOVÁCS 2007b). Mivel egy terápia is önmagunk megértéséről, a bennünk zajló folyamatok feltárásáról szól, nagyon is lehetséges, hogy a történetmesélésnek ilyen hatása is legyen. Ha történetünket el tudjuk mesélni, magunkévá is tudjuk tenni azt – meghagyva persze a lehetőséget, hogy történetünket újraírjuk, amivel egy-egy eseménynek teljesen új jelentőséget tulajdonítunk.

A teológia szempontjából is kiemelt fontosságú, hogy Isten történetébe a mi saját történetünk is beleillik. Így lehetséges csak az, hogy a keresztény ember saját tapasztalatait továbbadja, tulajdonképpen így kezdődött a kereszténység története.⁵ Ez viszont azt is kell, hogy feltételezze, hogy képesek vagyunk elfogadni egymást és meghallgatni a másik történeteit, nyitva hagyva

⁵ Pál apostol így ír erről: „Mert én elsősorban azt adtam át nektek, amit én magam is kaptam: hogy Krisztus meghalt a mi bűnünkért az Írások szerint, eltemették, és feltámadt a harmadik napon.” (1Kor 15,3–4)

azt a lehetőséget, hogy épülünk általa. A történetnek nemcsak gyógyító ereje van, hanem azt is lehetővé teszi, hogy egymáshoz közelebb kerüljünk, s a történetek által értelmezni tudjuk a körülöttünk zajló folyamatokat. A másik meghallgatása a fiatalok szempontjából különösen lényeges, hiszen akkor tekintenek hitelesnek valakit, ha elfogadottnak érzik magukat a másik fél által (BÖGRE 2017, 41–43. o.).

Úgy vélem, a lelkigondozói attitűd, amely a lelkigondozott meghallgatását helyezi előtérbe, párhuzamba állítható a narratív életútinterjú módszertanával. A lelkigondozáskor nagyon fontos a holisztikus szemlélet (KOCSEV 2013, 206. o.), amely az egész embert figyelembe veszi. Az elbeszélésben létrejött önazonosság pedig éppen az egészséget, az egységet állítja helyre (KOVÁCS 2007b). Az egész ember pedig szükségszerűen egyedi, bár kétségtelen, hogy sok közös vonása lehet másokkal. De ha csak ezeket a közös vonásokat vesszük figyelembe, és Ricoeur nyomán az *idem* identitásra, azaz az „ugyanazságra” figyelünk, akkor könnyen abba a hibába eshetünk, hogy feltételezzük, létezik egy „recept”, amely alapján végbe kell hogy menjen a lelkigondozás. Ha komolyan vesszük a holisztikus szemléletet, nem tehetünk úgy, mintha nem lenne minden ember különböző, egyedi, vagy ne lenne mindenkinek saját története. „Önmagaságát” már senki nem tudja másokhoz hasonlítani, itt már nem a közös vonások lesznek a fontosak. Ehhez az „önmagasághoz” viszont, ahogy láttuk, az egységet helyreállító történeten és annak értelmezésén keresztül tudunk közel kerülni. Az élettörténetet így módon a lelkigondozónak szükségszerűen figyelembe kell vennie. A lelkigondozáshoz tehát nemcsak holisztikus szemlélet szükséges, hanem egyfajta hermeneutikai megközelítés is, ahol a lelkigondozó tudatában van az értelmezés szükségességének (KOCSEV 2013, 206. o.).

A lelkigondozás ugyanis nem elsősorban arról kell, hogy szóljon, hogy az adott problémákra gyorsan alkalmazható megoldásokat javasolunk, mivel az élet egésze a lelkigondozás tárgya (GRÖZINGER 1986, 183. o.).

Exploring Religious Identity in Young Adults Drifting Away From the Church

A Methodological Experiment – Part 1

- **The paper scrutinises the interrelationship between religious and personal identity of young adults who have drifted away from the church, drawing on the methodology of narrative biographical interview and hermeneutic case reconstruction. For better understanding, the concept of narrative identity is introduced in detail, and parallels between the perspectives of methodology and pastoral care are explored. The question posed is explored by means of an illustrative case. It can therefore be seen as an exploratory case study or methodological experiment.**

Keywords: narrative identity / religious but unaffiliated / biographical narrative interview / hermeneutic case reconstruction / young adults

Bibliográfia

- ANDORKA Rudolf 2006. *Bevezetés a szociológiába*. Osiris, Budapest.
- BAUMGARTNER, Isidor 2003. *Pasztorálpszichológia*. Ford. Zelenka Judit – Major Judit – Fekete László – Mohi Zsolt. Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, Budapest.
- BÖGRE Zsuzsanna 2017. „Átmeneti” kategóriák erősödése az ifjúság vallásos önjellemzésekor. *Metszetek*, 6. évf. 3. sz. 31–46. o. <https://doi.org/10.18392/metsz/2017/4/3>
- FABER, Heie 2020. A lelkipásztori beszélgetés módja. Ford. Várszegi Asztrik. In: Jelenits István – Tomcsányi Teodóra (szerk.): *Tanulmányok vallás és lélektan határterületeiről*. Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, Budapest
- FABINY Tibor 2010. *Szóra bírni az írást – újra*. Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest.
- FEISCHMIDT Margit – KOVÁCS Éva (szerk.) 2007. *Kvalitatív módszerek az empirikus társadalom- és kultúrakutatásban*. Digitális tananyag. <https://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/indexda19.html>. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- GADAMER, Hans-Georg 2003. *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlatja*. Ford. Bonyhai Gábor. Osiris, Budapest.
- GOFFMAN, Erving 2000. *Az én bemutatása a hétköznapi életben*. Ford. Berényi Gábor. Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest.
- GRÖZINGER, Albrecht 1986. Seelsorge als Rekonstruktion von Lebensgeschichte. *Wege zum Menschen*, 38. évf. 178–188. o.
- HALL, Stuart 1997. A kulturális identitásról. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Multikulturalizmus*. Osiris – Láthatatlan Kollégium, Budapest. 60–85. o.
- KAMARÁS István 2020. Vallási identitás itt és most. *Restancia*, április 30. <http://www.restancia.hu/identitas/kamaras-vallasiidentitas.html>. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- KOCSEV Miklós 2013. Gyökössy Endre parakletikus lelkigondozása – az európai pasztorálpszichológia tükrében. *Embertárs*, 11. évf. 3. sz. 202–209. o.
- KOVÁCS Éva 2007a. A narratív biográfiák elemzése. In: FEISCHMIDT–KOVÁCS 2007. <http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/index9bb1>. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- KOVÁCS Éva 2007b. Elbeszélés és azonosság a társadalomkutatásban. In: FEISCHMIDT–KOVÁCS 2007. http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/indexcc38.html?option=com_tanelem&id_tanelem=832&tip=0. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- KOVÁCS Éva 2007c. Interjú módszerek és technikák. In: FEISCHMIDT–KOVÁCS 2007. <https://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/index72c4.html>. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- KOVÁCS Éva – VAJDA Júlia 2002. *Mutatkozás. Zsidó identitástörténetek*. Múlt és Jövő Kiadó, Budapest.
- MÁTÉ-TÓTH András – NAGY Gábor Dániel 2013. A 2011-es népszámlálás vallási adatairól. *Egyház és Társadalom*, április 4. <https://www.egyhazestarsadalom.hu/2013/04/04/mate-toth-andras-nagy-gabor-daniel-a-2011-es-nepszamlalas-vallasi-adatairól/>. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- MÁTÉ-TÓTH András – ROSTA Gergely 2022. Vallási riport, 1991–2022. Magyarországi trendek nemzetközi összehasonlításban. In: Kolosi Tamás – Szelényi Iván – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2022*. Budapest, TÁRKI. 457–472. o. <https://doi.org/10.61501/TRIP.2022.23>
- PANNENBERG, Wolfhart 1998. *Mi az ember?* Ford. Boros István – Gáspár Csaba László – Váradi Mónika – Magyar István. Egyházforum, Budapest.
- PUSZTAI Gabriella 2020. *A vallásosság nevelésszociológiája*. Gondolat, Budapest.
- PUSZTAI Gabriella – DEMETER-KARÁSZI Zsuzsanna 2019. Vallási szocializáció vizsgálata fiatal felnőttekkel készített interjúk tükrében. *Szociológiai Szemle*, 29. évf. 3. sz. 80–97. o. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2019.3.4>
- RICOEUR, Paul 1999. A hármas mimézis. Ford. Angyalosi Gergely. In: uő: *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*. Budapest, Osiris Kiadó. 255–309. o.

- RICOEUR, Paul 1999. Az én és az elbeszélte azonosság. Ford. Jeney Éva. In: uő: *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*. Budapest, Osiris, 373–413. o.
- RICOEUR, Paul 2010. Az egyik Szövetségről a másikra. In: Horváth Imre – Thomka Beáta: *Narratívák*. 9. köt. *Narratív teológia*. Kijárat, Budapest. 48–61. o.
- ROSENTHAL, Gabriele 2013. A történetmesélés gyógyító hatása. Ford. Hegedűs Judit. In: Bodor Péter (szerk.): *Szavak, képek, jelentés. Kvalitatív kutatási olvasókönyv*. L'Harmattan, Budapest. 228–249. o.
- ROSTA Gergely – PUSZTAI Gabriella 2022. Az egyházi oktatás hatása a fiatalok vallásosságának alakulására. *Educatio*, 31. évf. 3. sz. 425–444. o. <https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.3.6>
- SOMFALVI Edit 2015. A „kikonzfirmálás” mint a szervezett egyház elleni lázadás egy formája. In: Veress Károly (szerk.): *Intézmény, lázadás, ethosz. Közéltések a bürokratikus hatalomhoz*. Egyetemi Műhely, Kolozsvár. 227–242. o.
- THOMKA Beáta 2010. Elbeszélő hitvallás, bibliaértelmező narratológia. In: Horváth Imre – Thomka Beáta: *Narratívák*. 9. köt. *Narratív teológia*. Kijárat, Budapest. 15–28. o.
- TENGELYI László 1998. *Élettörténet és sorseseemény*. Budapest, Atlantisz Kiadó.
- TOMKA Miklós 1998. A vallásosság mérése. In: Máté-Tóth András – Jahn Mária (szerk.): *Studia religiosa. Tanulmányok András Imre 70. születésnapjára*. Szeged, Bába és Társa. 18–31. o.
- TOMKA Miklós 2006. *Vallás és társadalom Magyarországon*. LOISR, Budapest–Piliscsaba.
- TRACY, David 1963. Interpretation of the Bible and Interpretation Theory. In: Robert Grant – David Tracy: *A short story of the interpretation of the Bible*. Fortress Press, Minneapolis. 153–167. o.
- VAJDA Júlia 2003. Az élettörténet szövegének szövege. *JEL-KÉP*, 1. sz. 89–96. o.
- VAJDA Júlia 2006. Terápiás hatás mint melléktermék. *Thalassa*, 17. évf. 1. sz. 123–136. o.
- VALUCH Tibor 2005. *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Osiris, Budapest.

Internetes hivatkozások

- A 2022-es népszámlálás végleges adatai. *Központi Statisztikai Hivatal*, <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vegleges-adatok/tablazatok/nsz2022-1.1.7.xlsx>. (Megtekintés: 2024. január 28.)
- Ferenc pápa a világiak szerepéről: Jézus sem egyedül élte meg nyilvános működését. *Magyar Kurír*, 2023. február 19. <https://www.magyardurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-vilagiak-szereperol-jezus-sem-egyedul-elte-meg-nyilvanos-mukodeset>. (Megtekintés: 2024. január 25)
- KATONA Anikó – BUGARSZKI Zsolt 2010a. Beszélgetés Vajda Júliával. *Szimplacsoport*, augusztus 30. https://szimplacsoport.blog.hu/2010/08/30/beszelgetes_vajda_juliaval. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- KATONA Anikó – BUGARSZKI Zsolt 2010b. Beszélgetés Vajda Júliával – folytatás. *Szimplacsoport*, augusztus 26. https://szimplacsoport.blog.hu/2010/08/26/beszelgetes_vajda_juliaval_folytatas. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- KENDE Ágnes 2022. A szülők gyakran nem a vallás, hanem a presztízs miatt küldik a gyerekeket egyházi iskolába. *Qubit.hu*, november 2. <https://qubit.hu/2022/11/02/a-szulok-gyakran-nem-a-vallas-hanem-a-presztizs-miatt-kuldik-a-gyerekeket-egyhazi-iskolaba>. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- SZARKA Zsuzsa 2023. „Történétté válni a legmélyebb emberi feladat”. Interjú Visky Andrással. *Szombat.org*, április 30. <https://www.szombat.org/kultura-muveszetek/tortenette-valni-a-legmelyebb-emberi-feladat>. (Megtekintés: 2024. január 25.)
- Vegyes házasság. *Magyar Katolikus Lexikon*. <http://lexikon.katolikus.hu/V/vegyes%20h%C3%A1zass%C3%A1g.html>. (Megtekintés: 2024. január 25.)

Lelki élmények jelentősége az elfogyó keresztény gyülekezetek megmaradásában

■ THURÁNSZKY ISTVÁN

Evangelikus Hittudományi Egyetem
Gyakorlati Teológiai Tanszék
doktorandusz, gyülekezeti lelkész
E-mail: istvanthuranszky@gmail.com

DOI: 10.61894/LP.2024.99.5.4

- A Máté evangéliumában olvasott történetben Jézus a tengeren járva a hajóban ellenszéllel küzdő tanítványaihoz megy, majd kiszólítja Pétert a vízre, megmutatva nekik a fizikai világ törvényszerűségeit meghaladó hatalmát. Az élet határhelyezeteiben egyes emberek által átélt lelki élmények nem egyeztethek össze a fizikai világ rendjével. Ezek az élmények arról győzik meg az érintettet, hogy van egy hatalom, amely a testi élet és a fizikai világ hétköznapi rendje felett áll. Ez a sokak által megtapasztalt, érzékelhető valóság feletti valóság a krisztusi üzenetnek és ennél fogva a keresztény gyülekezet életének is lényeges eleme. Az élet tengerén az egyház hajójának és utasainak útját néha a „vízen járáshoz” hasonló lelki élmények színesítik és hitelesítik. Ezek a dolgozatban említett lelki élmények arról győzik meg az olvasót, hogy az egyház hajójának útját az élet viharainál nagyobb erők kísérik, és azal biztatják, hogy hajótörés nélkül célba ér. Minden „vízen járás”, akár mi tapasztaljuk meg azt, akár mások tesznek arról tanúságot, a hajóban ülők biztonságérzetét és a célba érés reményét erősíti. Így válhat a gyülekezet a bátor és bizakodó utazók együtt hajózásra hívogató eszközévé és környezetévé.

Kulcsszavak: spiritualitás / határelmény / halálközeli élmény / bizalom / szabadulás a félelemtől

A téma exponálása

Évtizedes tapasztalatunk, hogy az evangélikus gyülekezetek (általában igaz ez a nyugati világ történelmi egyházainak gyülekezeteire) lélekszámukban fogynak. Az idősök, akiknek gyülekezeti hűsége a hagyományos neveltetésből származott, és akik olyan világban nőttek fel, ahol az egyházi tekintély megkérdőjelezhetetlen volt, lassan elfogynak, kihálnak. Az újabb generáció – noha gyerekkorában még látogatja a felkínált alkalmakat – a konfirmáció után eltűnik. Többnyire már szüleik sem látogatják-látogatták az istentiszteleteket. Ennek az általános jelenségnek az okait régóta kutatják. Ezek az okok bizonyosan összetett és bonyolult összefüggésrendszerben vannak egymással. Ennek a jelenségnek vannak társadalmi okai, amelyek a modern világ individualizáló tendenciáit mutatják, de nyilvánvalóan vannak olyan okai is, amelyek az egyházban keresendők. Ilyen elidegenítő egyházi ok lehet a klerikalizmus, egyrészt az egyházi tanrendszer zártsága (dogmatizmus), másrészt a klerikusok szűklátókörűsége, előítéletessége, horribile dictu „butasága”, nem beszélve gyalázatos szexuális és gazdasági bűneiről.¹

Mindezekon túlmenően egy lehetséges belső oknak tartom, hogy a gyülekezetek által kínált vallási életből hiányzik a spirituális élmény – annak hiteles-meggyőző keresése, de a személyesen megélt élmények komo-

¹ PERINTEALVI 2022; <https://index.hu/belfold/2023/06/13/ciszterci-rend-intezmenyek-penzugyek-vallakozas-gimnazium-vatikan/>. De maradjunk magyar evangélikus berkeken belül: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/06/sulyosabb-buntetest-kaphat-donath-laszlo/>.

lyan vétele is. Minden igyekezettel jelen van a világi módszerekkel keresett, már-már hajsztolt élményszerűség (pl. a médiában „hájpolt” személyiségek meghívása a rendezvényekre, nagyszabású „dzsemborik” szervezése), minél látványosabb „szélvihar, földrengés és tűzijáték” előadása (1Kir 19,9kk!). Valljuk, hogy az egyház életét a Szentlélek inspirálja, „a szentek gyülekezetének ezt a kiválasztását Isten a kereszténység állandó tapasztalása szerint a Jézus Krisztusban a Szentlélek által viszi véghez. Attól fogva, hogy a Szentlélek kitöltetett, van egyház az Újszövetség szerint, és a Szentlélek építi állandóan az egyházat. A Szentléleknek a műve pedig a hit ébresztése és munkálása” (KARNER 1930, 93. o.) – vagyis csak ott van egyház, ahol a Szentlélek hatást fejt ki. Ahol a Szentlélek megnyilvánul, ott többnyire „halkan suttogó” élményekben találkozunk vele.

A keresztény hívó élet nem elsősorban egyházi tanok és tanítások ismerete, hanem az Életben való részesülés, participáció. Jézus cselekvésre és követésre hív, szabadságot és békességet ígér (Mt 11,28–30). Ahol ez megvalósul, ott élet támad, élmény és tapasztalat, ami hitélménnyé és hittapasztalattá lesz. Aki ezt megéli, annak a jézusi ígéretek valóságossá válnak – tudományosan nem bizonyíthatóan, mégis szubjektíve meggyőzően és a hétköznapi valóságot, a logikus e világi törvényszerűségeket meghaladóan. Ezek az élmények spirituális határélmények (vö. RENZ 2006), a testi érzékelésen és megismerésen túlmutatnak: „...spiritualitás érintkezés egy másfajta valósággal, amire »igent« és »nemet« is lehet mondani.” (Uo. 31. o.) Gyakran csak „halk és elmosódott suttogásként” jelentkeznek, előfordul azonban, hogy a személyiséget megrendítően, „tisztán hallhatóan” szólítanak meg.

Dolgozatomban szeretném a lelki élmények és következményeik felé irányítani a figyelmet és vizsgálni a gyülekezeti életet támogató hatásukat. Meggyőződésem ugyanis, hogy ezek az élmények lényegében az Evangélium üzenetét hitelesítik. Az Evangélium üzenete pedig a legrövidebben így foglalható össze: „Ne féljetelek!” A röviden bemutatni szándékozott lelki élmények legjellemzőbb hatása éppen az, hogy elveszik a félelmet az életből azáltal, hogy az isteni szeretet megélésévé válnak (POPKES 2018).

Dolgozatomban az elfogyó egyház helyzetének szociológiai megfontolása után a lelki élmények felé fordul a figyelem, majd a bennük rejlő gyülekezeti életet támogató potenciált vizsgálom.

Egyházzhűség és vallásosság

David RIESMAN az 1950-ben megjelent *A magányos tömeg* (1983) című művében az amerikai emberi karaktertípus átalakulásáról beszél. Ami az amerikai emberre igaz, nagyjából igaz lehet az európai emberre is, a társadalmi változások nyomán kialakuló karaktertípusok leírása meggyőzően hangzik (uo. 61–97. o.). Eszerint három típus figyelhető meg: a hagyomány vezérelte, a belülről vezérelt és a kívülről vezérelt típus, amelyek meghatározott társadalmi viszonyok között jelennek meg. A hagyomány vezérelte embertípus a tekintélyelvű, örök értékek hierarchiájában gondolkodó, Istentől eredő intézmények és hagyományok társadalmában alakul ki. Az ilyen ember nem kérdez rá kritikusan az egyházi tanítások igazságára, és nem teszi azokat az egyéni tapasztalatok mérlegére, hanem elfogadja azokat igaznak, és azok szerint él, gondolkodik és ítél.

A belülről vezérelt típus személyes meggyőződése alapján tájékozódik a világban, és alakítja ki morális elveit. Felértékelődik a személyiség, a személyes lelkiismeret iránymutatása és a személyes felelősség. A társadalmi individualizációs tendencia a hitéletben is megjelenik: intellektuális és emocionális síkon is azonosulni vágyik az egyén az egyházi tanítással, ezzel együtt hangsúlyossá válik a személyes megtérés. Ha azonban az egyházi tanítás ellentétben látszik lenni a személyes tapasztalatokkal, vallási élményekkel, ráadásul a józan észnek, esetleg a lelkiismereti meggyőződésnek ellene mond, akkor ez az embertípus elfordul az egyháztól. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy vallástalanná válik. „Ennek az individualizációs folyamatnak a következtében az egyén vagy saját vallást barkácsol magának a különböző vallási rendszerekből,

és így személyes szinkretizmust alkot, vagy keresőként váltogatja a vallásokat, miközben saját elképzeléseit és identitáselemeit is változtatja. Az is előfordul, hogy különböző vallásos nézeteket ápol, és azt húzza aktuálisan elő, amit az adott élethelyzetben megfelelőnek érez.” (KNOBLAUCH 1999b, 202. o.) A mai világban különösen hat az emberre a másik ember viselkedése. Riesman a harmadik karaktertípust a kívülről vezérelt (other directed) típusban látja. Amikor már nincsenek abszolút normák, és a hagyomány elvesztette megtartó szerepét, minden tekintély megkérdőjelezhető és támadható, és így már nincsenek mértékadó személyek (tanár, szülő) akikkel tartósan azonosulni lehetne, akkor az életben tájékozódási képességét veszített ember másokat utánoz, illetve konfliktusos élethelyzetében tanácsra szorul. Viktor Frankl szellemesen fogalmazza meg a tájékozódását és értelmet veszített emberre leselkedő veszélyt: „...vagy azt akarja, amit mások csinálnak (konformizmus), vagy azt csinálja, amit mások akarnak (totalitarizmus) – az állatnak megmondja az ösztöne, hogyan éljen, az embernek megmondta a tradíció, később a személyes lelki ismeret, de ma mi mondja meg?” (FRANKL 2005, 17. o.) Ebben a mai szekuralizált és individualizált világban sem változott azonban az ember lelki lényege: „...az ember lényege szerint túlmutat önmagán, utal valamire, ami nem önmaga – valamire vagy Valakire” (uo. 54. o.). Amíg ezt fel nem ismeri, meg nem találja, addig a hit, az értelem szempontjából mindig kereső marad, belső üresség fogja kínozni. A halandó, mulandó embernek ez a lelki lényege szorosan összefügg a halálról alkotott képpel, a folyamatosan a halál árnyékában élt léttel. „Épp azért, mert a halált az életben haljuk, a folytonos elengedésben és búcsúzásban [...], míg végül az élet végén a halál torkába jutunk úgyis, ezért az egész életünk haldoklás, és az, amit halálnak nevezünk, tulajdonképpen csak a halál vége – és csak tőlünk függ, hogy az egész életen át tartó meghalásnak a halála a második halál lesz-e, vagy pedig a halál megöleklése és az élet diadala.” (RAHNER 1958, 76. o.) Az útmutatás és a segítség ebben az életfeladatban (mármint megbirkózni a halandósággal és értelmet találni a halálban) a keresztény vallásnak is küldetése. Ezt azonban csak úgy teljesítheti, ha az emberi élet tapasztalataival és élményeivel harmonizáló, az életben és a meghalásban erőt adó igazságot hirdet. Arról tanúskodik, ami átékelhető, vagyis amiben részesedni lehet.

Azt tapasztaljuk, hogy lazul az egyházhűség, egyre fogynak a keresztény közösségek, korábban hűséges egyháztagek tudatosan kilépnek az egyházból, mert megítélésük szerint az egyház lélekvesztője(!) a világnak mint luxusjachtnek farvizén evickél a jólét védett öblei felé, és nem az élet tengerének túlsó oldalán lévő üdvösség kikötője a cél, nem az örök élet biztató üzenetét közvetíti hitelesen, értsd: az örök élet ígését hirdetve, az ígével egybecsengő lelki élményekre utalva és azokat komolyan véve bátorítva: „Bízzatok, ne féljete!” Ez az üzenet az, amire éhes a mai szorongó, irányt veszített és a halállal mit kezdeni nem tudó, az élet viharában a létében fenyegetett ember. Ahogyan Jézus megszólította a mély vizeken ellenszéllel küzdő övét: „Bízzatok, én vagyok, ne féljete!” (Mt 14,27), úgy ezt a bátorítást kell erősíteni a mai gyülekezetnek is. Azért is fogyatkozunk, mert ez a bátorítás halkul és ez a bátorítás kiüresedik, sokak fülében áltatásnak hangzik egy pénzben bízó és félős/félnk, sőt az anyagiakhoz gyáván ragaszkodó világban. „A modern ember gondolkodását az élet, a haladás és a növekedés határozza meg, és ezek a halált értelmetlennek minősítik. A materializmus a halálban az élő szervezetnek csak bomlását és végét látja. A halált pedig úgy kezeli, mint az élők pszichológiai problémáját.” (KNOBLAUCH 1999a, 29. o.) Noha az egyházban hallatott szavak még beszélnek az élet halálon túli igazságáról („Ne féljete azoktól, akik megölik a testet, de a lelket meg nem ölhetik!” – Mt 10,28), de a mindennapi egyházi életre vajon nem az előbbi látélet igaz-e, hogy tudniillik az anyagi növekedés és a társadalmi szereplés vágya, háttérben (vagy előtérben?) a személyes karrierépítés lehetőségével fontosabb mozgató, mint a földi életen túli világot ígérő isteni ige és az azt sejtető spirituális határélmények?

Ha a történelmi egyházak közösségeiben nem talál spirituális éhségét csillapító táplálékot az egyre inkább spirituális téren is a maga útját járó ember – ugyanis személyes lelki-vallásos élmények mutatnak

arra, hogy létezik „út önmagunkon túlra” –, akkor értelemszerűen veszi el érdeklődését ezen közösségek iránt. Pedig „a túlvilág újra tért nyer a világban – egy olyan valóság, amely nem pusztán anyagi természetű, és a létezés új dimenzióit sejteti. Ez a korunkban a határelmények egyre szélesedő ismertségével és kutatásával jelentkező spiritualitás az emberi személyiség transzcendens dimenzióját hitelesíti, a túlvilág újrafelfedezéséhez vezet, és ezzel együtt jár egy olyan vallásosság terjedése, amely egyházon és kánoni és dogmatikus meghatározottságokon kívül esik.” (Uo. 31. o.) Ez a modern spiritualitás úgy határozható meg, mint „a tapasztalattal megalapozott hit abban, hogy a halál transzcendens valóságát testben átéltem. [...] Mindazt transzcendens tapasztalatnak nevezzük, ami a mindennapi életen túli valóságra utal.” (Uo. 32. o.)

Spiritualitást erősítő transzcendens élmények

R. A. Moody *Élet a halál után* című könyvének 1975-ös megjelenését követően egyre nagyobb figyelem fordult ezen élmények felé. A médiában felkapott téma lett, az először Moody által használt „halálközeli élmény” kifejezés közismertté vált (MOODY 1990, 21. o.). Komoly szakemberek, orvosok, teológusok, pszichológusok tudományos igényű kutatják a témát. Halálközeli élményt átéltek könyvben számolnak be tapasztalatukról és arról a világnézeti változásról, amelyen ennek következtében átmertek (egy a sok közül: MOORJANI 2012). Korunkban a korszerű palliatív gondozásban ezeknek az élményeknek az ismeretében komolyan veszik a haldoklók lelki igényeit (RENN 2016b).

A halálközeli élmény elnevezés nem is vonatkoztatható minden transzcendens élményre. Sok élmény nem halál közelében történik, némelyik csak halálos ijedtség hatására, némelyik egészen váratlanul a hétköznapi szürkeségében. Talán kifejezőbb határelménynek nevezni, de mondják megváltozott tudati állapotnak (altered state of consciousness). E. E. POPKES az isteni szeretet megtapasztalásának nevezi ezeket (2018). Ez az elnevezés annyiban találó, hogy az esetek túlnyomó többségében a transzcendens élményeknek bátorító, értelmet adó és félelmet elűző hatásuk van, olyan életszemléletbeli változást idéznek elő, ami keresztény értelemben jobba, igazabbá teszi az átlót. Ezen a helyen azonban meg kell említeni azt, hogy van negatív halálközeli élmény is, amely az átlók tanúsága szerint pokoljárásal ér fel – mindenesetre ez a fajta élmény is életváltozáshoz vezet. Így spirituális élmény, lelki élmény, transzcendens élmény, esetleg határelmény szóhasználatomban rokon fogalmak. Azt az élményt értem alattuk, ami „az embernek segít értelmet és célt találni az életben, egységet teremteni a pillanattal (élni a »most«-ban), önmagammal, a másik emberrel, a természettel, és segít megtapasztalni a »szentet«” (RENN 2016a, 35. o.). Az igazi spiritualitás nem pusztán azt jelenti, hogy elfogadom a transzcendens létezését, hanem hogy megtapasztalhatónak tartom azt, tehát nem vallásos tanban vagy tanításban gyökerezik.

Nincs hely ebben a dolgozatban arra, hogy részletesen bemutassuk a lelki élményeket, de érzékeltetni szeretném azt a sokszínűséget, amellyel jelentkezhetnek. A legtöbbek által ismert a szűkebb értelemben vett halálközeli élmény, amelyet a klinikai halál állapotában élnek át néhányan. A haldoklás lelki folyamatáról sokat sejtetnek a haldoklók víziói, amelyek soha nem kérdéseket vetnek fel, hanem válaszokat adnak.² Tudományosan vizsgált jelenség a meghaltakkal való kapcsolat élménye (LAZAR 2021; ELSAESER 2019). Orvosi szemmel megmagyarázhatatlan jelenség a terminális luciditás, ami az évekig demenciában vegetáló haldoklóknak a halál pillanata előtti értelmi tisztaságát jelenti. Transzcendens élmények előidézhetőek meditációval, jelentkezhetnek pszichedelikus szerek hatásaként vagy misztikus gyakorlatok

² Christoph Kerr, <https://youtu.be/hFiFfyHpQlc>.

során (sámánizmus). Sokan tesznek bizonyosságot vallási élményről, amelynek során Istennel találkoztak (MenschGott YouTube-csatorna interjúi), megvilágosodtak, elragadtattak (Pál apostol: 2Kor 10,1–5). Két rövid élményt idézek, hogy a transzcendens élmény csodáját és életalakító hatását érzékeltessem.

Jálics Ferenc, az Argentínában elrabolt és embertelen körülmények között életben maradt jezsuita szerzetes írja: „Hadapródiskolás voltam, azaz tisztjelölt Nürnberg közelében, ahol a bombázások után mentenünk kellett a sebesülteket. [...] Egyszer a heves bombázás közepett a pincében ülve rettenetes düh fogott el: nem védekezhetek, nem menekülhetek, és tizenhét éves koromban itt kell meghalnom egy nyomorult pincébe temetve. Tombolt bennem a tehetetlen düh, majd egyik pillanatról a másikra kimondhatatlan békesség töltött el, és akkor olyat éltem meg, amit nem tudok megfogalmazni, mert képtelenség szavakkal kifejezni. Talán öt percig tartott, talán kicsit rövidebb volt, nem tudom. [...] Két dolgot tapasztaltam ezt követően. Az egyik, hogy ha valós az, amit megéltem, akkor mindegy, hogy életben maradok vagy meghalok. Olyat láttam, ami mindig van. Éppúgy a halál előtt, mint a halál után. Mindenesetre evidens előttem, hogy az realitás volt. Amit ott láttam, az egészen megváltoztatta az életemet, mert rájöttem, hogy az életnek van egy mélyebb értelme, amely még a haláltól is független. Ez lett mindennek a mércéje. Ez lett az életem iránytűje. A másik fontos megfigyelésem pedig az volt, hogy [...] én nem voltam levert, hanem nagy szeretetet éreztem mindenki iránt...” (SZILÁGYI 2007, 227. o.)

André Frossard, a francia kommunista párt főtitkárának ateista fia húszéves korában, 1935-ben a következőt élte át teljesen váratlanul, amikor bémészkodni betért egy katolikus templomba: „...szinte elviselhetetlen ragyogású elpusztíthatatlan kristály ez (egy fokkal nagyobb világosság már megsemmisítene), vagy még inkább kék, olyan tündöklő és telített világ, ami a miénket a befejezetlen álmok törékeny álmai közé utalja. Ez a valóság, ez az igazság, ezt világosan látom azon a homályos parton, ahol még tartózkodom. A világegyetemben van egy másik rend, és annak csúcán, ragyogó felhőn túl Isten nyilvánvalósága, annak a jelenlété és személylyé lett valakinek a nyilvánvalósága, akit egy pillanattal előbb még tagadtam, akit a keresztények mi Atyánknak neveznek. Megtapasztalom, hogy szelíden édes, semmihez sem hasonlíthatóan édes, s nem az a passzív minőség, akit ezen a néven néha értenek, hanem cselekvő, megindító, minden erőszakot túlhaladó édesség, amely képes a legkeményebb követ is szétrobbantani, s ami még a kőnél is keményebb, az emberi szívet. Özönlő, teljességes áradását öröm kísérté, ami nem más, mint a megmenekült ujjongása, az idejében kimentett hajótörött öröme, azzal a különbséggel, hogy én csak abban a pillanatban tudatosítottam, hogy tudtomon kívül micsoda mocsárban éltem, amikor fölemeltem az üdvösségre... Mindezek az élmények, amelyeket alig tudok a gondolatoknak és képeknek megfelelő nyelven kifejezni, egy időben értek, belevesztett egyik a másikba, tartalmukat hosszú évek múltán sem tudnám kimeríteni. [...] élvezem a bocsánatot nyert gyermek boldogságát: fölébredve megtapasztaltam, hogy minden az ő ajándéka.” (FROSSARD 1994, 30. o.) Így összegzi tapasztalatát: „Van egy másik világ. Nem feltételezésként, megfontolásból vagy hallomásból beszélek róla. Tapasztalatból mondom.” (Uo. 5. o.)

Mindkét élmény távol áll a klasszikus halálközeli élménytől, mégis valóságos életalakító transzcendens élmények. Tartalmuk halál és élet; elveszik a halál fullánkját, és az örök életbe nyújtanak bepillantást. Egy olyan világba, amelyről alig lehet szavakkal beszélni, mégis valóságosabb a valóságosnál. FROSSARD, a mélyen hívő katolikussá vált újságíró legfontosabb üzenete az emberi világnak: „Ne féljete!” (1986)

Az elfogyó gyülekezetek esélye: komolyan venni a lelki élményeket

Közhellyé vált Karl Rahner jóslata, hogy a jövő kereszténye vagy misztikus lesz, vagy nem lesz keresztény. Ezzel a véleményemmel témám és mondanivalóm lényegét ragadja meg: ha a keresztény hit elveszti élményszerűségét, és elvesz a részesedés élménye, akkor kiüresedik – üresen csengnek a hit igazságai,

mert süketté válik számukra a fül: a hit igazságai számára a hitélmények ismerete tesz befogadóvá. Már az is befogadóvá tesz a hit igazságai számára, ha mások hitélményeit megismerem, komolyan veszem, „szentnek” tartom. Egész keresztény hitünk az apostolok élményein, par excellence a Feltámadottal való találkozásukról szóló tanúságtételeken alapszik. Aki ezeket a tanúságtételeket komolyan veszi, szentnek tartja, és vállalja annak kockázatát, hogy ezek szerint él, annak hitélményei is lesznek: nemcsak tudni fog Jézus Krisztusról, hanem találkozni fog vele.

Mindazonáltal vizsgálódásunk tárgya, a transzcendens élmény a keresztény hitélményt meghaladó, hittől, nemtől, kultúrától, kortól független jelenség. Maga az élmény talán nem is történet, ahogyan ez a két példaként idézett élmény esetében kimondható, hanem sokkal inkább vallásos érzés, a lelki szemek megnyílása, megvilágosodás, amit aztán az átélő korának, nemének, kultúrájának és kulturáltságának, nem utolsósorban hitének függvényében, meglévő emlékei, tapasztalatai és fogalmai szerint fejez ki. (Az 1900-as évek legelején William JAMES amerikai pszichológus a vallási élmények sokszínűségéről valláspszichológiai értekezést írt [2019].) Szűkebb értelemben vett halálközeli élményt a kutatások szerint az emberek 4%-a él meg élete során, tágabb értelemben vett halálközeli élményt (haldoklók víziói, meghaltakkal való spontán kapcsolat) az amerikaiak 15%-a, az 1970-es években folytatott vizsgálat szerint az észak-kaliforniaiak 73%-a élt át megváltozott tudatállapotot (altered state of consciousness); a vallásos tapasztalat megélése 20%-ról 50%-ra emelkedett, és ebben magas arányban vannak olyanok, akik nem tartoznak vallási közösséghez (KNOBLAUCH 1999b, 189. o.). A spirituális élményt megélők számának növekedése mögött a kutatások következtében gyakrabban tudatossá váló élmények is szerepet játszhatnak. Saját tapasztalatom, hogy amióta a témával foglalkozom, emlékeimből olyan hasonló lelki élmények merültek fel, amelyeket rég elfelejtettem, illetve nem tulajdonítottam azoknak jelentőséget, és most erőt adó tapasztalatot jelentenek. Ezekkel az élményekkel foglalkozni kell, emlékezni rájuk, esetleg beszélni róluk, hogy áldásos hatásukat kifejthessék. Aki elementáris spirituális élményben részesül (mint a két idézett élmény), az beszélni szeretne róla, megérteni és értelmezni. Hova is mehetne jobb helyre ezzel a vágygal, mint a keresztény gyülekezethez? Kihez lehetne inkább bizalma, mint a keresztény lelkipásztorhoz?

Szomorúan és megütközve tapasztalja aztán, hogy élménye egyáltalán nem vált ki olyan érdeklődést, mint amennyire az őt felzaklatta és lelkesedéssel eltöltötte. A teológia és az egyház nem érdeklődik a vallásos élmény iránt, sőt fenntartással fogadja azt. A dialektikus teológia következményeként gyanús minden élmény, az egyházban sokak számára Barth véleménye iránymutató: „Az igazi teológia soha nem az ember tapasztalati világának jelenségeiből táplálkozó vallási tudatán alapszik. [...] a vallási tudat az embert leginkább fenyegető kísértés.” (Idézi KOCH 2016, 104. o.) A kinyilatkoztatás dialektikus teológia szerinti zártsága, az ige kizárólagossága megakadályozza a spirituális élmények komolyan vételét, integrálását, lehetetlenné teszi a más tudományágakkal való kapcsolattartást és azoktól tanulást. Ezzel elzárja magát a spirituális élmény hitújító, reformáló, hiterősítő potenciáljától. „Az az egyház, amelyik a tapasztalatoktól elszakadt hagyományokhoz konokul tartja magát, valójában fundamentalista. A tényleges, élő hitnek útjában áll, amikor elhordozhatatlan terheket ró rá ahelyett, hogy a lelkigondozás embersegítő feladatát végezné.” (Uo. 124. o.)

Megértő és a határelmény mibenlétét értő lelkigondozásra gyakran nagy szüksége van az érintetteknek. Egy ilyen élmény után nem könnyű visszatalálni a mindennapi életbe. Az ember idegennek érzi magát a régi környezetében, az életet túl harsánynak érzi, amiből visszavágyik a megtapasztalt csodába. Erről a visszatalálási nehézségről részletesen beszél Nádas Péter magyar író halálközeli élménye kapcsán.³ De a keresztény közösség számára is gazdagodás ennek az élménynek a megismerése, kisugárzása. Ez olyan kincs, amely a meny-

³ Interjú Nádas Péterrel, <https://youtu.be/ammSobTUqCo>.

nyek országának ígérétét – „közöttetek van” – erősíti, ezért ebben az értelemben is mennyei kincs. („Gyűjtsetek magatoknak kincseket a mennyben...” – Mt 6,20) Azoknak is szükségük van rá, akik személyesen nem élték át. Amit a halálközeli élmények leírásában hallunk, a fény, a szeretet, a teljesség, hazatalálás és elfogadottság érzése és a következményeként megtapasztalt félelemnélküliség, az élet értelmébe vetett bizalom erősödése, az összetartozás érzése mind egybevág a keresztény hit – nem tanításával, hanem – ígérétével és biztatásával.

Összefoglalás

Moody már említett, kis túlzással korszakalkotó könyvéhez írt előszavában Elisabeth Kübler-Ross a következő jóslatba bocsátkozik: „Dr. Moodynak rengeteg kritikai támadásra kell felkészülnie [...] ; lesznek teológusok, akik élesen szembeszállnak azzal, aki az általuk tabunak nyilvánított területre tudományosan bemerészkedik. Bizonyos egyházi körökben ilyen kutatás ellen már hangos szemrehányásokat nyilváníttak. Egy pap vitatkozva beszélt arról, hogy itt »olcsó vigaszt fognak árulni«. Mások egyszerűen úgy érzik, jobb lenne, ha a »van-e élet a halál után?« kérdés továbbra is hitkérdés maradna, és azt senki sem kutatná.” (MOODY 1990, 10. o.) Moody könyvének egy fejezetében visszatér erre a jóslatra: „Több hasonló gondolkodású paptól hallottam olyan megjegyzést, hogy a halál utáni életre irányuló érdeklődés ellanyhult, megszűnőben van, és el is kell tűnnie. [...] A kritizáló papság egy másik csoportja a halálközeli tapasztalatokról ódivatú teológiai szemléletű felfogásban beszélt. Azokra utalok, akik azt mondják, hogy ezek a halálközeli tapasztalatok sátáni erőtől, gonosz szellemektől származnak, azok irányítják őket. [...] E tárgykörrel kapcsolatban a papság egy harmadik csoportját is meg kell említenem. Ők nem is annyira kritizáltak, mint inkább valami félénkséget, kishitűséget tanúsítottak ezzel a kérdéssel kapcsolatban, nem kívánnak foglalkozni a tapasztalatok vizsgálatával, mert szerintük ezek inkább az orvostudomány körébe tartoznak. [...] Mindent egybevéve örülök, hogy a legtöbb pap, akivel találkoztam és tanulmányom elkészítése során megismerkedtem, érdeklődést mutatott és helyeselte munkásságomat.” (Uo. 208–216. o.) Vajon a nyájas olvasó melyik típusba tartozik? Az említett vélemények egyikével azonosulva vagy hozzájárulhat Jézus bátorító felszólításának – „Ne féljete!” – hitelességéhez, vagy gyengítheti annak bátorító erejét. És ezzel gyülekezetének vonzerejét is pozitív vagy negatív irányban befolyásolja.

The Importance of Spiritual Experiences in the Survival of Declining Christian Congregations

- In the Gospel of Matthew, Jesus walks on the Sea of Galilee toward his disciples struggling in a boat, then calls Peter out onto the waves, showing them his power that transcends the laws of the physical world. The spiritual experiences some people encounter in threshold situations of their lives are incompatible with the order of the physical world. These experiences convince the person concerned that there is a power superior to the natural order of physical life and the physical world. This reality above the perceived reality experienced by many is an essential element of Christ's message and therefore of the life of the Christian congregation. On the sea of life, spiritual experiences such as “walking on water” enrich the journey of the Church as a ship and its passengers. The spiritual experiences mentioned in this essay can convince the reader

that the journey of the ship of the Church is accompanied by forces greater than the storms of life, and offer the encouragement of reaching safe harbor. In this way, the church or a local congregation may become an inviting ambience for brave and confident travelers to set sail together.

Keywords: spirituality / threshold experience / near-death experience / trust / freedom from fear

Felhasznált irodalom

- ELSAESSER, Evelyn 2019. *Nachtod-Kontakte*. Crotona, Amerang.
- FRANKL, Viktor E. 2005. *Az ember az értelemre irányuló kérdéssel szemben*. Ford. Schaffhauser Ferenc. JEL Kiadó, Budapest.
- FROSSARD, André 1986. *Ne féljete! André Frossard és II. János Pál pápa párbeszéde*. Ford. Pápai Lajos – Reményi Judit – Kiss László. Szent István Társulat, Budapest.
- FROSSARD, André 1994. *Van egy másik világ*. Ford. Puskely Mária. Szent István Társulat, Budapest.
- JAMES, William 2019. *A vallási élmény változatai*. Ford. Babarczy Eszter. Osiris, Budapest.
- KARNER Károly 1930. Az egyház lényege az Ágostai hitvallás szerint. In: *Hitvallás és tudomány. Emlékkönyv az Ágostai hitvallás 400 éves jubileuma alkalmából*. M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Kar, Sopron.
- KNOBLAUCH, Hubert 1999a. *Berichte aus dem Jenseits*. Herder, Freiburg.
- KNOBLAUCH, Hubert 1999b. *Religionssoziologie*. De Gruyter, Berlin – New York.
- KOCH, Herbert 2016. *Gott wohnt in einem Lichte*. Gütersloher Verlaghaus, Gütersloh.
- LAZAR, Oliver 2021. *Jenseits von Materie*. Giger, Altendorf.
- MOODY, R. A. 1990. *Élet az élet után*. Ford. Kisnemes János. Ecclesia, Budapest.
- MOORJANI, Anita 2012. *Meghaltam, hogy önmagamra találjak*. Ford. Bozai Zsuzsa. Bioenergetic, Budapest.
- PERINTFALVI Rita 2022. *Amire nincs bocsánat*. Pesti Kalligram, Budapest.
- POPKES, Enno Edzard 2018. *Erfahrungen göttlicher Liebe*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. <https://doi.org/10.13109/9783666552595>
- RAHNER, Karl 1958. *Zur Theologie des Todes*. Herder, Freiburg.
- RENZ, Monika 2006. *Grenzerfahrung Gott*. Herder, Freiburg.
- RENZ, Monika 2016a. *Der Mystiker aus Nazaret*. Herder, Freiburg.
- RENZ, Monika 2016b. *Hinübergehen. Was beim Sterben geschieht*. Herder, Freiburg.
- RIESMAN, David 1983. *A magányos tömeg*. Ford. Szelényi Iván. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- SZILÁGYI Gyöngyi 2007. Jálcs Ferencsel a szemlélődő lelkigyakorlatról. *Vigilia*, 72. évf. 3. sz. 226–232. o.

Internetes hivatkozások

- Szexuális zaklatás: súlyosabb büntetést kaphat Donáth László. *Magyar Nemzet*, 2023. június 25. <https://magyar-nemzet.hu/belfold/2023/06/sulyosabb-buntetest-kaphat-donath-laszlo/>. (Megtekintés: 2024. márc. 14.).
- Nagy lehet a gond: szokatlan határozottsággal, Rómából avatkozott be az egyház a zirci ciszterci apátság életébe. *HVG.hu*, 2023. június 13. https://hvg.hu/gazdasag/20230613_ciszterci_apatsag_Roma_Vatikan_penzu-gyek_papai_biztos_Retvari_KDNP (megtekintés: 2024. márc. 14.).
- Die Träume der Sterbenden*. Christopher Kerr im Gespräch. *Thanatos TV*. <https://youtu.be/hF1FfyHpQlc>. (Megtekintés: 2024. márc. 14.).
- Ha a halálról van szó, Nádas Péter mindig menetkész*. *A 24.hu* interjúja Nádas Péterrel. <https://youtu.be/ammSobTUqCo>. (Megtekintés: 2024. márc. 14.).

Új és hithű eretnecség

Palgrave-kézikönyv a radikális teológiához

■ BOGNÁRNÉ HORGOSI ANIKÓ

Evangelikus Hittudományi Egyetem
doktorandusz
E-mail: anikobognar.h@gmail.com

DOI: 10.61894/LP.2024.99.5.2

RODKEY, Christopher D. – MILLER, Jordan E. (szerk.) 2018. *The Palgrave Handbook of Radical Theology*. Palgrave Macmillan, Cham. (Radical Theologies and Philosophies.) DOI: 10.1007/978-3-319-96595-6

A *Palgrave Handbook of Radical Theology* című kötet 2018-ban jelent meg a Palgrave Macmillan *Radikális teológiák és filozófiák* (Radical Theologies and Philosophies) sorozatának tagjaként, amelynek fókuszában posztteista gondolkodást tükröző művek állnak. Maga a kötet közel egy évtizedes előkészítést követően öltött formát, bizonyos mértékig az Egyesült Államok politikai és ekkleziológiai válságának sürgetésére (3. o.). A szerkesztők, Christopher D. Rodkey és Jordan E. Miller olyan széles látószögű bevezetést nyújtó szakkönyvet kívántak létrehozni, amely kiindulópont lehet a téma iránt érdeklődő kutatók és hallgatók számára. Egy számtalan irányban burjánzó „teológiai ellenkultúra” világába kívánják bevezetni az olvasót, és nem titkolt szándékuk, hogy a kötet olyan új inspirációt nyújtson, amely új szövegek és énekek megszületését, új tanúságtételt és ellenállást, olyan „új és hűség eretnecséget” hoz létre, amely képes a keresztény/teológiai diskurzus jövőjét formálni.¹

A kötet sajátos szerkezetű: a bevezető történelmi áttekintést két nagy blokk követi. Az elsőben huszonhét kiemelkedő teológus életművének ismertetését olvashatjuk. A nagy elődök (Dietrich Bonhoeffer, Paul Tillich és mások), illetve a radikális teológiák közismert képviselői (Thomas J. J. Altizer, John D. Caputo stb.) mellett olyan, csaknem elfeledett szerzők is megjelennek, mint Leslie Dewart. Az olvasók így átfogó ismereteket szerezhetnek a téma összetettségéről, a különböző irányzatokról. A második részben huszonöt egymástól független – a radikális teológiák különböző aspektusaihoz kapcsolódó –, speciális téma kerül feldolgozásra. Ezek között nagy léptékű vallástudományi kérdések (mint a buddhizmus, hinduizmus, katolicizmus egyes teológiai vonatkozásai) éppúgy előfordulnak, mint újabb keletű vagy éppenséggel meghökkentően újszerű ötletek és koncepciók. Utóbbiak közül megemlíthetjük az *animal studies* vagy a hip-hop zene témájával foglalkozó tanulmányokat. Az ösz-

¹ Az eredeti szöveg szenvédelységét nehéz visszaadni: „In essence, we have created this reference book with the hope to inspire new work, new writing, new singing, new preaching, new testifying, new protesting, new resistance, new and faithful heresy, and new and renewed means of artistic expression because we believe it to be necessary for the future of Christian or theological discourse.”

szeállítás elvi kerete önmagában is posztmodernnek nevezhető, amennyiben egyes szövegek látszólag a normatív tudományosságon kívül esnek.

A sokszínű kötet különböző szerzőktől származó, eltérő mélységű és terjedelmű fejezeteinek összefoglaló bemutatása megvalósíthatatlan vállalkozás lenne. Ezért kiválasztottam közülük egyet, amely reményeim szerint felkelti az olvasók érdeklődését. Egy olyan fejezetet, amely a szerkesztők által kiemelt témák egyikét tárja fel: a radikális teológiák és a felszabadításteológiák kapcsolatának lehetséges alakulását. Mindketten úgy vélik, e két teológiai iskola összebékítése komoly pozitív változást hozhat a radikális teológiák jövője szempontjából. Ezért választottam Cláudio Carvalhaes *Liberation Theology* című tanulmányát.

Carvalhaes brazil születésű teológus, lelkipásztor, aktivista, művész. Brazíliában és New Yorkban végezte tanulmányait, jelenleg a New York-i Union Theological Seminary munkatársa.² Tárgyalt tanulmánya a kézikönyv önálló fejezeteként jelent meg (667–676. o.), amelynek szerkesztői – egyebek mellett – célként tűzték ki „azoknak a sebeknek a gyógyítását”, amelyeket a radikális teológia képviselői a rasszizmussal, szexizmussal és neoliberalizmussal szembeni fellépésük lanyhaságával, adott esetben azok képviseletével okoztak. Carvalhaes tanulmánya jól elhelyezhető ebben a keretben. Témáját, a radikális és felszabadítási teológiák viszonyát elsősorban a latin-amerikai felszabadítási teológiák irányából közelíti meg, ügyelve arra, hogy elkerülje az ellentétek elmélyítését. Az alapkonfliktust csak érintőlegesen ismerteti: a radikális teológiák vádja szerint a felszabadításteológiák nem szakítottak azzal a metafizikai kerettel, amely egy euroamerikai istenség uralma alatt – a vallás segítségével – az uralkodó rétegek helyzetét stabilizálja. Ezzel szemben a felszabadítási teológiák számára a radikális teológiák annak a gazdasági-társadalmi-kulturális elnyomó rendszernek a haszonélvezői, amelynek halálát hirdetik, s mivel képviselői nem tudják, milyen szegényként élni, megengedhetik maguknak az Isten nélküli létezés luxusát.

Carvalhaes arra törekszik, hogy hidat építsen a két teológiai irányzat közötti törésvonalon át. Hiszen mindkét iskola „megöl” bizonyos istent valami más kedvéért. Ám a cél különbözősége látszólag elkerülhetetlenül elidegeníti őket egymástól. A két egymásnak feszülő testvér – ahogy a szerző látja a két irányzatot – valóban különböző anyák gyermekei. A felszabadításteológiák a marxista történelmi megközelítés örökségét viselve szállnak szembe a nyugati, neoplatonista, önmagába zárt istenséggel, ám keresik és hirdetik a szegények oldalán álló szolidáris Istent, aki értéket és értelmet ad a marginalizált életeknek, hangot a hangtalanoknak. Az „Isten halott”-teológiák számára – a Nietzsche, Kierkegaard és Tillich nevével fémjelzett örökséghez híven – Isten halála az élet megélésének teljességéhez nyitja meg az utat. Isten teljes kenézisa Jézus életével, halálával és a Szentlélek kitöltésével megszentelte az immanens emberi létezést. Az ember saját életének birtokosaként folytathatja útját, megszabadulva a félelemtől és a túlvilágra való várakozástól.

A mozgalmak által képviselt témák szorosan összefüggnek keletkezésük körülményeivel. A latin-amerikai felszabadításteológiák eredetét általában Gustavo Gutierrez nevéhez kötik, ám kezdetük Carvalhaes szerint jóval korábbra tehető. Az 1950-es, '60-as években alulról építkező mozgalmak indultak – papok és teológusok segítségével – társadalmi igazságosságot keresve. Az Egyesült Államok által uralt politikai helyzetben ezek a mozgalmak a külső elnyomás elleni küzdelem eszközeként is működtek. 1968-ban a Latin-amerikai Püspöki Tanács (Consejo Episcopal Latinoamericano, Celam) a kolumbiai Medellínben rendezett konferenciája áttörést hozott az egyházban, a II. vatikáni

² Lásd <https://www.claudiocarvalhaes.com/about-me/cv/>.

zsinat ösztönzésére kialakuló bázisközösségek révén új és erős mozgalom jött létre. Istennek a *szegények melletti kiváltságos döntése* mint teológiai koncepció ebben az időszakban alakult ki. A felszabadításteológusok a szegények szemszögéből kezdték olvasni a Bibliát, és az exodus történetétől kezdve Jézus feltámadásán át az egyház történelemformáló szerepéig mindenütt találkoztak Isten szegények melletti elköteleződésével. Teológusok és bibliatudósok, papok és tanítók, illetve a közösségek egyszerű tagjai mind sokrétűen formálták a mozgalom arculatát.

A felszabadításteológusok első generációja jellemzően európai teológiai képzettségre építve dolgozta ki a nép napi életére reflektáló latin-amerikai teológiát. A szegények élete mint hermeneutikai tengely a hit és a tanítás megértésének új dimenzióját nyitotta meg, amely számos teológiai fogalom újragondolását hozta magával. A világból való megváltás képzete mellé a világban történő, a strukturális bűnökből való megszabadítás gondolata társult, amely által a Jézus által felkínált új életnek a történelem folyamatában is meg kell valósulnia. A túlvilág reménye többé nem zárja ki az élet teljes megélésének vágyát, Isten országának e világi megvalósulását.

Az osztályharc kérdése szintén nagy jelentőséget kapott. A gazdagságért folyó küzdelemben az állam és a kis létszámú gazdasági elit hatalmának biztosítása mindig szükségessé tette a vallási elit támogatását. A felszabadításteológiák képviselői le kívánnak számolni a gazdagok szolgálatában álló vallással, úgy gondolják, Isten szeretete éppen az igazságtalanságok között, az elnyomásban érthető meg. Jézus a szegények, éhezők, szomjazók, rabok és betegek között élt, megváltó munkáját az ő körükben indította el, méltónak találva őket az üdvtörténet eseményeinek formálására. A szegények között elhangzó evangélium képessé teszi és megerősíti őket arra a kiváltságos feladatra, hogy saját történelmük tudatos formálásával Isten munkatársaivá, Isten országának építőivé lehessenek. A teológusok feladata ennek az öntudatnak a megerősítése.

Ami a radikális teológiákat illeti, Carvalhaes bevezetesként néhány rövid bekezdésben megemlíti az irányzat főbb képviselőit és felvázolja a legfontosabb irányokat, majd a szekuláris vagy *a/teológia* számára leginkább meghatározó nézeteit foglalja össze. Isten mint *a posteriori*, nyelvhez kötődő, az immanensben megtapasztalható *nyom* megfoghatatlan, ellenáll a végső meghatározásnak. Az eszmék mozgásban vannak, a posztmodern teológia tévelygő *nomád gondolkodás*, az abszolút kezdet és a végső cél tiszta képzete nélkül, a kitaposott utak kényszerét elkerülve bolyong, és útja szükségszerűen végigjáratlan marad. Mark C. Taylor teológiai törekvéseit így foglalta össze: „Megkísérlem Istent írásként értelmezni, az ént mint nyomot, a történelmet mint tévelygést, a könyvet mint szöveget.” Ez a kísérlet eretnokség a tradicionális megközelítés számára és egzisztenciális kockázat a teológus számára, ám – Carvalhaes szavaival – szerezett teljes kockázat.

Sokatmondó, hogy a szerző éppen Taylort idézi, akit George M. Schmidt a késő kapitalizmus teológusának nevez, mivel neoliberális teológiája „úgy tűnik, hasznos a pénzügyi elit és aspiránsai számára”. Taylor sok vihart kavarázó *Crisis on Campus* című könyvéről David Bell így ír: „...miután megfigyelte, hogy Isten láthatatlan kezét a piac láthatatlan keze váltotta fel, Taylor csupán ehhez alkalmazkodik. Az amerikai felsőoktatás mindig is templom volt számára, és most az erre kényszerítő erőket kell megfelelően imádni és tanulmányozni, nevezetesen a pénzügyi tőkét.” (407. o.)

A radikális teológia depolitizálása szintén az ő nevéhez kapcsolható, így a felszabadításteológusok vádjainak megalapozott volta éppen az ő munkásságában érhető tetten a legnyilvánvalóbb módon. Carvalhaes publikációs listájából úgy tűnhet, hogy míg az ezredfordulót követő évtizedben mé-

lyebben foglalkozott a posztmodern teológiával,³ a későbbiekben ez a téma – legalábbis címzetten – alig-alig jelent meg a tudományos munkásságában. Viszont a politikai kérdések, a dekolonizáció, az indigenizáció, a menekültkérdés és az ökoteológia egyre hangsúlyosabbá vált a számára. Azt, hogy itt mégsem egy szakítással végződő teológiai csalódással állunk szemben, éppen ez a tanulmány bizonyítja, amelyben a szerző – túl azon, hogy az együttműködés lehetséges útjaira fókuszál, és a számára vonzó aspektusokat emeli ki – olyan módon gondolja tovább Taylor nézeteit, amely valóban alkalmas a „sebek begyógyítására”.

Joan Casañas, a chilei Katolikus Egyetem volt teológiaprofesszora az a személy, akinek munkássága ötvözi mindazokat a pozitívumokat, amelyeket a szerző a két eltérő teológiai irányzat közös halmozában felmutatott. A katalán származású Casañas 1963-ban érkezett Valparaísoba, és a szolidaritás és emberszeretet megtestesítőjeként emlékeznek rá. A Pinochet-rendszer fenyegetésére visszatért Katalóniába. A fizikai távolság dacára továbbra is a chilei emberek ügyét szolgálva aktívan részt vett a kimenekítések megszervezésében. A halál- és a felszabadításteológia közötti térben működött – írja róla Carvalhaes. Nemcsak teológiai tanár volt, hanem az elnyomottak lelkipásztora is. Ez utóbbi tapasztalata igen megrázó következtetésekre juttatta őt: a mélyszegénységben Isten hiányának tapasztalata túlkiabálja az Istenről és a megváltásról vallott kiüresedett nézeteket. Az az Isten, aki nem figyel az imákra, mattot ad a teológiának. Az az Isten valami/valaki más, mint amit gondolunk róla. Casañas hitvallása szerint innen, az emberi reménytelenség mélyéről kell keresni a válaszokat, onnan, „ahol a mindennapi kétségbeesés az élet kenyeré” (674. o.). Arról a helyről kell elindulni, ahol Isten nem figyel, a társadalmi és vallási elhagyatottságból, az osztályharcból, onnan, ahol az emberek a pusztta túléléshez keresik Isten létezését. Onnan kell elindulni, és a feladat: létezővé – vagy újra felbukkanóvá – tenni Istent. A felszabadításteológiák nomád gondolkodása tehát a nagyvárosok szemétdombjain és a földjüket vesztett parasztok lerombolt farmjain kell, hogy bolyongjon, vagy az emberkereskedelem, az új rabszolgaság áldozatainak között. Istent írásként értelmezni annyit tesz, mint leírni mindazt, amit csak a kizsákmányoltak lélegzetéből lehet kihallani, s az egyetlen lehetséges könyv mint szöveg a kirekesztett emberek megkínzott, megsebzett, megégetett és megalázott teste.

A testvéreknek szükségük van egymásra, ezért közeledniük kell egymáshoz. Carvalhaes rámutat a felszabadítási teológiák teisztikus előfeltételezésekhez kapcsolódó, félelemvezérelt zárkózottságára, és felveti a szélesebb körű teológiai diskurzusba való bekapcsolódás szükségességét. A radikális teológiák számára fontosnak tartja a felismerést, hogy szükséges az élet lüktetésébe leereszkedniük, ha valódi hatást kívánnak gyakorolni. Az osztályharc filozófiai kategóriaként való figyelembevétele, a nem nyugati és nem modern tudás nagyobb tisztelete szintén nélkülözhetetlen lenne a közeledéshez.

A pasztoráció megújításához – különös tekintettel az ateizmus problematikájára – Jon Sobrino nyomán a spiritualitás újragondolását kínálja. A spiritualitás az ő értelmezésében Isten anyagtalan misztériuma, amely mélyen át van itatva a világ és az élet anyagiságával. A Lélek segít minket szembesülni és megküzdeni ezzel a valósággal. Az új pasztorális válaszoknak alapvető része kell, hogy legyen a teljes ökológiai rendszerünkkel és a társadalom alsó rétegeivel való törődés, inspirációt nyerve a bennszülöttek gondolkodásmódjából. Carvalhaes szerint ez az együttműködés lenne az út egy olyan spiritualitás felélesztéséhez, amely a radikális szolidaritás alapján áll, az élet teljességéhez se-

³ Mark C. Taylor teológiáját alábbi tanulmányában vizsgálta: CARVALHAES, Cláudio 2008. A Complexidade da Religião: O Pensamento de Mark C. Taylor. In: Jaci Maraschin – Frederico Piper Pires (szerk.): *Teologia e Pensamento Pós-Moderno*. Fonte Editorial, São Paulo.

gít, miközben nem kötődik többé a vallásosság hivatalos formáihoz, így többé nem szolgálja a gazdasági hatalommal rendelkezők érdekeit.

Mint már említettem, a kötethez írt előszó igen részletesen, terjedelmének mintegy felében tárgyalja azokat a nehézségeket, amelyek a múltban a radikális és a felszabadítási teológiák viszonyát formálták. Ezek közül talán a leginkább elszomorító az akadémiai gőgnek az a megnyilvánulása, amely alacsonyabb rendű homiletikai irodalomként tekint a harmadik világból származó szövegekre. Ma már egyértelmű, hogy egyes bennszülött teológiai mozgalmak nem is akarnak többé a számukra idegen tudományos kultúra általánosan elfogadott szabályai szerint játszani, új felsőoktatási modellekkel kísérleteznek, és ha valakitől, éppen a *nomád gondolkodás* képviselőitől joggal várhatnak némi támogatást. Nincs kétségem azzal kapcsolatban, hogy a jövőben ez a tendencia erősödik majd, és egyre fontosabbá válik Carvalhaes igénye: több tiszteletet a nem modern és nem nyugati tudásnak, több tiszteletet az elnyomott embereknek, a kizsákmányolt ökoszisztémáknak.

A kötet szerkesztői a radikális teológiákat olyan „civakodó és diszfunkcionális családként” mutatják be, ahol a polifóniából időről időre kiemelkedő hangok – bonyolult és ellentmondásos viszonyaik között – végső soron nagyon hasonló teológiai irányváltást céloznak. Carvalhaes is egy hang ezek közül, és bár az én fülem számára az egyik legfontosabb hang, mindenképp fontosnak tartom, hogy másokét is meghalljam. A *Palgrave Handbook of Radical Theology* éppen ezt a lehetőséget biztosítja. Szerkesztői elsősorban könyvtári és online használatra szánták, olyan újra és újra elővehető szakkönyvet adtak a kezünkbe, amely számtalan témához biztosít kapcsolódási lehetőséget. Bármelyik tanulmányt vesszük a kezünkbe, mindenképpen komoly szemléletbeli kihívásokkal találkozhatjuk szemben magunkat. Talán ez a legfontosabb erénye a kötetnek: kimozdít jól bejáratott teológiai vélekedéseink és kegyességi ízlésünk biztonságot adó menedékéből, hogy a teológiai gondolkodás tágas terén a szeretettéljes kockázat vállalásával új területek felé vehessük az irányt. A könyvet tehát mindenkinek ajánlom, aki teológiával foglalkozik. Legfőképp a bátraknak.

Pünkösöd 2. napja

► 1Móz 11,1–9

Ég és Föld között

Az ünnep jellege

Pünkösdhétfőn olyan történet áll előttünk, amely épp ellenkezője az ünnepnek. A fordítottja történt annak, ami Babel tornya építésénél megesett. Akkor az Úr egy nagyratörő emberi szándékot hiúsított meg a nyelvek összezavarásával, a pünkösdi Lélek pedig eltávolítja a különböző nyelvek megértésének akadályát, sőt felhasználja, hogy akik összegyülekeztek, átéljék az eggyé formálódás csodáját. Vannak gyülekezetek, ahol pünkösdhétfőn tartják a konfirmációi istentiszteletet, vagy jubiláló konfirmandusok vannak jelen, akik újra átélhetik a Lélek megerősítésének erejét. Az ünnep evangéliumi igéje (Jn 3,16–21) ráirányítja a figyelmünket a Lélek titokzatos, mégis nélkülözhetetlenül jelen lévő munkájára Jézusnak Nikodémussal folytatott beszélgetése során. A Szentlélek kiadásának eseményét állítja a középpontba az ünnep epistolája (ApCsel 10,34.42–48). Isten mindenkit üdvözítő szeretete a Krisztusról szóló örömhírral a pogány népet is eléri, terjed egyre távolabbra.

Amit a textusról tudni kell

Amikor Babelről van szó, akkor az embernek talán először a zűrzavar jut az eszébe. Ha valami zavaros, szétszóratott, akkor azt mondjuk: ez bá-

beli zűrzavar. Babel története kifejezi az emberi kevélységet, nagyravágyást. A bibliai leírás jó példája a népies etimológiának, amely a szavak hasonló hangzásából indul ki és von le következtetéseket. Babel neve asszír nyelven annyit jelent, mint 'Isten kapuja' (bab-ilu). A héber *balal* szó keverést, zavarást jelent. Könnyű összekapcsolni Babel nevét a zűrzavar, a nyelvi káosz fogalmával.

Egy nyelv az egész földön. A kifejezés a kezdet osztatlan egységére utalhat, ami megelőzte az emberiség megosztott állapotát. A vízözön utáni generációk egyesült emberisége keletről érkezett. Termékeny síkságra találnak.

Gyertek-gyertek! Hozzáfognak, hogy várost és tornyot építsenek. Az egy nyelv és a közös cél nagyot akarásban egyesül. Feltalálják az égetett téglát és kötőanyagnak a szurkot.

Égig érő – égígérő? Egy építmény, amellyel az ember nevet akar szerezni magának, amellyel túléli a határait. Kizárja az Istent terveiből és céljaiból, csak önmagára gondol. Valami nagy mű kerül az Isten helyére. Az ásatásokból tudjuk, hogy az akkori hatalmas méretek hét emeletet jelenthettek, körülbelül kilencven méter magasságot. Hol is van onnan még az ég? Mi ma már fel sem tudjuk fogni, hogy a kor emberének milyen fogalma volt a magasságról. Lehetséges magyarázat lehet az is, hogy a toronynak azért kellett volna az égig érnie, hogy nagy távolságból is látható

tájékozódási pont legyen. Az építők az Istenre való ráhagyatkozásukat felcserélik egy saját építésszerű világgal, amelyet teljesen ők rendezhetnek be igényeiknek és vágyainak megfelelően. Céljuk pedig a hírnév szerzése, önmaguk magasra emelése.

Ez most még csak a kezdet! Az ember képtelen felmérni tettei következményét. Isten pedig már az akarásból, a szándékból látja a végkifejletet. Tudja, hová vezet az az út, amelyen az ember nélküle vagy egyenesen neki ellenszegülve indul el. Ezért hát hártárt szab: eddig és ne tovább! Mi mindent fognak még elkövetni? Ez a szorongó kérdés kíséri az emberiség részéről is mindmáig a nagy felfedezéseket: mire fogják felhasználni, jóra-e vagy rosszra?

Gyerünk, szálljunk le, zavarjuk össze! Itt vagyunk az őstörténet és a történeti idő mérföldkövével. Isten már nincs olyan közvetlen közelben, hogy csak úgy szólna az embernek. Távolság van, amelyet át kell hidalnia. A történet szerint Isten beavatkozott a kétes értékű hírnévre törő emberek vállalkozásába. Összeczavarta beszédüket, a toronyépítés abbamaradt, a különféle nyelvű népcsoportok pedig szétszéledtek a világon.

Szétszéledve. A nyelvek összeczavarásával és a népek szétszórásával Isten határokat szab az emberi önzésnek és nagyravágyásnak. Az elhibázott célnak meglett a következménye. A nagy mű befejezetlen maradt. Nem értjük egymást, sokszor még az egy nyelvet beszélők sem, és a szétszórás terhére hordozzuk.

A perikópa megértése

Lélek nélkül lelkesen

Az özönvíz utáni emberiség még megértette egymás szavát. Keletről fölkerekedtek, és megérkeztek Sineár földjére, a Tigris és Eufrátesz közötti völgybe, s mivel azt megfelelő helynek találták, ott megállapodtak. Majd új építőeszközt találnak fel, a téglát és a szurkot, amely azon a vidéken, ahol a két folyó olyan gyakran kiöntött, igen jó kötő- és szigetelőanyagként mutatkozott. Olyan jól, olyan lelkesen indul ez a történet, hogy csak szimpátiával és együttérzéssel tudunk rájuk gondolni.

Hiszen akkor ez a találmány legalább olyan jelentős volt, mint a mi korunkban azok a technikai eszközök és anyagok, amelyekkel megépítették a Burdzs Kalifát. Szinte szurkolunk az új építőanyaggal és szurokkal építőknek.

Miért is ne építenének? Mi itt a baj?

Nem az építéssel van baj, hanem az építés céljával: „magunknak”! Az özönvíz utáni ember már csak magával törődik. Egy szó sem jelzi, hogy volna valaki közöttük, aki hálával emlékezne még Nőéra, ősapjukra, akit Isten kegyelmesen megmentett a vízözönből. Vagy akár egy mondat is jelezné: oltárt építettek, és az egész vállalkozáshoz az Úr segítségét kérték. Nem, az új emberiség már csak magának akart várost és tornyot, magának kíván ezzel halhatatlan nevet és örök emléket szerezni. Úgy mutatja be az embert az ősi szöveg, mint aki már elvesztette közvetlen kapcsolatát az Istennel.

Féltőn szerető Isten

Itt valami nem jó kezdődött el az emberiség életében, és Isten féltő szeretetével közbelép – az ember érdekében. Ezzel a közbelépéssel örök időkre tudatosítania kellene az embernek, hogy bár lehet jó a terv, de Isten nélkül az csak a pusztulás kezdete. Ha Istent kifelejtí az ember, mindig Bábelt épít, és az maga alá fogja temetni. Isten a teremtményét félti.

Igehirdetési vázlat

Elérni az eget!

Az ember elveszítette az édenkert meghittségét, ahol Isten sétált a fák között az alkonyi szélben, és az ember csak úgy beszélgetett vele. Nem volt kétség, értetlenség, távolság, elválasztottság, csak közelség és bizalom. Ez az őstörténet arról szól, hogy már nincs istenismeret az emberben, csak süket fülek, vak szívek. Építjük a magunk Bábel-tornyait, próbálunk magasságokba eljutni egyéni- és társadalmilag is, valahogy a magunk erejéből boldogulni. Számtalanszor akartuk elérni az eget.

Nemcsak a technika terén törünk magaslatokba, de a mindent szabad elve alapján annyiféle korlátot, határt lépünk át, hogy észre sem vesszük a mélybe zuhanást. Néha talán kutatjuk, keressük a válaszokat, a mennyet ostromoljuk kérdéseinkkel. Miért engeded megtörténni, vagy épp miért nem adod meg, mit akarsz velem? Hol vagy, miért hallgatsz?

Az őstörténetek rólunk, mindenkori emberről beszélnek, hogy milyen irdatlan a távolság az ég és a föld között. De ember és ember között is! Nem beszélünk-e el egymás mellett, nem élünk-e falak és szakadékok között? Bizony, nem egy nyelvet beszélnek a társadalmi rétegek, generációk, akár az egy falun-városon belüliek, családtagok, házastársak, sőt egy gyülekezet tagjai sem. Sok a meg nem értés, a félreértés közöttünk. Ahogy a költő mondja: „...köztünk a roppant, jeges úr lakik” (Tóth Árpád: *Lélektől lélekig*). Ezért van olyan sok magányos lélek, egyre több a széthulló család, és összefogás helyett önző politikai csaták folynak az országokban. A beszédnek, a szavaknak hidaknak kellene lenniük, és még sincs, vagy csak nehezen igazi kapcsolat ember és ember között.

Isten köti össze a földet az éggel

Pünkösd az Isten válasza, könyörülő szeretete az Isten nélküli, magányos ember felé. Annak idején, akik keresték és vágyták az Istent, sokféle helyről jöttek, sokféle nyelvet beszéltek. Azon a pünkösdön, talán sokadikon az életükben, átélték a csodát. Átélték a csodát, hogy leomlottak a falak, eltűntek az akadályok, a szavak szívtől szívig értek, mert maguk a szívek nyíltak ki, és kapcsolódtak Istenhez és egymáshoz. Mi történt? Hogyan lett képes erre az ember? Nem az ember volt rá képes. Nem Bábel tornya ért fel az égig! Isten jött le Szentlelkében, a menny szállt le a földre pünkösdkor. A tanítványok elkezdenek beszélni Krisztusról, a bűnbocsánat és örök élet evangéliumáról, Isten megváltó szeretetéről. Isten beszél bennük. Az erő, a szeretet és a józanság Lelke szól! Ez a Lélek tud összekötni bennünket ma is Istennel és egymással. Minket, bezárult, megfagyott, értetlen és ellenséges szíveket.

Krisztusi nyelven

Isten népe életében ma is megtörténhet, a mi fejünk fölött is megnyílhat az ég. Nem kell verejtékkal, kétségekkel vagy önhittséggel építenünk, hanem lehet Jézus biztatására hallgatnunk: Kérjete Szentlelket, és kaptok! Atyánk Lelke szólni akar hozzánk, hogy elhallgassanak végre indulattól, fájdalomtól fertőzött saját szavaink. Krisztus nyelvéen tudjuk hirdetni az Úr megbocsátó, elfogadó, megbékéltető, szívektől szívekig hidat építő és egységet teremtő szeretetének nyelvét. Nekünk, akik ma pünkösdöt ünneplünk, küldetésünk van arra, hogy kezdjünk el Krisztus nyelvéen beszélni. Ott, ahol gyűlölet van, a szeretet nyelvét, ahol a bűn mérgez, a megbocsátását, ahol viszály rombol, a békességét, ahol kétség, csüggedés görnyeszt, a reménységét, ahol a szomorúság fojtogat, az örömét. Nagyon más nyelv ez, mint a világ nyelve, mert ez a bennünk élő Krisztus nyelve, a Szentléleké, aki által mindenki előtt nyilvánvalóvá lesznek az „Istennek felséges dolgai”.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

ApCsel 10,34.42–48; Jn 3,16–21

Énekek

EÉ 239, 243, 244

Illusztráció

GONDOLAT

„Jöjj, Szentlélek, térj be városainkba, házainkba, családjainkba, szemünkbe és szívünkbe! Nélküled hiába olvassuk a könyveket, nem leszünk bölcsesbék. Nélküled hiába beszélünk, nem kerülünk közelebb egymáshoz. Nélküled széthull életünk értelmetlen napokra. Nélküled értelmetlenségbe fulladnak gondolataink. Nélküled tönkretesz a technika. Nélküled múzeumokká lesznek a temp-

lomok. Nélküled minden ima üres fecsegés. Nélküled megfagy a mosoly, és pusztasággá válik körülöttünk a világ. Ezért kérünk, jöjj, Szentlélek!”

Martin Gutl (1942–1994) osztrák bencés szerzetes

VERS

Túrmezei Erzsébet: *Pünkösöd után*

Pünkösöd előtt – sóvárgás titkos mélye.

Pünkösöd előtt – ígéretek zenéje.

Pünkösöd előtt – esedezés, esengés.

Pünkösöd előtt – halk hajnali derengés.

Pünkösöd előtt – szent vágyak mozdulása.

Pünkösöd előtt – koldusszív tárulása.

Csendesen várni – várni, hinni, kérni!

Aztán – boldog pünkösöd utánba érni!

S pünkösöd után – szent égi erőt-vetten,

pünkösöd után – Lélekkel telítetten,

pünkösöd után – bátor tanúvá lenni,
pünkösöd után – szolgálni, égni, tenni,
pünkösöd után – régít kárnak ítélni,
Krisztusnak élni és másoknak élni,
minden mennyei kincset elfogadni,
és pünkösöd után – adni, adni, adni!

Felhasznált irodalom

A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár. Kálvin Kiadó, Budapest, 1995.

JÁNOSSY Lajos 1944. Az egyházi év útmutatása. Magánkiadás, Sopron.

SZABÓ Andor 1988. *Lábam előtt mécses a te igéd*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

CSERHÁTINÉ SZABÓ Izabella 2007. Pünkösöd 2. napja. 1Móz 11,1–9. *Lelkipásztor*, 82. évf. 5. sz. 195–197. o.

SZAKÁCS Tamás é. n. 1Móz 11,1–9. Ellen-pünkösöd és ellen-Bábel. *Igefalat*, <https://igefalat.lutheran.hu/%C3%93SZ/1%20-%20T%C3%B3ra/>.

■ VERASZTÓNÉ MAGYAR MELINDA

Szentháromság ünnepe

► Ézs 6,1–13

A Szentháromság ismerete és szolgálata

A vasárnap jellege

Jánossy Lajos kiemeli, hogy vasárnapon kezdte a teremtetést az Atya, vasárnapon támadt fel Jézus, és végezte el a megváltást, és vasárnapon töltött ki a Szentlélek az apostolokra, hogy végezze a megszentelődés munkáját. Pünkösöd nyolcadán pedig már azelőtt, hogy az egyház ünnepelte volna Szentháromság ünnepét, az ősi evangélium (Jn 3,1–15) és epistola (Róm 11,33–36) is a három személy együttes művéről szól, és azt dicsőíti. „Az evangélikus rend szerint [...] sok helyen az *Athanasianum* igéiben szólal meg az egyház imádsággá lett dogmája.” (JÁNOSSY 2008, 44–45. o.)

Kortörténeti háttér

Ézsaiás a Krisztus előtti 8. században élt Júdában. Ahhoz, hogy a próféta küldetését és próféciját, következésképp alapigénket jól megértsük, el kell olvasnunk a Királyok második könyvét is. Így kortörténeti háttérrel is nyerünk. Uzzijjá, Jótám, Áház és Ezékiás királyok idejében AsszírIA területi hódításokra törekedett. A végső cél Egyiptom meghódítása lehetett. Izrael és Damaszkusz királyai koalíciót akartak kierőszakolni AsszírIA ellen. Ezt Áház király elutasította. Kitért a szír–efraimita háború, és Júda király III. Tiglat-Pileserhez fordult segítségért. Júda önállósága csak részben maradt fenn, igaz, nem telepítették ki lakóit, ám a jeruzsálemi templomot

asszír szobrokkal rakták tele, és az idegen kultuszt is kötelezővé tették. Az új vallási helyzet súlyosan sérthette a JHVH-kultuszt és -istenhitet. A sokféle bálványimádás elhatalmasodott, és elveszni látszott az a hit, hogy JHVH a történelem Ura, és egyedül benne és általa maradhat fenn a választott nép.

Exegézis

Ézsaiás próféta tartózkodóan számol be elhívásáról. Az Ószövetség szemlélete szerint szemtől szemben senki nem láthatja az Urat, mert aki ezt megkísérel, az meghal (2Móz 33,20). A templom lehetett a jeruzsálemi templom vagy az a mennyi templom, ahol Isten a maga szentségében és fényességében lakozik. Itt a kerubok szolgálják (mennyei lények, akik Isten szentségét és szuverenitását szolgálják, a mennyek küszöbének őrzői).

Isten dicsősége a szentek szentjében ragyog. Itt őrizték a szövetség ládáját, ám Salamon templomszentelő imádsága szerint Isten oly nagy, hogy még az egek sem képesek befogadni. Ézsaiás királyi trónon látta az Urat paláttal, aki szuverén Isten, és permanensen uralkodik. Erre akkor jöhetett rá a próféta, amikor Uzzijá meghalt. Ugyanis a földi királyok egymást váltva követik a trónon, Isten viszont örökké uralkodik. Az Úr palást mögött való léte a templomban üzenet arra nézve, hogy népe ott találkozhat vele az istentiszteleten. Isten a trónusán ül, még a szeráfok sem láthatják, csak alázattal szolgálhatják dicsőségét.

A „szent, szent, szent” szavak ismétlődése a kultusz liturgiájának szerves és hozzátartozó része. A teljes isteni szentséget hirdető mennyei lények dicsérete példa a földi istentiszteletet bemutató emberek számára is. A Trishagion (a hármas szám) a teljességet jelenti.

A Seregek Ura elnevezés az Isten kultikus nevének való megjelenítése, és e seregeket nemcsak a mennyei lények alkotják, hanem a földön élő és szolgáló gyülekezet is. A dicsőség utalás a kinyilatkoztatásra, amely rendszerint tűz, vihar, villámlás, fény-

jelenségek útján adatik az emberek tudtára. Ahogy a „szentség” a megközelíthetlenséget jelenti, úgy az Isten „dicsősége” az emberiség és a világ létében való kézzelfoghatóságát, érzékelhetőségét hirdeti.

A templom megremeg, a küszöbök megrendülnek, füstszerűség leng be mindent. Az is lehetséges, hogy egy földrengésszerű jelenség történt. A teofánia és a víziók keverednek, inkább a sejtésekre hagyatkozhatunk az elemzést illetően.

Ézsaiás próféta látomása megdöbbenést, félelmet vált ki belőle a szent Isten színe előtt. Ráébred teremtményi voltának kicsiségére és mulandóságára. Megtapasztalja, hogy a Szent előtt csak alázattal hallgatni szabad. A bűnös embert rémület és teljes kétségbeesés köti gúzsba. Ézsaiás átéli a találkozás szörnyű testi-lelki kínját, és szinte felsikolt: „*Jaj nekem! Elvesztem...*”

Ézsaiás bűnvallása az örökkévaló szent Isten irgalmát és bocsánatát váltja ki. A próféta tisztában van az-
zal, hogy egy bálványimádó nép körében elfedte (el-
nézte?) egy földi király eltévelyedését a Szenttől, tisztátalan ajkúvá vált, s ezzel érdemtelené arra, hogy az egy igaz Urat szolgálja. Csak a kegyelemben bízhat.

A próféta elnyerte a bűnbocsánatot, az egyik szeráf az oltárról vett szénnel-parázzsal megtisztította ajkát. A bűnbocsánat illetéknéppen való elnyerése azt is jelzi, hogy ingyen van, kegyelemből, emberi hozzájárulás nélkül. Csak imádkozni lehet érte, csak remélni lehet az üres kezű koldus alázatával. A próféta bűnbánata és megtisztulása azt is hirdeti, hogy a választott népnek sincs más lehetősége. A templomban végzett istentiszteletek és áldozatok a nép, azaz a gyülekezet bűnbánata nélkül semmit sem érnek. Isten népének is, mint a prófétának, az oltárról vett „tűz” bünt elégető és megsemmisítő újjáteremtésén kell átesnie. Ellenkező esetben hamis lesz a szolgálat és a szövetségi hűség.

Az Úr kérdésére – „*Kit küldjek el, ki megy el követségünkben?*” (Úf) – azonnali válasz érkezik a prófétától: „*Itt vagyok, engem küldj!*” Az ézsaiási elhívás-elküldés problematika sok tekintetben más, mint az ótestamentumi küldetések. Isten tanúi so-
kat viaskodtak és tusakodtak megbízatásuk elfogadása előtt. 2Móz 3,11: „*Ki vagyok én [...]?*”; Jer 1,6:

„...nem értek én a beszédhez, mert fiatal vagyok!"; Ez 3,14: „*Én pedig mentem keserűen, felindult lélekkel...*"; Jón 4,3: „...vedd el az életemet, mert jobb nekem meghalnom, mint élnem!” Természetesen van ellenpélda is, például a tanítványok Jézus általi elhívása, akik mindenüket elhagyva követték őt.

A megtisztult Ézsaiás megbízatást kap. Ahhoz, hogy szolgálhasson, erre kész kell, hogy legyen, tiszta szívű és szándékú kell, hogy legyen, és engedelmesen a küldője parancsait maradéktalanul közvetítő ember kell, hogy legyen. Az Úr beszédének hirdetése nem magánvállalkozás, nem is kedv kérdése. Szent ügy képviselője szent célért, odaszentelt léttel.

Kemény és elrettentő, alapigénk végén viszont vigasztaló mondatok olvashatók az ézsaiási próféciában. Igét hirdetni reménységgel. Vannak és lesznek kemény emberek, akiknek kövér szív, alkalmi süketség és vakság a tulajdonságuk, s mindezeket a hitetlenségük eredményezi. Hitetlenségük osztályrésze az ítélet és a szétszórás. Mondhatnánk Ézsaiás szolgálatára: szörnyű *ordinatio*, szörnyű küldemény a zsákjában, és szomorú jövőkép.

A próféta azon kérdésére, hogy meddig tart ez még, a Seregek Ura úgy válaszol, hogy a megmaradó tizedet újból pusztulás éri, „[d]e úgy, ahogyan a csernek vagy a tölgynek kivágás után is megmarad a gyökere. Ez a gyökér lesz a szent mag!” (ÚF) A választott nép szétszóratik, és ezt követi az ítélet. Nézzünk vissza a történelembe, és elemezzük Isten népének történetét napjainkig. Természetesen nemcsak Izraelt, hanem az anyaszentegyház népét is nagyító alá téve. Mindehhez az ézsaiási igéken túl az Újszövetség üzenete, hitvallási irataink precíz mondatai is segítségünkre szolgálnak. Mindezt tegyük a minket megszólító Úr iránti alázattal, bocsánatáért szüntelen esedezve és az élő Úrba vetett reménységgel.

Szentháromság

Ahhoz, hogy az ünnep üzenetét megszólaltassuk a szószéken, adjunk rövid összegzést arról, hogy mi is a keresztény egyház tanítása a Szentháromságról.

Hitvallási irataink és egyetemes hitvallásaink szövege és tanítása szerint valljuk, hogy Isten Atya, Fiú és Szentlélek. Az egy Istent a háromságban, a háromságot az egységben valljuk és tanítjuk. Ha Istent nem láthatjuk szemtől szemben, akkor érdemes lenne inkább arról beszélni, hogy miként mutatja meg magát az ember számára úgy, hogy hitünk és értelmünk, ami mégiscsak korlátos, felfogja ennek a titoknak az ajándék voltát. Luther *Kis kátéja* ma is jól érthető, világos tanítást ad a Teremtőről, a Megváltóról és a Szentlélekről. Augustinus pedig arra hívja fel a figyelmünket, hogy az Atya a Fiúban cselekszik, de a Fiú semmit sem tesz az Atya nélkül, s bármit tesznek, azt a Szentlélek hitelesíti és teszi hozzáférhetővé. Ugyancsak megszívlelendők Melancthon bölcs szavai: „Inkább imádnunk kellene Isten titkait, mintsem kifürkészni.” (*Loci communes*, 1521)

Meditáció – gondolatok az igehirdetéshez

Ember a trónuson?

Csaknem a negyede eltelt századunknak. Az emberiség nagy „pedálozásban” van. Nem sokat tanult a múltjából és a történelem próbatételeiből. A pragmatikus életet teszi céllá, és azt, hogy saját maga kerüljön a középpontba. Az elérendő célok: jólét, elégedett élet, a házastárs, család, barátok kezelése. Mobilitás (utazás, autó, telefon, számítógép stb.). A pedálozás szót használtam, ugyanis ebben az igyekezetben nincs, nem lehet megállni, ütemet téveszteni. Szokták mondani: aki kimarad, az lemarad. A földi királyságok mint államformák egyre fogyatkoznak, sok helyen formálissá váltak, ám az egyéni kis „királyságok” prosperálnak. Ez az élet minden területére áll. A nagy igyekezetben elveszik az emberi lélek, a szív békéje.

Az ember egyszerre válik a maga „istenévé és szolgájává”. Isten, a világ Ura lényegtelennek, de mindenképpen mellékszereplővé válik. A bálványimádás és istentelenség nemcsak Istennel állít szembe, hanem a közösségeinket is szétroncsolja. Ahol mindenki „kis isten” akar lenni a képzeletbeli tónusán, ott nem marad figyelem a gyenge és elesett iránt,

legyen szó akár gyerekről, öregről, betegről, éhezőről stb. A világunk mai feszültségeinek itt keresendők a gyökerei. Ahogy Ézsaiás gúny és csúfolódás céltáblája lett, úgy *persona non grata* az, aki szülőként, papként, tanítóként vagy bármilyen közösségi vezetőként Istenre mutat, tiszta erkölcsről, hitről tanúskodik. A szétszórattatás és a közösségeink atomizálódása mögött ezek az okok rejlenek. Tegyük fel a kérdést: tényleg jó, tényleg szükséges és tényleg boldogító az emberi trónigény?

Isten a trónon

Ezt most már ne kérdőjelesen mondjuk, hanem kijelentő és nagyon erősen óhajtó módon. Nem valószínű, hogy a közvélemény-kutatók elismerik, de a világban az emberiség többsége rendre vágyik. A. W. TOZER *A Szent ismerete* című művében azt írja: „Az az erkölcsi döbbenet, amely ránk szakadt, amikor radikálisan szakítottunk a menny fenséges akaratával, valamennyiünkben olyan állandósult traumát hagyott, ami természetünk minden területét érinti.” (1993, 90. o.) A bűnös embernek Isten közelsége elviselhetetlen. Felsikoltunk, mint a próféta tette: „Jaj nekem, elvesztem!” A szentség és tisztaság a bűn és bepiszkolódás világával teljesen ellentétes pólusok. A mai ember életébe is hol meglepetésszerűen, hol drasztikusan be kell lépnie az Istennek, hogy összezúzza az önhiúságunkat és határtalan szárnyalási vágyainkat.

Isten féltőn szerető Isten. Az embernek el kell fogadni az ő hatalmát ahhoz, hogy megérezze és megízlelje szeretetét és lehajlását. Az első parancsolat – „ne legyen más istened” – lutheri magyarázata arra tanít, hogy Istent mindennél jobban szeressük, és őbenne bízunk. Tehát hogy ő legyen az első, a mindennél és mindenkinél szeretetesebb és tiszteltesebb, mert ő nem egy jelentéktelen valaki, hanem teremtető, gondviselő Atya, aki csupán isteni jóvoltából és irgalmasságából teszi velünk a jót. Isten primátusa azért is döntő, mert az evangélium szerint van hatalma „elvesztetni vagy megtartani az embert”. A bűnös ember bujkál Isten színe előtt. Ha úgy látjuk az Istent, mint Ézsai-

ás, rögtön felsejlik elveszettségünk megtapasztalása és a vágy a kegyelem iránt. Felszakad bennünk is a sóhaj: „Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek!” Higgjuk el, nem is fog elmaradni a válasz. (Ízlelgessük énekeskönyvünk 402. énekének 5. versét.)

Jézus Krisztus tanúiként a Lélek erejével

Ézsaiás látomásában hallja az Úr szavát, és a kérdésre: „Kit küldjek el, ki lesz a követünk?”, ezt a választ adja: „Itt vagyok, engem küldj! Ő így felelt: Menj...” Gondoljunk bele, mennyire nem egyszerű, magától értődő egy elhívásra azonnal igent mondani. A próféták a küldő szóra rendszerint háritással vagy tiltakozással reagáltak (Jeremiás, Ezékiel, Jónás, de még Mózes is). Sok lelki tusakodás rejtőzik az Isten szolgálatának vállalása mögött. Az ézsaiási, szinte felszabadult és boldog igen egy már megtisztult és bűnbocsánatot nyert ember teljes odaadása az Isten ügyének képviseletére. Amikor Jézus elhívta tanítványait, ők otthagyták hálójukat és mindenüket, és követték őt. A katarzis később jött el a tanítványok életében. Nincs két egyforma eset.

Isten szuverén Úr, Jézus irgalmas Pásztora nyájának. A döntés nem a mi kezünkben és hatalmunkban van. Akit megragad a mennyi erő, annak menni kell és szólni „az Atya, Fiú, Szentlélek nevében”. Mert ez a feladat követség, és a követ soha nem a maga akaratát képviseli, hanem a küldőét. Az Úr követe nem diplomata, hanem szolga, aki soha nem a saját ötleteit, egy adott helyen és helyzetben való rátermettségét, problémamegoldó képességét prezentálja. A szolga engedelmes és hű. Akár élete árán is.

Alapigénk utolsó versében egyértelmű az utalás Jézus Krisztusra, aki a „szent mag”, és akiből élünk és szolgálunk. A Lélek erejével, a háromszorosan is szent Isten áldásával. Bűnös és bocsánatra, életújulásra vágyó lelkek között. Mindezt pedig nem dörgedelmes szavakkal, a mindent tudás biztonságában, hanem a szelíd szavú tanítvány szeretetével kell tennünk ott, ahova elhívott tanúként szolgálnunk kell. Ézsaiás az Úr színe előtt remegve élte át szeretetét. Mózes nem a mennydörgésben, villámlásban, hanem egy csendes szellőben kapta meg az

égi szeretetet. Péter, aki háromszor tagadta meg Jézust, a feltámadás után nyeri el a bocsánatot és kapja meg a mandátumot: „*Legeltesd az én bárányaimat!*” Isten országa és szentsége szolgálóinak békesége és boldogsága által válik vágyva vágyott céllá. Lépünk készséggel, a bűnbocsánatot nyert tanúk örömeivel ott szolgálatba, ahol Urunk ezt kívánja.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Róm 11,33–36; Jn 3,1–11(12–15)

Énekek

EÉ 250, 60, 81

Imádság

Szentháromság ünnepe. Luther imádsága, EÉ 712. o.

Felhasznált irodalom

A *Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár.* Kálvin Kiadó, Budapest, 1995.

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása.* Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Községe, Veszprém.

LUTHER Márton 1949. *Doktor Luther Márton Kis kátejja.* Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem, Budapest.

LUTHER Márton 1995. *Előszók a Szentírás könyveihez.* Magyarországi Luther Szövetség, Budapest. (Magyar Luther Könyvek 2.)

SZABÓ Ferenc é. n. *Szentháromság u. 5. vasárnap. Ézsaiás 6,1–8(9–13). Kortörténeti háttér és exegézis.* Kézirat.

TOZER, A. W. 1993. *A Szent ismerete.* Ford. Gerzsenyi László. Bridge Mission Society, Budapest.

VOIGT, Gottfried 1997. *Bevezetés az egyház tanításába.* Ford. Magyar István. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest.

■ SZALAY TAMÁS

Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap

► 5Móz 6,4–9

Nem ímmel-ámmal, hanem szívvel-lélekkel

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni első vasárnap azt jelzi, hogy elkezdődött a Szentlélek munkálkodásának korszaka az emberiség történelmében. Jézus nincs láthatóan jelen, de a Szentlélek által munkálkodik a benne hívők szívében és a benne hívőkön keresztül a világban. A kérdés csak az, hogy engedjük-e, hogy a Szentlélek munkálkodjék bennünk, vagy gátjai vagyunk ennek, például azzal, hogy ragaszkodunk bűneinkhez, és nem szeretjük Istent. A kérdés az, hogy megmaradunk-e Krisztusban, a Szentlélek megteremheti-e a jó gyümölcsöket az életünkben, és növekszünk-e a hitben és a szeretetben.

Ennek az ünnepkörnek a liturgikus színe a zöld. A zöld a természet, az élet és a növekedés színe. Isten Fián keresztül megtette értünk, amire szükségünk volt a megváltáshoz, most pedig minket hív igéjén keresztül megterésre (Lk 16,19–31), hogy higgyünk az igének (Jn 5,45–47). Arra hív, hogy ismerjük fel az irántunk való szeretetét, és váljunk teljessé a szeretetben. Arra int, hogy nem kell félnünk az ítélettől (1Jn 4,16b–21), és hogy mi is szeressük Istent, tartsuk fontosnak és becsüljük meg igéjét (5Móz 6,4–9). Vagyis kezdjünk el zöldellni: legyünk halottból élővé, legyen élő hitünk, induljunk el a lelki növekedés útján, és jussunk el a gyümölcstermésig.

Amit a textusról tudni kell

A negyvenéves pusztai vándorlás után Izrael újra odaért Kánaán határához, ahol Mózes letette a tisztét, és átadta Józsuének a vezetést. Mózes ez alatt az idő alatt alaposan kiismerte a népet, és a Szentlélek által belelátott a jövőbe is, ezért mondta el ezt a hosszú búcsúbeszédét, Mózes ötödik könyvét, a Deuteronomiumot. Nincsenek illúziói, és tudja, hogy a nép vétkezni fog Isten ellen, és meg fogja szegni a törvényeit. Ezért különösen hangsúlyosan biztatja őket a parancsolatok megtartására. A könyv fő üzenete: „...*elétek adtam az életet és a halált, az áldást és az átkot. Válaszd hát az életet [...]*!” Az életet pedig azzal választják, ha Isten útján járnak, és megtartják a parancsolatait. A törvény betöltése pedig a szeretet (Róm 13,8).

Az 1–4. fejezetben Mózes visszatekint arra, hogy mit tett Isten a múltban, és hogy jóságos és kegyelmes volt hozzájuk. Az 5–6. fejezetben Isten törvényének az alapelvét, a Tízparancsolatot ismétli el, a 6–7. fejezetben pedig a törvény elfogadásának indítékáról beszél, hogy az embernek miért kell elfogadnia Isten törvényét.

A 6,4-ben a hívő zsidó hitvallását találjuk, a *Sömát*. Nevét a hitvallás első szaváról kapta: „halld”. Ezt a hitvallást minden buzgó zsidó minden reggel és este elmondja az egész világon. „JHWH, a mi Istenünk, egy Úr.” Bár a zsidó vallásúak ezzel a kijelentéssel nemcsak a monoteizmust hangsúlyozzák, hanem azt is, hogy egyetlen Isten van (szemben a keresztény szentháromsággal), az egy (ehád) szó jelenthet ‘egy egységet’ is és ‘számszerű egységet’ is. Úgy is mondhatnánk, hogy ez a szó összetett egységet jelent, szemben a *jáhid* szóval, amelynek jelentése ‘egyetlen’. Ilyen módon érti 1Móz 2,24, amikor Ádám és Éva egységét írja le, vagy 2Móz 26,6.11 is, amikor a sátorlapok egységét fejezi ki a szent sáornál. Ugyanez található Ezékielnél, amikor Isten azt parancsolja neki, hogy illesszen össze két fadarabot, amelyek egyike Júdát, másika pedig Izraelt jelképezi, hogy a kettő újra eggyé legyen (Ez 37,17.19.22). A szó

magában hordozza az „egyedülállóság” gondolatát is. A pogány istenekkel szemben Jahve egyedülálló, mivel csak egyetlen igaz Isten létezik, aki egy egység. A keresztény értelmezés szerint ebbe belefér a Szentháromság tanítása: Isten egy, akinek három személye van (Mt 28,19–20; 3,16–17).

A 8–9. versben leírtakat a zsidók szó szerint értelmezték, mint egy parancsolatot, amelyet különképpen kell megtartani. Szíjjakkal kis tartókat kötöttek a homlokukra és a karjukra, amelyek Isten igéjének egy-egy darabját tartalmazták. A bérzárati ajtónál és a házban lévő ajtóknál szintén elhelyeztek ilyen igetartókat, amelyet áthaladáskor tisztelettel megérintettek.

Nagyon tiszteletre méltó, hogy így kifejezik az ige iránti megbecsülésüket, és hogy a *Sömát* mindennap kétszer is elmondják, figyelmeztetve magukat az Istennel kapcsolatos helyes gondolkodásra, de mi inkább azt látjuk a bibliai összefüggések fényében, hogy Isten főleg egy belső lelki hozzáállást vár el tőlünk, hogy szeressük őt, ahogy az 5. vers is figyelmeztet, és a szívünkben és a gondolatainkban legyen ott az ő igéje. Ugyanakkor nekünk, keresztényeknek jobban ki kellene fejeznünk megbecsülésünket Isten és az ő igéje iránt.

A perikópa megértése

A Szentháromság ünnepe utáni első vasárnaphoz úgy kapcsolódik mindez, hogy egy új kezdet nyitányánál állunk: most kezdődik Izrael új élete mint egy országot birtokló népé Kánaán földjén, és le kell rakni az alapokat ahhoz, hogy a földjükön lelki emberekként éljenek, és megteremjék azokat a gyümölcsöket, amelyeket Isten vár tőlük (lásd Ézs 5; Mt 21,33kk), és ezáltal Isten megáldhassa őket. Most kezdődik el életünknek az a szakasza, amikor a Szentlélek által birtokba vehetjük Isten áldásait.

A törvénynek nemcsak a „jó rend megőrzése” volt a célja, hanem az is, hogy kinyilatkoztassa Istent, hiszen sok mindent megtudunk a törvényből Istenről. Például azt, hogy „féltőn szerető”. De Jé-

zus Krisztus valóságos emberként tökéletesen megfelelt az Isten törvényének, tehát a törvény azt is megmutatja, hogy milyen is az Úr Jézus Krisztus: tökéletes, szent, tiszta. A törvénynek az is a célja volt, hogy az embereket közelebb vonja Istenhez.

Látnunk kell azonban azt is, hogy Isten nem csupán a külső viselkedésre gondol törvényei betartásával kapcsolatban, hanem a szív állapota a fontos: milyen szívvel teszem? Gondoljunk a tékozló fiú példázatából a második fiúra. Ő betartotta az apja szabályait, de milyen szívvel? Ugyanúgy nem szerette az apját, mint az öccse. A 119. zsoltár elárulja a számunkra, hogy milyen is egy igazi lelki ember: Isten igazságos törvénye számára nem iga, hanem olyan, mint a méz (103), világosság a lába előtt (105), értékes kincs (14.72.127.162), a szabadságot jelenti (45), és nagy öröm forrása (14). A lelki ember gyönyörködik a törvényben, és gondolkodik róla (15–16.23–24.47–48.77–78; vö. 1.1–3). A Tízparancsolat (tíz ige, 5Móz 10,4) ugyan kőtáblákra volt vésve, de a lelki ember a szívébe rejti (10–11).

A Deuteronomium 6–7. fejezetének egyik kulcstémája az engedelmesség indítóoka, vagyis annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy miért engedelmeskedjünk Isten igéjének egy olyan világban, ahol a legtöbb ember figyelmen kívül hagyja azt, vagy szembeszegül vele. Az engedelmességünknek négy alapvető indítóoka van: az Úr iránti szeretet (6,1–9), hála az Úr iránt (6,10–25), mert elkülönítjük magunkat az Úr számára (7,1–16), és mert az Úrnak ígéretei vannak a számunkra (7,17–26). A mi igeszakaszunk az első indítóokkal foglalkozik: azért engedelmeskedünk Isten igéjének, mert szeretjük az Urat. És azért szeretjük, mert ő az egyetlen és az egyedülálló és igaz Isten.

A 4. versben három dolgot sorol fel az Ige, hogy hogyan szeressük Istent. Más párhuzamos helyen van, hogy csak kettőt vagy pedig négyet. Nem pontatlanságról van szó ezeken a helyeken, hanem arról, hogy a görögre fordított héber szavak gyakran rokon értelműek, és gyakran a görög szavak is rokon értelműek egymással, amelyekre fordították. A szavaknak az együttes értelmét kell figyelembe

venni. Tehát nem az a feladatunk, hogy külön-külön magyarázzuk a szív, lélek és erő jelentését, hanem hogy megértsük, hogy itt a teljes személyiségről, az egész bensőnkéről van szó (Zsolt 103,1).

Igehirdetési vázlat

Az egyszeri menyasszony jól érthető és határozott nemet mondott az oltár előtt, amikor a lelkész felvette az ünnepélyes kérdést, hogy szereti-e a mellette álló vőlegényét. A váratlanul és ünneprontó módon elcsattant határozott „nem” hallatán megdöbbentek a vendégek, voltak, akik felhőrdültek, mások összesúgtak, az örömanya és néhányan mások pedig kifutottak az oltár elé a menyasszonyhoz, miközben a lelkész tanácstalanul állt az oltártérben. Egy kis időre megszakadt a szertartás, mígnem az örömanya bejelentette: „Tisztelendő úr! Lehet folytatni a szertartást, már szereti!”

Nem tudom, mi történhetett az alatt a rövid kis idő alatt, míg állt a szertartás, hogy az anyuka mivel vette rá a lányát, hogy szeresse a vőlegényt. Talán emlékeztette valamire, vagy ígért neki valamit? Netán megfenyegette, rábeszélte, meggyőzte? Vagy egyszerűen csak megparancsolta?

És vajon ezek után mennyire volt őszinte a folytatás? Lehet-e parancsra szeretni? Nem gondolom, hogy a menyasszony érzései megváltoztak volna az egyik pillanatról a másikra.

Talán így tűnhet nekünk, amikor az 5. versben parancsként halljuk: „*Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből...*” Isten megparancsolja, hogy szeressük őt! (Mi többnyire azt szoktuk gondolni, hogy Isten „dolga”, hogy szeressen minket, a valóság viszont az, hogy nemcsak a Vőlegény szereti a menyasszonyt, hanem a menyasszonynak is szeretnie kell a Vőlegényét, különben féloldalas lesz a kapcsolat, nem jön létre a tökéletes házasság.)

Mi a szeretet?

Hajlamosak vagyunk úgy vélekedni, hogy a szeretet érzelmi kérdés, szimpátián alapszik, és vagy kialakul

valaki irányába, vagy nem. Ha az illető szerethető, akkor kialakul, egyébként meg nem. (Isten szerethető, hiszen rengeteg úton-módon kifejezte a szeretetét irányunkban – mégsem szeretjük igazán.) A szeretet elsősorban nem érzelmi, hanem akarati kérdés, és tettekben nyilvánul meg. Isten elhatározta, hogy szeretni akar minket, és mindent megtesz értünk. Nálunk is elhatározás kérdése kell, hogy legyen, hogy szeretni akarom Istent, a társamat, a másik embert, sőt még az ellenségemet is, és megteszek érte mindent. Elsősorban imádkozom érte, majd jól teszek vele, és előbb-utóbb az érzelmek is megszületnek.

Miért szeressem Istent?

1. Mert különleges, egyedülálló. Nincs még egy olyan isten a világon, mint a mi Istenünk! Minden más isten hamis Isten: tehetetlen, és nem tud rajtunk segíteni, képtelen megváltani és eltörölni a bűneinket. Szokták mondani, hogy „a pénz nagy úr”, de nem elég nagy ahhoz, hogy üdvösségre juttasson.

Isten nemcsak a világmindenség Teremtője, nemcsak egy „nagy koponya”, aki hűvös és érzelmentes, hanem nagyon is érző és szerető. Anynyira, hogy az ige azt mondja, Isten maga a szeretet. Embert teremt a saját képére és hasonlatosságára, hogy ez az ember a munkatársa (1Kor 3,9), a barátja legyen (Jn 15,14).

Isten Szentháromság: ez a fogalom földi emberi értelmünk határait feszegeti. Ha emberi elme terméke lenne a Szentírás, akkor istenképe egészen más lenne. Isten inkább hasonlítana egy zsarnokhoz, a bűnös földi emberekhez vagy egy személytelen erőhöz, de semmiképpen nem beszélne egy háromszemélyű egy Istenről, akinek ráadásul egyik személye emberré lesz, hogy meghaljon, és ezáltal megváltsa az elveszett bűnösöket. (És az emberi elme semmiképpen sem kockáztatná, hogy ezáltal a politeizmus vádjával illethessék.)

2. „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egy-
szülött Fiát adta érte...” (Jn 3,16) Olyan csodálatos Istenünk van, hogy noha tudta, hogy az ember ellene fordul, elárulja, megtagadja, mégis megteremtette a világot, sőt már előre a megváltásra

nézve teremtette meg (lásd Kol 1)! Uralkodhatott volna, ehelyett szolgált; örök élete volt, és mégis letette az életét értünk; még a poklokra is leszállt értünk (Ef 4,8–9). Nemcsak tanította nekünk az alázatot és szelídséget, hanem alázatos és szelíd volt.

Mit jelent Istent szeretni?

1. Erre az egyik válasz az, hogy ha szeretem a testvéremet, azáltal szeretem Istent (1Jn 4,20–21).

2. Igeszakaszunk pedig Isten ígéjének a szeretetéről és megbecsüléséről szól: az ige ott van a szívemben, gondolkodom róla éjjel és nappal (Zsolt 1,2). Szeretem az ígét, kíváncsisággal, tanulásvágygyal és izgalommal olvasom, és akár még verseket vagy igeszakaszokat is megtanulok kívülről, mintegy a „szívembe írom”. Dédnagyanyám annyit forgatta az ígét, hogy amikor megromlott látása miatt nekem kellett felolvasnom számára az esti ígét, az Efezusi levelet, szóról szóra mondta velem kívülről.

Az ige a számban van (a szív teljességéből szól a száj), vagyis beszélek róla (Róm 10,6). Elsősorban saját családomnak, főleg a gyermekeimnek. A hithű zsidók, alighogy elkezd beszélni a gyermek, már megtanítják neki a *Sömát*.

Az ige ott van az életemben, részét képezi az életemnek: ott van az ünnepeimben és a hétköznapijaimban. Bölccsé tesz az élet dolgaiban is. Útmutatása szerint járok el. Az sem baj, ha van egy ígéstábla a falon, ha rátekintek, emlékeztet.

Isten ígéje meglátszik a tetteimen, mert belülről átfőmál, és jó gyümölcsöket termő emberré tesz.

3. Isten szeretete ígéjének való engedelmeséget is jelent (1Jn 5,3): mindenestül átadom magam neki. Nem úgy, mint abban a bizonyos példázatban az idősebbik fiú, aki csak a külső cselekedeteit adta át az atyjának. Megtette, amit kellett, de összeszorított fogakkal, szívében megvetve az öccsét, aki még erre sem volt képes, apját pedig igazságtalannak tartva. Isten azt akarja, hogy felismerjük, hogy ő szerető Édesatyánk, és mindenben és mindennel a javunkat akarja és munkálja, és érezzük, hogy megtiszteltetés a fiának lenni, öröm és kiváltság teljesíteni az akaratát. Teljes

szívből, lélekből és erőből azon vagyok, hogy felismerjem akarátát, és megtegyem, amit rám bízott.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

1Móz 22,1–14; Zsid 9,11–15

Énekek

EÉ 362, 286

Imádság

Urunk és Istenünk! Csodálatos a személyed, és számunkra felfoghatatlan. Hatalmas vagy, és mégis embert teremtettél, és törödsz velünk, por-szemekkel, sőt szeretsz bennünket. Úgy szerettél, hogy emberré lettél, eljöttél, és megváltottál min-

ket, hogy aki hiszi ezt, annak örök élete legyen. Add, hogy mi is teljes szívből szeressünk, becsüljük igédet, engedelmeskedjünk, és jó gyümölcsöket teremjen az életünk. Ámen!

Felhasznált irodalom

BROWN, Raymond 2005. *Mózes V. könyve*. Ford. Lázár Viktória. Harmat Kiadó, Budapest. (A Biblia ma.) 101–103. o.

GAEBELEIN, Arno C. 2002. *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó, Budapest. 219–220. o.

KALLAND, Earl S. 1992. Deuteronomy In: Frank E. Gaebelin (szerk.): *The Expositor's Bible Commentary*. 3. köt. Zondervan, Grand Rapids. 64–65. o.

WIERSBE, Warren W. 2007. *The Wiersbe Bible Commentary. The complete Old Testament in one volume*. 2. kiad. David C. Cook, Colorado Springs. 317–318. o.

■ MATISZ JÁNOSNÉ SZÉLL ÉVA ANNA

Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap

► Ézs 55,1–5

Reménnyel teli hívás

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni második vasárnap témája a *Liturgikus könyv* és az *Agenda* szerint: „Ne vessétek meg azt, aki szól!” *Agendánk* pedig az „Isten hív minket” című nagyobb témakörhöz kapcsolja a vasárnap üzenetét, amely Szentháromság ünnepe utáni első vasárnaptól indul. Az episztola János első levelében található, 1Jn 3,(13)14–18-ban, amely az igazi testvéri szeretetről szól. Az evangélium a Lukács evangéliumában kijelölt szakasz, a nagy vacsora (Lk 14,15–24). Szentháromság ünnepe elkülönül a többi ünneptől, hiszen dogmatikus ünnepről beszélünk, amely a Szentháromság titkáról szól. Az ezt követő vasárnapok színe zöld, amely az élet és reménység színe (HAFENSCHER 2010, 369–370. o.).

Amit a textusról tudni kell

Ézsaiás próféta könyvét a jelenlegi formájában legkorábban a Kr. e. 4. században zárták le. Keletkezésének története megközelítőleg négyszáz esztendőttől ölel fel. A prófétát fellépése alapján a jeruzsálemi királyi udvarhoz közeli személynek tartjuk. Kiválóan informált, valószínűleg Jeruzsálem vezető rétegéhez tartozott.

Könyvének csak az első egysége hozható közvetlen összefüggésbe a prófétával (1–39). A 40–55. fejezetet egy ismeretlen prófétához kötik, aki a babiloni fogságban lép színre, feltételezhetően a Kr. e. 6. században. Személyéről semmit nem tudunk. Az 56–66. részek a visszatérés utáni időkre utalnak, amely valószínűleg több próféta alkotása lehet (vö. *Biblia magyarázó jegyzetekkel*, 303–304. o.).

Deutero-Ézsaiás szól a júdaiak fogságból való hazatéréséről, Jeruzsálem újjáépítéséről, és visszatekint Júda Kr. e. 587-ben megtörtént pusztulására. A szerző életéről nem találunk ugyan leírást, de feltételezhető, hogy a „második Ézsaiás” Babilon elfoglalása után írta az igehirdetés alapjául kijelölt ígénkhöz tartozó fejezetet (49–55). Az 55. fejezetben Isten megbízása alapján hirdeti a próféta azt, ami visszatérésük után vár a népre. Ígéretet kapnak. Az élet teljes gazdagsága vár rájuk. Az Úr hívó szavát a piaci nyelvezetből vett képek fejezik ki. Tartalmilag kapcsolódik ez a „tejjel és mézzel folyó” föld ígéretéhez (2Móz 3,7). A „hűséges maradok Dávidhoz” Isten ígéretére vonatkozik, amely alapján Jeruzsálemben állandóan a nagy király utódai uralkodnak. De ez az ígéret új tartalommal bővül: bár nem mindig lesz Izraelnek királya, mégis lesznek állandó tanúi az Úrnak, akik Istenről, az ő hatalmáról bizonyosságot tesznek. Ez a tanúságtétel a jelenlegi generáció feladata, őket jelölte ki az Úr azáltal, amit tenni akar velük (vö. *Biblia magyarázó jegyzetekkel*, 328. o.).

A *Lelkipásztor* előkészítői általában a fejezet első három versét, illetve az első hét verset dolgozzák fel egy egységként. Esetünkben az első öt vers hangsúlyos, amiről röviden talán így prédikálhatnánk: az Úristen Jézus Krisztusban igazi éltető vizet ad számunkra, az örök élet ajándékával fordul felénk, és hív minket magához (CSENGÖDY 1963, 372–374. o.).

Arno C. Gaebelein szerint a fejezet címe „Az üdvösség felajánlása és gondviselés”. Úgy fogalmaz, hogy Izrael végül éneklésben fog kitörni az Úrba vetett hit következményeképpen, akit megvetettek, az ingyen és teljes szabadításra szóló meghívás mindenkinek szól. A 3–5. versben Izraelnek adott nemzeti ígéreteket vannak, ugyanakkor ha Izrael már megváltott lesz, a szabadításra szóló meghívás nagy erővel tör majd utat. Most egyének szabadulnak meg, akkor nemzetek jönnek majd a Királyságba (GAEBELEIN 2002, 731. o.).

A perikópa megértése

A textus Deutero-Ézsaiás epilógusának tekinthető, valószínűleg zsinagógai istentiszteleten elhangzott

prófétai beszédről van szó. Szűkebb értelemben a száműzött kisebbségnek szól, a gyülekezetnek a babiloni fogságban, tágabb értelemben pedig mindazoknak, akik eltávolodtak Istentől. Üzenete aktuális számunkra is, akik mindannyian megéljük saját életünkben azt, hogy időnként vannak dolgok, amelyek fogságba zárnak bennünket, amelyeket nem tudunk elengedni, amelyekhez ragaszkodunk. Isten azonban mindannyiunkat hív magához a prófétán keresztül, az akkori és a mai embert is. Arra biztatja a hallgatóságot, hogy fogadják el Isten elkészített szabadítását. Arra biztat minket is, hogy ne feledkezzünk el a Krisztusban kapott szabadításról és az új élet lehetőségéről.

A fogság idején valaki meggyökerezett az idegen földön, mások csüggedve várták a változást, elkeseredetten éltek mindennapjaikat. Ebből az elkeseredésből rázza fel hallgatóságát a próféta. Cselekvésre ösztönöz mindenkit.

Az első versben sürgető kikiáltást hallunk, amely meghirdeti az Úr szabadítását, az éhezők-höz és szomjazókhoz intézi szavát. Ők azok, akik éheznek és szomjúhoznak az igazságra Isten színe előtt. Párhuzamba állítható Mt 5,6-tal.

A víz ritka kincs volt régen, és ma is az. A Szentföldön pedig pénzért árulták a kereskedők. A gazdag emberek egyik jó cselekedete az volt, ha ingyen adtak a szegényebbek, a nélkülözők számára. A bor és a tej szintén az értékes, tápláló ital képe, amely az egész embert felüdíti, megelégtíti.

A 2. versben található képek az arany- és ezüst-rudakra vonatkoznak, ezek lemérésével kereskedtek. Mai fordításban pénz szerepel ezen a helyen. A „kövérje”, a zsír mint a legértékesebb és legtáplálóbb étel képe szerepel itt.

A 3. vers arra utal, hogy igazi életre keljenek fel, amely mostantól fogva örökké tart, maradandó élet. Isten szuverén módon hajol le és köt szövetséget népével, de nem két egyenrangú fél szövetségéről van szó. Isten ígérete a szabadulás és a békés élet az országában. Mindez pedig azért lehetséges, mert ő maga ígéri meg, aki hűséges ígéreteihez (NAGY 1955, 437. o.).

A 4. és 5. vers azt sugallja, hogy nem elég a forráshoz eljutni, meg is kell hallani és meg is kell

tartani Istennek beszédét, tehát méritenünk is kell ebből a vízből (HORVÁTH 1935, 192–195. o.). Csak az nevezhető igazán élőnek, aki figyel az élő, élő beszédre. Az örök szövetség, amelyet Dáviddal kötött Isten – hogy a dávidi dinasztia örökké állni fog –, nem vesztette érvényét. Az ígélet most a néphez, nem a dávidi családhoz szól. Azonban Dávid személyét átértékeli a prófécia, hiszen Dávid Isten tanúja a népek között, és uralma kiterjed az idegenekre is. Ez nem volt ideális képe a királynak, hiszen az idegeneket le kellett győzni a királyokhoz kötődő ideológia szerint. Deutero-Ézsaiás szerint azonban Isten kijelentését el kell vinni hozzájuk, és Isten uralmát az idegeneken is meg kell valósítani (KARASSZON 2021, 216. o.).

Igehirdetési vázlat

Valami nem változik: ahogyan napjainkban, úgy régen is a javak gyűjtögetése volt az ember egyik leggyakoribb célja. Emellett gyakori élmény lehetett – ahogyan ma is – a nyugtalanság, a szorongás. Félünk attól, ha elveszítünk valamit, de még inkább attól, hogy elveszítjük szeretteinket, a számunkra legfontosabbakat. Elveszítjük otthonunkat, munkánkat és mindazt, amit sok-sok év alatt felépítettünk. Nem csoda, hogy legbelül, mélyen vannak bennünk szorongató érzések, hiszen az elmúlt években nem éppen megnyugtató folyamatok zajlanak a világban.

Hétköznapijainkra tekintve pedig őszintén kimondhatjuk: nyilvánvalóan mindenre szükségünk van – testi táplálékra, családra, szeretetre és még sorolhatnánk, milyen biztos pontjaink és vágyaink vannak. Bár vannak dolgok, amelyeket megvásárolhatunk, a család bensőséges együttlétét, a lelki táplálékot, a kegyelemből kapott hitet nem tudjuk anyagi áldozatok és egyéni teljesítmény alapján megszerezni magunknak. Ahogyan a szabadulás sem olyan egyszerű mindabból, ami fogva tart minket, ami távol társít Urunktól. Ha egyáltalán észrevesszük, hogy

valami nincs rendben életünkben. Sokszor halljuk, hogy nehéz megbízni a másik emberben, és talán sokak szerint nehéz hinni és bízni az Úrban. Azonban Isten ígéje azt hirdeti, hogy még a legnagyobb mélységben és fogságban is letehetjük életünket az ő mentő kezébe, mert meghallgatja kérésünket, látja, hogy mi zajlik bennünk, és meg szabadít attól, ami üdvösségünk akadályába állna.

A nép is szabadulásra vár. Aktuális ma is számunkra ez a várakozás, amikor évek óta imádkozunk azért, hogy eljőjjön az igazságos béke, és elcsituljanak a fegyverek. Hiszem, hogy sokan munkálkodnak a békéért. Ugyanakkor sokan teszik le voksukat a békétlenség mellett is. Elégedetlenségből, irigységből, meg nem értettség és más okok miatt. Istenünk azonban mindenkit hív magához Jézus Krisztusban. Nem csupán ideiglenes boldogságot kíván adni, hanem egész életet, sőt azután is tartót. Nem azért, mert megérdemelnénk, hanem egyszerűen azért, mert ő ezt szeretné.

Az utóbbi hetekben, hónapokban számos újság-cikk és internetes írás látott napvilágot arról, hogy milyen botrányok vannak az egyházak környékén. Tapasztaljuk, hogy egyre többen ellenséget látnak bennünk. Hiába a szabad vallásgyakorlás lehetősége, amelyet az Alaptörvény is egyértelműen kimond, úgy tűnik, hogy a szólásszabadság égisze alatt sokan elfelejtették azt, mit jelent a másikat meghallgatni és tiszteletben tartani. Elfelejtettük, hogy minden eset egyedi, és nem lehet általánosítani, embereket és eseményeket nem lehet egy kalap alá venni.

Akinek viszont lehetősége volt erre, az maga Jézus Krisztus, aki mindannyiunkért életét adta. Akinek választottai, tanítványai nem voltak tökéletesek. Tökéletlenségünk és hibáink ellenére hisszük és tudjuk, hogy Jézusért mégis odaforodhatunk az Atya felé. Ugyan Isten keres minket, és lehajol hozzánk, megkaptuk azt az ajándékot, hogy imádságban, hittel kérhetünk tőle. Elpanaszolhatjuk életünk nehézségeit és csalódásait. Kérhetjük, hogy újítsen és erősítsen meg minket aktuális nehézségeinkben. Hiszük, hogy Szentlelke segítségével formál bennünket.

Sokan nem fogadják el ezt az ajándékot, és néhez azokat megszólítani, akik azonnal elutasítónak állnak hozzánk, hiszen nem hallgatnak meg minket. Pedig Isten szabadításának örömhíre a ma emberének is szól. Azoknak is, akik célt tévesztettek, akik belefáradtak a mindennapok kisebb-nagyobb küzdelmeibe. Istenünk mindannyiunkat személyesen mint gyermekeit szólít és hív, hogy hozzá tartozók legyünk, Jézus Krisztus érdeméért.

Úgy érezhetjük, hogy napjainkban újra és újra, mindennél jobban kellene szólnia annak a hangnak, amely rámutat Isten mérhetetlen szeretetére és nagyságára, amely teremtető szó gyógyítja lelkünket, sebeinket. Ő olyan forráshoz vezet minket, amely valódi gyógyulást ad. Ő ingyen, kegyelméből éltet bennünket, nem kell fizetnünk azért a drága kegyelemért, amelyet tőle kapunk. Ő az éltető kenyér, a forrás, a víz, mindaz, ami értékes és szükséges számunkra. Nem csupán a mindennapi élethez, hanem azon túltekintve is: az örök életre vezető úton.

További javaslatok az istentisztelethez

Az istentisztelet kötelezően felolvasandó lekiója a nagy vacsora, Lk 14,15–24 alapján. Graduáléneként *Evangelikus énekeskönyvünk* 61-es (*Dicsértések, Uram*), heti énekként a 435-ös (*Jöjjetek, Isten Fia hív*) ének van kijelölve. Javasolható éneknek még például a 434-es (*Túrd kereszted mindhalálíg*).

Illusztráció

Istenünk csodálatos munkájának és szeretetének jeleit nemcsak saját életünkben, hanem mások elmesélései nyomán is megismerhetjük. Sárkány Tiborné Horváth Erzsébet személyes gondolatokat osztott meg férjével együtt töltött közös szolgálatukról a *Miskolci Keresztény Szemlében* (SÁRKÁNYNÉ HORVÁTH 2023, 50–51. o.). Ebben többek között elmeséli, hogy a hartai időszakuk alatt az Állami Egyházügyi Hivatal egyik embere hogyan emelkedett fel és bukott el

sajátos karrierje során. A meglepő az volt, amikor a lelkész házaspár szomszédasszonya azzal fogadta őket, hogy az ÁEH-s kereste őket, és bármilyen későn is érnek haza, keresse meg a lelkész a közeli megyei üdülőben. Az ateista ÁEH-snak szüksége volt valakire, és éppen egy lelkéstől várt segítséget, hogy meggyónja és feloldja a benne felgyülemlett feszültséget, kérdéseket. Érdekes talán, hogy nem volt más, akihez fordulhasson, azonban az Úristen gondviselésének jelenléteként is értelmezhetjük a történeteket, aki sokszor olyanokat is hív magához, akikre mi nem is számítanánk. Többen tapasztaltuk már, hogy az emberek akkor fordulnak csak Isten felé, amikor valamilyen baj éri őket. Reménységünk, hogy az ehhez hasonló beszélgetések nem csupán ideiglenes megnyugtatót adnak, hanem Isten kegyelméből valódi változást, odafordulást eredményeznek, hogy meggyökerezzen bennünk üzenete és szeretete.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- Biblia magyarázó jegyzetekkel. Válogatás.* Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó, Budapest, 2001.
- CSENGÖDY László 1963. Szentháromság utáni 7. vasárnap. Ézs 55,1–3. *Lelkipásztor*, 38. évf. 6. sz. 372–374. o.
- Evangelikus istentisztelet. Liturgikus könyv.* Luther Kiadó, Budapest, 2007.
- GAEBELEIN, Arno C. 2002. *Ószövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó, Budapest.
- HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztény istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben.* Luther Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszéke, Budapest.
- HORVÁTH Sándor 1935. Húsvét u. 5. vasárnap. Ézs 55,1–7. *Lelkipásztor*, 11. évf. 6. sz. 192–195. o.
- KARASSZON István 2021. *Az Ószövetség teológiai üzenete.* L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- NAGY Gyula 1955. Szentháromság u. 7. vasárnap. Ézs 55,1–3. *Lelkipásztor*, 30. évf. 7. sz. 437–438. o.
- SÁRKÁNYNÉ HORVÁTH Erzsébet 2023. Viharos időben éltünk. *Miskolci Keresztény Szemle*, XIX. évf. 2. (72.) sz. 50–51. o.

Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap

► 1Pt 5,6–11

Istennek mindenkor gondja van ránk!

A vasárnap jellege

Agendánk témája a Szentháromság ünnepe utáni első öt vasárnapon: „Isten hív minket”. Ezen a vasárnapon az üzenet: „Isten bűnösöket hív!” Bevezető ige a 25. zsoltár 8. verse: „Jó és igaz az Úr: útba igazítja a vétkezőket.” Az istentisztelet bevezető zsoltára is a 25. zsoltár néhány verse. „Fordulj felém, és könyörülj rajtam, Uram, és bocsásd meg minden vétkemet.”

A Szentháromság Isten, aki egyetlen szavával eltörölhetné a bűnöst és ezt az egész bűnös világot, még mindig türelmesen vár, és magához hívja a bűnös embert. Várja, hogy megalázzuk magunkat az ő hatalmas keze alatt (1Pt 5,6). Nem irtózik a bűnöstől, hanem magához fogadja. Nem takargatni kell hát bűnünket, hanem őszinte bűnbánattal megvallani azt.

A vasárnap ószövetségi ígéje, Ez 18,20–32 arról beszél, hogy a fiú nem bűnhődik apja bűne miatt, és fordítva: az apa sem bűnhődik a fia vétke miatt. A bűn következménye, a büntetés magát a vétkezőt, a bűn elkövetőjét terheli. Ha azonban a vétkes megtér, és nem követi el bűnét többé, akkor élni fog, nem kell meghalnia. Isten hatalmas kegyelmével eltörli a megtérő bűnös minden bűnét, mert célja nem a pusztulásba taszítás, hanem a megmentés, megszabadítás, a bűnből való megtérés kimunkálása.

Az újszövetségi szakasz Lk 15,1–10, az elveszett juh példázata. Nagyobb Isten öröme egy megtérő bűnös miatt, mint kilencvenkilenc igaz miatt, akinek nincs szüksége megtérésre. Isten egyenként minden embert megszólít, megkeres, és a megtaláltat, a megtérőt követőinek közösségébe, a hívó gyülekezetbe helyezi.

Amit a textusról tudni kell

A szerző úgy határozza meg önmagát, mint „Péter, Jézus Krisztus apostola”, „presbitertárs és Krisztus

tus szenvedéseinek tanúja” (1,1; 5,1). Ezt a nézetet, miszerint a levelet Péter apostol írta, a legkorábbi időktől fogva vallja az egyház, és ez soha nem volt vitatott. Tehát jó okkal lehet feltételezni, hogy a levél Rómában született, valamivel Péter körülbelül i. sz. 65-ben, a Néró-féle üldözés során bekövetkezett halála előtt, nagy valószínűséggel i. sz. 59-ben. A levél mint irodalmi mű nem Péter alkotása, hanem az a Szilász vagy Szilvánusz készítette, aki az Apostolok cselekedetei szerint Márk utódjaként lett Pál apostol hittérítő társa. Talán ennek köszönhető a levél elegáns, irodalmi görög nyelvezete.

A levél célja: meleg hangon nyújtani vigasztalást és bátorítást az olvasóknak. A keresztényüldözés erőteljes fellángolása miatt erre a gyülekezet tagjainak igen nagy szüksége volt. Az apostol Jézus szenvedését állítja példaként olvasói elé. Az ő mindhalálig való engedelmességéből kapjuk a legnagyobb vigasztalást: a feltámadás reménységét.

A levél címzettjei mindazok a kis-ázsiai gyülekezetek, akik a Nero-féle kegyetlenkedések elszenvedői. Gyakorlati útmutatásokat, tanácsokat kapnak az élet különböző helyzeteiben.

Az 5., befejező fejezet a presbiterek és ifjak intéseivel kezdődik. Textusunk pedig arra biztat, hogy minden gondunkat Istenre vessük, akinek gondja van ránk minden nyomorúságunk között is.

Szakaszunk 6. verse Isten előtti alázatos életformára buzdít, ami már a megelőző, 5. versben is elkezdődik. Ott az egymás iránti alázatosságra hívja fel az időseket és fiatalokat.

Tapeinoó – ’lealacsonyít’, ’megalázodik’. Önmagunk megalázása nem gyengeség, mint ahogyan a világ gondolja, hanem bátorság és erő! Önmagunk felett való győzelem. Nem a magunk akaratát próbáljuk mindenáron keresztülvinni, hanem el tudjuk engedni azt, és átadjuk Isten-

nek az irányítást. Az ő akarata alakítja az életünket. A világ talán sodródásnak látja, hiszen amikor elengedem a kormányt, akkor csak hittől látom Isten kezét a volánon.

Az *en kairó* reménységet ad arra nézve, hogy Istenünk idejében küldi, illetve hozza el segítségét. Másrészt eszkatologikus távlatot is ad: felmegasztal, felemel minket magához. Örök országában helyet ad nekem is, mert kérésének, példájának megfelelően én is végigküzdöttem magam a rögsös úton. Jézus mindenkor kereszthordozásra hívja a tanítványt. Mi, emberek önmagunkat állítanánk előtérbe a siker, a hírnév és a népszerűség csábítása közepette. De ez csak rövid távú haszonnal kecsegtető út, nem vezet az igazi célba.

Krisztus felvállalása az életünk mindennapi terhein kívül még további terheket is hoz életünkbe. Meg nem értést, el nem fogadást, gúnyolódást, elenségeskedést is akár. Ugyanakkor emberi erőt meghaladó kísértés nem ér bennünket, Isten pedig hűséges, és nem is hagy minket erőnkön felül kísérteni, sőt a kísértéssel együtt elkészíti a szabadság útját is, hogy el tudjuk azt viselni. 1Kor 10,13-ban olvashatunk erről. Tehát szenvedéseink személyre szabottak, éppen akkorak, ami nem roppant össze bennünket. Bonhoeffer ezt írja: „A szenvedést el kell hordozni, hogy elmúlják. Vagy a világnak kell hordoznia és belepusztulnia, vagy Krisztusra nehezedik, és benne lesz legyőzve.”

Mi olykor egyedül próbálkozunk, egymagunkban, Krisztus nélkül. Megfeledkezünk arról, hogy a Sátán nálunk nagyobb és erősebb hatalom, aki felett önmagunkban nem arathatunk soha győzelmet.

8. vers: Tehát józannak, ébernek kell lennünk (néfó – aor. imperat.). Örködnünk kell (grégoreó), mert az ördög (ho antidikosz – ellenfél, ellenség) mint pusztító oroszlán jár közöttünk a világban, és azt figyel, kit ragadhat el, kit nyelhet el (katinó). Mint ahogyan a vadállat is kifigyeli a nyájból a gyenge bárányt, és azt ragadja el. Az ördög is ott támad, ahol gyengeséget lát: megerőtlenedést vagy akár gögöt, kevélységet. Ha egyedül próbál-

kozom, elfogy az erőm, gyengének bizonyulok, hamar elfáradok. A kereszt megkerülése, megrövidítése pedig olyan eszköze az ő csábításának, amely kecsegtető a számunkra. A szenvedésmentes életet boldogságként és megelégedettségként állítja eléink, gögöt szül. Pedig emberi életünk csakis Istennel és Istenben lehet boldog, nélküle pedig csak részben, ideig-óráig érzünk boldogságot.

9. vers: *antisztamai* aorisztosz imperativusz alakja: álljatok ellen neki. *Sztereosz* – szilárd, erős. Istennel képes vagyok még az ördöggel szembeni ellenállásra is. Egyedül azonban nem megy. A hitestvéreinken is ugyanazok a szenvedések teljesednek be, amelyeket mi is elszenvedünk. Nem vagyunk tehát még csak egyedül sem a veszélyben. Másoknak is hozzánk hasonló próbák között kell megállnia, kitartania. Ugyanolyan rögsös úton haladnak, mint mi. Olykor nekünk kell cipelnünk, támogatnunk őket. Máskor pedig az ő vállukra támaszkodva botorkálhatunk tovább. De haladnunk kell a cél felé. Az erős segítse a gyengébbet, a gyengébb pedig bízza rá magát erősebb társára.

10. vers: A kegyelmes Isten pedig a rövid ideig való szenvedés után maga fog felszerelni – *kattidzó*, erőssé tenni; *sztéridzó* és *sztthenó* – szilárdá tenni. Valamint *themelioó* – alapot, fundamentumot rakni, vagyis megalapozni. Nem én erősítem meg önmagam. Nem tudom magamat a saját hajamnál fogva kihúzni a bajból. Szükségem van Isten segítségére, aki Krisztusban elhívott az ő örök dicsőségére.

11. vers: *doxa* – dicsőség; *kratosz* – erő, hatalom. Nem a miénk a dicsőség, ha meg tudunk állni a kísértésekben, és ha végig tudunk haladni az úton, és elérünk a mennyei célba, hanem egyedül Istené. Egyedül Istené a hatalom és a dicsőség mindörökkön örökké. Ámen.

Meditáció

A hívó ember szenvedése és kereszthordozása mindenkor aktuális téma. Különböző korokban

és időkben, de alapvetően a mindennapi élettel együtt járó hasonló szenvedésekben is része van mindig a mindenkori embernek. Még hívóként is. Hívóként azonban még azon felül való terheket is el kell hordoznunk. Felvállalom keresztény küldetésem, vagy elhárítom? Hordozom vagy megkerülöm, esetleg lerövidítem, könnyebbé akarván téve keresztetemet? Követem Krisztust, vagy a gonosz uralma alatt vagyok? A göröngyös út nehéznek, a széles út kitaposottabb volta miatt könnyebbnek látszik. Melyiken járok? A többség után menni, a többség elveit vallani kockázatmentesebbnek ígérkezik. Megvetéssel, gúnyos lenézéssel nem kell szembesülnöm, ha azt teszem, amit a többség. A kisebb ellenállás felé haladva gyorsabb és célravezetőbb menni, valamint nagyobb hozadékkal járónak tűnik az az út.

A keskeny úton göröngyök, komolyabb akadályok, csapdák is vannak. Ezekkel előre számolni is lehet, hiszen Krisztus meg sem próbálja eltitkolni ennek az útnak a veszélyét, nehézségét. Állandó készenlétben kell lennie a Krisztus követőjének, az alázatosság útját választó tanítványnak. Az ellenség minden pillanatban résen van. Pusztító oroszlánként jár a világban, és bármelyik pillanatban ránk törhet, hogy elnyeljen. Nekünk is állandó készenlétben, készenlétben kell tehát lennünk. Az út egyedül nem járható! Célba jutni egyedül nem lehet! Ugyanakkor az úton nem egyedül járunk. Kézen fogva, egymásba kapaszkodva könnyebb a haladás.

Az utat pedig már valaki végigjárta előttünk. Van egy keskeny kitaposott ösvény. Krisztus lábnyomai láthatóak és követhetőek. Ő maga is volt a teljes elhagyatottság állapotában, őt is megalázták, kigúnyolták, de elviselte. A tövisek megsebeztek, de tűrte, ütötték a hátát, de elszenvedte. Az út végén ő maga fog várni szerető, kitárt karokkal. Ő fog fogadni Atyánk örökkévaló országában. Ezzel semmi más fel nem ér, érdemes érte ideig-óráig szenvedni, küzdeni. Hiszen az Atya dicsőségébe érkezünk. Színről színre láthatjuk őt, és nyерhetünk örök békeséget.

Az igehirdetés felé

Míg néhány évtizede a szekularizáció következtében csupáncsak neveltség tárgya volt Krisztus követője, mára odáig jutottunk, hogy üldözni kezdi a világ a krisztusi értékek felvállalóit. A keresztény erkölcsre már az egykor keresztény Európában sem lehet általános értéknek hivatkozni. Sőt egyes témákban a világ megköveteli a politikailag korrekt beszédet még Krisztus tanítványaitól is, akár a saját álláspontjuk képviselésével szemben is! Hívó keresztény álláspontunk hangoztatására nincs lehetőségünk világi közegben, hanem csak saját berkeinken belül hivatkozhatunk rájuk mint örök értékekre.

Lehetséges vázlatom öt pontban az alábbi:

1. *Az Isten gyermekének, Krisztus követőjének élete Istenre hagyatkozó élet.* Bár előre nem látom a keresztthordozásom értelmét, de engedelmes vagyok Istennek, és engedem életemben az ő akaratát érvényre jutni. A magamét pedig elengedem, bízom ígéreteiben.

2. *Az Isten gyermekének, Krisztus követőjének élete a Sátánnak ellenálló élet.* Mindig készenlétben, éberségben, hitben való szilárdságban.

3. *Krisztus követőjének, a tanítványnak az élete a keresztet felvállaló élet.* Nem a keresztjét megkerülő, elkerülő, megrovidító magatartás, amely kecssegető ugyan, de célba nem juttat. Teher alatt nő a pálma...

4. *A tanítvány élete Krisztusban a testvérekkel közösségben való élet.* Együtt járjuk az utat. Vannak egyéni szenvedéseink, de a másikéhoz nagyon hasonlóak is. Hittel hordozzuk, segítjük, támogatjuk egymást a cél felé. Nem tudunk mindenkor segítséget nyújtani, problémát megoldani, de ismerjük azt a Krisztust, aki tud és akar is segíteni. Róla teszünk bizonyosságot, s ezzel már segítséget is nyújtottunk.

5. *A Krisztust követő tanítvány élete Istent dicsőítő, magasztaló élet.* Mindenkor neki adom a dicsőséget, a hitben járás és keresztthordozás nem a saját magam érdeme. Ő segít nekem, ő adott példát, ő járta végig a követendő utat, és ő juttat célba. Luther így írt: „Amit mi tanítunk és teszünk,

az nem rajtunk áll. – Mi magunk egyáltalán nem számítunk. Hanem az Úr Jézus Krisztus ügye, akitől van mindenünk, s akiért prédikálunk, élünk és szenvedünk! Mivel pedig minden Őérte van, a gondját is reá hagyjuk. Övé a véghezvitel. Lelket és bátorságot is Ő ad, hogy ügye megállhasson.” (LUTHER 2011, 382. o.)

Felhasznált irodalom

KISS János 1998. Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap. 1Pt 5,6–11. In: Szabó Lajos et al. (szerk.): *Tükörkép. Evangélikus lelkészek igehirdetéseinek*

gyűjteménye. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest. 178–180. o.

KISS Sándor 1983. *Újszövetségi görög–magyar szógyarázat*. Református Zsinati Iroda, Budapest.

LUTHER Márton 2011. *Jer, örvendjünk, keresztyének. Luther írásaiból mindennapi áhítatra*. Szerk. Karl Witte. Ford. Szabó József. Luther Kiadó, Budapest. (Magyar Luther-könyvek 11.)

Péter első levele. *Wikipédia*, [https://hu.wikipedia.org/wiki/Péter_első_levele](https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A9ter_els%C3%B3_levele). (Megtekintés: 2024. április 8.).

SOLYMÁR Mónika 1999. Szentháromság ünnepe utáni 3. vasárnap. *Lelkipásztor*, 74. évf. 6. sz. 237–238. o.

■ KOLLÁR ZSOLT

Szentháromság ünnepe után 4. vasárnap

► Róm 8,18–23

„Vár a világ sóvárgva rád...”

A vasárnap jellege

A nap témája: Isten küzdelemre hív a kísértésekben.

„A régiek az *irgalmasság vasárnapjának* is neveztek az ősi evangéliumról (Lk 6,36–42), amelyben Krisztus Urunk a mennyei Atya irgalmasságára hivatkozva inti a *megváltottak* – megkegyelmezett bűnösök – gyülekezetét: »*legyetek irgalmasak – ne ítéletek – megbocsássatok!*« A váltság kegyelmében való részesedés a leghatalmasabb figyelmeztetés mindnyájunknak, az egész teremtettségnek a bűnben való szolidaritására, amelyből a Szentlélek gyülekezete, Krisztus népe is sóvárogva vágyódik a szabadulásra, a teljességre jutásra, amint ezt olyan megragadóan hirdeti az *epistola* (Róm 8,18–23). Ennek a kettősségnek a tudatában fordul a hívó lélek a 13. zsoltár 6. és 2. versének introitusfohászával az Úrhoz, aki új életet és igazi életközösséget teremt.”¹

Amit a textusról tudni kell

Pál előretéknél a végső üdvösség felé, és ugyanarra szólít fel, amit másutt így mond: „...*kitartással fussuk meg az előttünk levő küzdőteret*” (Zsid 12,1; ÚRK). Az apostol a szenvedés egyetemes törvény voltára mutat rá, és így vigasztal minden keresztyént. Ahogyan „*az egész teremtettség világ [görögül: to ktizma, ami a tudattalan, az emberen kívüli világot jelöli] is egyetemben fohászkodik és nyög*” mindaddig, míg az annyira óhajtott végső megváltás el nem érkezik, így sóvárgunk mi is, akik a „*Lélek zsenyéjének birtokosai*” vagyunk, testünk megváltására. Legyünk állhatatosak a bűn törvényének engedelmeskedő „test”, avagy természet elleni harcban, mert eljön a békesség ideje, amikor Krisztus visszatér, és megújítja testünket.

A 18. versben a *kairosz* 'időszak' valamilyen periódust jelent, amelynek speciális jellemvonásai vannak, eltérően a *kronosz* 'idő' szótól, amely csupán egy periódus hosszúságát jelenti. Az *axioszt* eredetileg a mérleg lehúzására használták, innen

¹ Szentháromság ünnepe utáni negyedik vasárnap. Igehirdetési előkészítők tára, <https://uni.lutheran.hu/szentharomsag-unnepe-utani-negyedik-vasarnap/>.

kapcsolódott össze a súlyméréssel, majd valamilyen értékek összehasonlításával. A szenvedések a dicsőséggel nem mérhetőek össze. A *mellő* ígét – 'majd lesz' – nemcsak a jövőbeliség kifejezésére használták, hanem arra is, amit biztosan meg akartak valósítani, és ezen van a hangsúly, ugyanis Isten tervei megvalósulásának ideje nincs határozottan kijelentve, úgy sem, hogy távoli időre lenne kitolva.

A 19. versben az *apokaradokia* azt jelenti, hogy az ember a fejét előrenyújtva vár valamire, amit az *apekdekhomai* még erőteljesebbé tesz, amely a várakozás gondolatát hangsúlyozza.

A 20. versben a *mataiotész* hiábavalóság, amelynek nincs jó eredménye, amelyet a teremtet világ visel, amely az emberre zúdult engedetlensége miatt.

A 21. versben jelentős a változás: Isten fiai helyett itt már Isten gyermekei a megnevezés.

A 22. versben Pál egészen szokatlan képet használ: a világ vajúdik, a szülő asszony fájdalmát szenved, viszont ez a szenvedés egy megindult folyamatnak, az új, Isten kedve szerinti világ megteremtésének a kezdete.

A 23. versben mi már elnyertük Istennek az új életet formáló, bennünket új életbe belehelyező Lelkét. Ezzel kivett bennünket Isten e világból, mégis benne élünk még, rabjai vagyunk mulandóságának.

Mindezeket az alábbi ige foglalja össze: „*Mert a mi országunk a mennyekben van, ahonnt a megtartó Úr Jézus Krisztust is várjuk, aki elváltoztatja a mi nyomorúságos testünket, hogy hasonló legyen az ő dicsőséges testéhez, az ő hatalmas munkája szerint, mely által maga alá is vethet mindent.*” (Fil 3,20–21)

A perikópa megértése

Vannak, akik szerint a Római levél nem más, mint Pál evangéliuma. Az élet lelkének törvénye megszabadított a bűn és halál törvényétől, ezt hallottuk az előbb. A Jézus-követés élet és szabadság, nem elnyomó iga, nem teher, nem rabszolgaság. Nem a félelem lelkét kaptuk, amely pusztít és bénít, hanem a gyermekség lelkét.

Először is mit jelent Isten gyermekének lenni? Isten örökbe fogadott minket, és hiába vagyunk kicsik, nem félünk. Az élet törvénye, amelyet a Lélek hirdet, az, hogy élnünk kell, nem halunk meg, hanem élünk, és életünk tanúbizonyság. Nem véletlenül vagyunk életben.

A Lélek által ezt kiáltjuk: *abbá!* Jézus a kereszten ezt mondja: *abbá*, ez az utolsó sóhaja. Tanítványságunkban, gyermekségünkben mi is így kiáltunk fel: *abbá!* Ez a szó arámi nyelven szigorúan családon belüli megszólítás: a gyermekek hívják így apjukat, ez bensőséges és különleges viszonyt jelent. Ez a viszony azt is jelenti, hogy Krisztussal együtt szenvedünk. Erre a közös szenvedésre van egy gyönyörű, latin eredetű szó az angol nyelvben, a *compassion*, ami együtt szenvedést, együttérzést is jelent, akár közös szenvedélyt is. De nem a halálról van itt szó, hanem az életéről. Mi Jézus-követőként örököstársai vagyunk Krisztusnak. Ez az együttérzés a továbböröklődés, ez a mi örökségünk és életünk, együtt érezni és együtt mozogni másokkal. A gyermekség rokonság, hasonlatosság Istenhez, és ebből következik az emberekkel való testvériség is, mert mindnyájan az ő képére formáltattunk.

A teremtet világ sóvárogva várja az Isten gyermekeinek megjelenését. A teremtet világ sóvárogva várja azokat, akik tudnak segíteni, akiknek van valamijük, amit örökségként kaptak. Ez a sóvárgás vágy arra, hogy egymással legyünk, testvériségben, hogy Istennel legyünk, ahol lenni jó. Olyan, mint amikor a három tanítvány láthatja Mózes, Illést, Jézust beszélgetni egymással, és Péter mindenképpen tovább szeretne maradni, mert jó a társaság, mert jó volt nekik ott lenni.

De ez a sóvárgás nemcsak vágy, hanem remény is.

Mi a mi vigasztalásunk? Hogy az egész teremtet világ együtt sóhajtozik és együtt vajúdik. Hogy a teljességre való egyetemes várakozás idején a Lélek is vállalja a közösséget az emberrel és világgal. A Lélek által Isten hozzáköti magát az emberhez, nem nélkülünk, hanem általunk akar cselekedni.

Hogy „üdvösségünk reménységre szól”. Az, hogy esetleg kaptunk a Lélek első zsengejéből, nem mentesít a szenvedés alól, azzal nincs minden elintézve, azzal semmi sincs elintézve! Folyamatos tanulásban vagyunk, hogy mit is jelent Isten gyermekének lenni. Ez a folyamatos tanulás és úton levés folyamatos remény. Még mindig nem értük el azt célt, ahová tartunk.

Élet és halál, jelenvaló sóhajok és eljövendő remények, magasság és mélység mind itt van. De semmi sem választhat el az ő szeretetétől, Lelkének irányítása alól.

„Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendő, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket az Isten szeretetétől” – és a reménységtől (Róm 8,39).

Igehirdetési vázlat

Irgalom

A mai vasárnapot hagyományosan az irgalom vasárnapjának szokták nevezni. Bizony sokszor használjuk ezt a fogalmat az egyházban: az irgalmas samaritánus története, Isten irgalmas stb. Szerintünk mit jelent az irgalom? Mit jelent az, hogy valaki irgalmas? Amikor az irgalom szót meghalljuk, akkor valami rossz vagy megalázó kapcsolati rendszer is az eszünkbe juthat. Valaki irgalmas, valaki pedig irgalomra szorul. Mint régen, amikor a király valamiért megkegyelmezett a bűnösnek, kegyet gyakorolt. Vagy amikor egy hivatalos helyen végre valaki megszán, és foglalkozik az ügyemmel. Vagy amikor annyira magányos vagyok, hogy már mindegy, hogy ki, csak valaki irgalmazzon, és hallgasson meg... És ezzel párhuzamban talán meg is fogalmazódik bennünk a gondolat: „Én senkire nem akarok rászorulni semmilyen helyzetben, nincs szükségem könyörületre.”

Ingatag élet

Mindannyian építettünk kockából tornyot (remélem, nem csak digitálisan). A legizgalmasabb rész az, amikor a torony már annyira magas, hogy elkezd inogni, de még nem dől le. Mindenki izgul, lélegzetét visszatartva figyel, amikor a következő kockát helyezük el. Még jobban inog... Újabb elem... Még mindig nem dőlt le... Végül egy következő mozdulat és az összehasonlíthatatlan robaj. Azt hiszem, nem tévedek, ha sokunk alapérzését ezzel a képpel festem le. Mintha egyre inkább így élnénk meg a mindennapokat. Építünk, reménykedünk, haladunk... De sokszor érezzük, hogy feszítjük a húrt. Pengeélen táncolunk. És ha biztonságosan is haladunk, ki óv meg minket attól, hogy valaki véletlenül nekimenjen az asztalnak, amelyen oszlopunk magasodik, és véletlenül ledöntse azt? Titkon érezzük, hogy az egész bármikor összedőlhet, és akkor kezdetjük előlről.

Nem azért mondom mindezt, mert egyesek szerint már elkezdődött a visszaszámolás a világ felett... Nem kell maja naptár és mindenféle világvégejósolat ahhoz, hogy tudatosítsuk, mennyire ingatag az alap, amelyen élünk. Hiszen alapvető tapasztalatunk, hogy a dolgok elmúlnak. Más szóval megrendítenek, megítéltetnek, széthullnak. Különösen erősödik ez az érzés az elmúlt években. A legtöbben érezzük, sejtjük, talán tudjuk is (?), hogy nagy átrendeződésben van a világ, és az átrendeződések mindig megrendüléssel, összeomlással járnak.

Vannak olyan életesemények, amikor minden, amit biztosnak hittünk, kicsúszik a lábunk alól, megrendül. Ilyen egy munka elvesztése, anyagi helyzet, egzisztencia vagy épp az egészségünk váratlan megrendülése. De megtörténhet ez emberi kapcsolatok terén, barátságokban, családban, párkapcsolatban is, hogy hirtelen mélységes csalódás ér, addig elképzelhetetlen feszültségek, ellentétek merülnek fel, vagy csak közbelép a halál.

Biztos alap

De ő azt szeretné, hogy legyen biztos hitünk is, hogy a rendíthetetlen van és megmarad! És épp ezért – ebben a vihar tépte, megrendülő világban is – lehessünk hálások azokért a rendíthetőkért, amiket és akiket ideig-óráig ajándékba kaptunk, és legyen békességünk, reménységünk és erőnk mindent át- és megélni a maga teljességében.

Lehessünk hálások mindenekelőtt azért, hogy meghallhatjuk, ismerhetjük azt, aki halk és szelíd hangon szól hozzánk: „Úgy szeret(te)lek, hogy egyszülött Fiamat adtam érted, hogy ha hiszel benne, el ne vessz, hanem életed legyen örökre!”

S ahogy ugyanez a Lélek szólalt meg Weöres Sándor *Prae-existentia* című versének soraiban:

Isten gondol öröktől fogva téged,
elméjében léted, mint szikla áll.
Mi ehhez mérve habfodornyit élted,
és mit változtat rajtad a halál?

További javaslatok az istentisztelethez

Graduálénekek

EÉ 474, 67

Lekciók

1Móz 50,15–21; Lk 6,36–42

Imádság

Uram, ha gondolod, mondd el, hogy miért, de Uram, kérlek, ne mondj el túl sokat.

Kérlek, Uram, ha látod a könnyeim, töröld le mindet, de Uram, ha úgy akarod, engedd, hogy minden csepp festék legyen arcomon.

Uram, ha látod remegő kezeimet, ölelj át, és vegyél el mindent, amitől félek, de Uram, ha úgy tervezted, csak emeld meg arcom, hogy rád nézzek.

Uram, adj szavakat, hogy dicsérhesselek, de néha add a csendben magadat, mert Uram, sokszor nem tudlak szavakba foglalni.

Uram, jöjj el hozzám a szellőben, simítsd meg

a vállam, de Uram, ha elvesznék, gyere pusztító viharként, hogy hazasiessék.

Kérlek, Uram, ha túl sokat szólnék, hallgattass el, de Uram, adj alkalmakat, hogy az Igazat beszéljem.

Uram, ha kérhetem, mondd el, miért vagyok, de Uram, ha úgy akarod, csak adj egy halk gondolatot.

Illusztráció

Interjú a sorssal

A riporter interjút készít a Sorssal.

– Ütésem – mondta büszkén a sors – kemények és kivédhetetlenek. Balom ugyanolyan retteggett, mint a jobбом! A hűséget, a szeretet, a tudást, a barátságot – és tudni kell, ezek a legkeményebb ellenfelek – egymás után küldtem padlóra. Valamennyit kiszámolták.

– Így tehát – érdeklődött nem minden csodálat nélkül a riporter – senki sincsen, aki méltó ellenfélként vehetné fel önnel a harcot?

– Hát, meg kell mondanom – nyilatkozott keletlenül a Sors –, egyvalakivel eddig még nem boldogultam. Valahányszor kiütöttem, mielőtt végleg kiszámolták volna, mindig újra lábra állt...

– De hát ki ez az ellenfél, aki még Ön sem tud legyőzni?! – türelmetlenkedett a riporter.

– Reménynek hívják... – válaszolta alig halhatóan a Sors.

Felhasznált irodalom

KARNER Károly 1942. *Isten igazsága. Pál apostol levele a rómareliekhez*. Keresztyén Igazság, Győr.

Szentháromság ünnepe utáni negyedik vasárnap. *Igehirdetési előkészítő tára*, <https://uni.lutheran.hu/szentharomsag-unnepe-utani-negyedik-vasarnap/>. (Megtekintés: 2024. április 8.).

VALTORTA Mária é. n. *A rómaiaknak szóló levél magyarázata*. <http://www.ppek.hu/k304.htm>. (Megtekintés: 2024. április 8.).

VARGA Zsigmond 2020. *Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó, Budapest.

■ PONICSÁN ERZSÉBET

TARTALOM

Mécses a te igéd

VANCSAI JÓZSEF: *A Szabadság rabságában*

241

Tanulmányok

BUDA ANNAMÁRIA: *Diakóniai munka a II. világháború után közvetlenül, az államosítás időszakában és azt követően. A diakóniai munka újjászervezése a megváltozott politikai környezetben*

243

FABINY MÁRTON: *A vallási identitás vizsgálata az egyháztól eltávolodó fiatal felnőtteknél. Módszertani kísérlet – 1. rész*

256

THURÁNSZKY ISTVÁN: *Lelki élmények jelentősége az elfogyó keresztény gyülekezetek megmaradásában*

266

Figyelő

Könyvrecenzió

BOGNÁRNÉ HORGOSI ANIKÓ: *Új és hithű eretnekség. Palgrave-kézikönyv a radikális teológiához*

274

Az igehirdető műhelye

VERASZTÓNÉ MAGYAR MELINDA: *Pünkösöd 2. napja (1Móz 11,1–9)*

279

SZALAY TAMÁS: *Szentháromság ünnepe (Ézs 6,1–13)*

282

MATISZ JÁNOSNÉ SZÉLL ÉVA ANNA: *Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap (5Móz 6,4–9)*

286

BARCSIK ZOLTÁN: *Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap (Ézs 55,1–5)*

290

KOLLÁR ZSOLT: *Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap (1Pt 5,6–11)*

294

PONICSÁN ERZSÉBET: *Szentháromság ünnepe után 4. vasárnap (Róm 8,18–23)*

297

